

Dokument nr. 5.

Forsvarets ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1. januar—31. desember 1972.

Register

	Side
I. Innledning	3
Generelle synspunkter	3
II. Saker som er behandlet	6
Menige mannskaper	7
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	7
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	8
Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde etc.	9
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	10
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr	12
Forlegningsforhold	12
Kosthold	15
Tjenesteforhold	16
Permisjoner	17
Velferd	19
Kantiner	20
Disiplinærsaker	20
Forholdet mellom befal og menige	22
Tillitsmannsordningen	23
Økonomiske forhold	25
Sykesaker	27
Sosiale saker	28
Forsvarets skolevirksomhet	28
Vervet personell	29
Befalssaker	30
Sivilt personell i Forsvaret	34
III. Ombudsmannsnemndas befaringer	34

Innledning.

Ombudsmannsnemnda har i 1972 bestått av:

Ombudsmann	Edg. Andreassen, Oslo, formann
Sekretær	Kåre Hansen, Oslo
Kontorsjef	Cato Kvaal, Ås
Redaktør	Ketil Jamte Einrem, Drøbak
Redaktør	Thorbjørn Wale, Oslo
Sekretær	Hans Nordahl Jensen, Bodø
Disponent	Eystein Bardal, Snåsa.

Nemnda har i 1972 holdt følgende møter:

- 21—22 februar
- 12 oktober
- 13—14 desember.

Av de spørsmål som har vært behandlet på møtene kan nevnes:

- Mannskapenes økonomiske og sosiale forhold.
- Orientering om Ølutvalgets virksomhet.
- Den 3. gratis permisjonsreise.
- Nye bestemmelser om hår og skjegg.
- Samtale med landsutvalgets sekretariat om aktuelle saker.
- Plassering av aktive idrettsmenn under første-gangstjenesten.
- Offentlighetslovens § 6 pkt. 3.
- Gardiner på forlegningsrommene.

De saker Nemnda har hatt til behandling er omtalt under de resepektive avsnitt i beretningen.

Nemnda har i 1972 foretatt følgende befaringer:

- 10—12 april: Avdelinger i Oslo-området.
- 19—21 juni: Avdelinger på Østlandet.
- 11 oktober: H M Kongens garde.
- 19—25 november: Avdelinger i Nord-Norge.

Under disse befaringer er 16 avdelinger besøkt. Fortegnelse over de avdelinger som er besøkt og en nærmere omtale av besøkene er gitt under avsnittet Nemndas befaringer.

Protokoll fra Nemndas møter og befaringer følger beretningen som uttrykt bilag.

Generelle synspunkter.

I beretningen for i fjor omtalte Nemnda en del av de problemer befalet var opptatt av og som i forskjellige sammenheng også var tatt opp med Ombudsmannen. Enkelte av disse problemer kunne synes å være en følge av den nye befalsordningen. Det er Nemndas oppfatning at situasjonen for befalet ikke er vesentlig endret siden i fjor. Det er imidlertid nå nedsatt et utvalg som skal studere de erfaringer som er gjort i overgangsperioden for den nye befalsordningen og vurdere ønskeligheten og nødvendigheten av å iverksette endringer i den gjeldende ordning. Utvalget består av representanter for befalsorganisasjonene, Forsvarets overkommando, Forsvarsdepartementet, Finansdepartementet, Forbruker- og administrasjonsdepartementet og med Ombudsmannen for Forsvaret som formann. Det er Forsvarsdepartementets forutsetning at utvalget skal avgi innstilling innen 1 september 1973.

Nemnda har under årets befaringer også lagt vekt på å få samtaler med representanter for det befalet som til daglig har med menneskene å gjøre. Troppsbefalet synes stort sett å være noe skeptisk til de liberaliseringstiltak som er gjennomført og er usikre på hvilke konsekvenser disse tiltak vil få for mulighetene for å skape ro og orden og for å gjennomføre en effektiv utdanning. Det er spesielt gitt uttrykk for misnøye over at nyheten om endringer som er gjennomført eller skal gjennomføres blir gjort kjent uten at klare retningslinjer er kommet tjenestevei og uten at bestemmelser og direktiver er endret. Dette har skapt usikkerhet når det gjelder troppsbefalets forhold til menneskene.

Et annet meget viktig spørsmål er befals-situasjonen ute ved avdelingene. Det er i dag stor mangel på troppsbefal. Dette sammen med mangler når det gjelder utstyr og lokali-

teter legger et stort arbeidspress på det befall man har til disposisjon og skaper selv-sagt vanskeligheter for en effektiv tjeneste. Det må derfor etter Nemndas oppfatning være en høyt prioritert oppgave å skaffe nok skolelert troppsbefall og å skaffe avdelingene det utstyr som er nødvendig for å kunne drive en effektiv og meningsfylt tjeneste.

De nye bestemmelser om tillitsmannsordningen i Forsvaret er nå satt i verk, og de nye organer som bestemmelsene forutsetter er etablert. Foruten lokale og sentrale utvalg med regelmessige møter ute ved den enkelte avdeling, arrangeres det distriktskonferanser og en landskonferanse en gang pr. år. Det er valgt et landsutvalg med representanter for mannskapene, Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet. Landsutvalget og det stadig arbeidende sekretariat, som består av tre av landsutvalgets tillitsmenn, har vært i virksomhet siden landskonferansen på Trandum.

Etter Nemndas oppfatning er det nå opprettet tillitsmannsorganer på de plan hvor det er aktuelt, og det burde med dette være lagt et godt grunnlag for å utvikle samarbeidet mellom mannskapene og myndighetene. Etter de erfaringer som er gjort ved årets distriktskonferanser kan det reises tvil om disse konferansers berettigelse slik de nå er lagt opp. Det er på disse konferanser i det alt vesentlige drøftet spørsmål som har vært behandlet på landskonferansen tidligere, eller bør behandles på neste landskonferanse. Det skal etter planen arrangeres 6 distriktskonferanser og det er etter Nemndas oppfatning ikke behov for å drøfte prinsipielle og generelle spørsmål så ofte. Disse konferanser dekker imidlertid også tillitsmennesenes behov for kontakt utenom landskonferansen, men denne kontakt kan etableres på en enklere måte enn ved en distriktskonferanse som er et ganske omfattende arrangement både når det gjelder forberedelse, representasjon og avvikling.

Med det system som nå er etablert er det opp til partene i samarbeidet å opptre på en slik måte at arbeidet gir resultater til beste både for Forsvaret, for de ansatte og for den som gjør sin pliktige tjeneste. Fra tillitsmannshold er det hevdet at arbeidet i utvalgene i for høy grad er basert på Forsvarets premisser, at tillitsmannsutvalgene etter hvert må få større medbestemmelsesrett og at mannskapenes interesse er avhengig av at tillitsmennene som er i flertall i utvalget, får en utvidet bestemmende myndighet. Etter Nemndas oppfatning vil det ikke være til å unngå at avdelingens sjef kommer til å spille

en dominerende rolle i utvalgene. Ikke først og fremst fordi arbeidet er basert på Forsvarets premisser, men fordi han representerer kontinuiteten i utvalget, fordi han har de største kunnskaper og den beste erfaring når det gjelder de spørsmål som skal drøftes, og fordi det ofte er han som er den drivende kraft i tillitsmannsarbeidet. Denne sentrale stilling fører imidlertid til at sjefens holdning vil være avgjørende for tilliten og samarbeidsånden.

På den annen side stiller arbeidet i utvalgene store krav til tillitsmenn på alle plan. Først og fremst er det viktig at tillitsmennesene driver sin virksomhet overensstemmende med de regler de selv har vært med på å vedta. De aksjoner i strid med bestemmelsene vi hittil har sett vil kunne tjene til å skape mistillit til systemet og redusere tillitsmennesenes muligheter til å løse de oppgaver de er pålagt. Tillitsmannsutvalgenes betydning kan etter Nemndas oppfatning ikke bare måles i antall saker løst etter tillitsmennesenes ønske. Det ligger en vesentlig verdi i dette at mannskapene gjennom sine tillitsmenn kan få gitt uttrykk for sine synspunkter på de forhold som først og fremst angår mannskapene og som de har forutsetninger for å uttale seg om, at de kan diskutere disse spørsmål og at de har sikkerhet for at deres syn er med i den totale vurdering før en avgjørelse treffes. I den første melding til Stortinget om tillitsmannsordningen, St.meld. nr. 62 (1970—71) uttaler departementet følgende:

«Medinnflytelse vil i første rekke måtte utøves gjennom en aktiv og positiv medvirkning til å finne akseptable løsninger på de problemer tillitsmannsutvalgene stilles overfor. Det ligger i samarbeidets natur at hovedhensikten må være å nå frem til ordninger som de berørte parter mest mulig kan stå sammen om.»

Det er Nemndas oppfatning at dette er et godt grunnlag å bygge samarbeidet på.

Som nevnt har landsutvalget og sekretariatet vært i arbeid siden landskonferansen i slutten av mai måned. Landsutvalget har i denne tiden først og fremst arbeidet med de generelle spørsmål som ble behandlet på landskonferansen. Landsutvalget og sekretariatet har i denne tiden etablert god kontakt både med sentrale myndigheter og Ombudsmannen. Det er nå ansatt sekretær for utvalget. Han vil komme til å representere kontinuiteten i arbeidet, og Nemnda regner med at samarbeidet med andre organer etter hvert vil komme inn i fastere former.

Det er i år arbeidet videre med de forslag som Fraser-komiteén fremmet. Det er nå

satt i verk nye permisjonsbestemmelser. Det er blant annet gitt mer omfattende bestemmelser om verferdspermisjoner. Det er Nemndas håp at disse bestemmelser vil føre til en smidigere behandling av søknader om slike permisjoner.

I de nye bestemmelser er det også åpnet adgang til å innvilge nattpermisjoner. Det er tillagt avdelingens sjef å avgjøre om slike permisjoner skal gjennomføres. Fra mannskapenes side er det krevet generelle bestemmelser om nattpermisjon gitt av sentrale myndigheter for hele Forsvaret. Nemnda er for sitt vedkommende enig i den formulering bestemmelsene nå har fått. Erfaringene fra tidligere liberaliseringstiltak har vist at generelle bestemmelser kan skape vanskeligheter fordi forholdene og forutsetningene varierer sterkt fra avdeling til avdeling. Nemnda regner ikke med at en avdelingssjefs personlige oppfatning vil få noen betydning ved avgjørelsen av dette spørsmål. En sjef som ønsker å si nei til en ordning med nattpermisjon må gi en solid begrunnelse for sin avgjørelse. Denne avgjørelse vil også kunne bringes inn for høyere myndighet. Skulle spesielle forhold gjøre det nødvendig å si nei til nattpermisjon, er dette en avgjørelse som mannskapene også må respektere. Mannskapene må akseptere det faktum at forholdene kan variere så mye fra distrikt til distrikt at man ikke over alt kan få de samme lettelser.

De nye permisjonsreglene bestemmer at mannskapene skal ha tre gratis permisjonsreiser, en ordning som allerede er gjennomført. Ombudsmannnemnda har i mange beretninger pekt på at permisjon og adgangen til å komme hjem er av helt avgjørende betydning for mannskapenes trivsel og er derfor glade for den utvidelse i adgangen som nå er gjennomført. Det er imidlertid helt på det rene at mannskapene ikke er fornøyd med den utvidelse som nå har funnet sted og slår seg til ro med det. Det er også Nemndas oppfatning at spørsmålet om ytterligere muligheter for å komme hjem i tjenestetiden fortsatt må vies oppmerksomhet. Behovet for å komme hjem gir seg mange utslag. Av den undersøkelse Forsvaret har foretatt når det gjelder mannskapenes økonomi fremgår det at kr. 177,— pr mnd, dvs nesten $\frac{1}{3}$ av soldatenes totalforbruk, går til reise penger. Kravet om en 4. permisjonsreise har allerede meldt seg, og landsutvalget har gitt arbeidet med gratis reise med offentlige transportmidler høyeste prioritet. Under sine befaringer i Nord-Norge synes Nemnda å ha merket en skarpere tone hos tillitsmenn, større mistriivsel og en mer kritisk innstilling enn hos tillitsmenn i Sør-Norge. Dette kan ikke skyldes en annen

grunninnstilling hverken hos befal eller menige, heller ikke er forlegningsforholdene eller tjenesteforholdene dårligere. Det er heller ikke særlig forskjell på avdelinger som ligger ved byer og avdelinger som ligger isolert i et tynt befolket distrikt. Det er derfor etter Nemndas oppfatning grunn til å tro at den store avstanden til hjemmet og få muligheter til å komme hjem som er en avgjørende faktor. Det er ikke sikkert at flere organiserte gratis hjemreiser og flere langpermisjonsdager er den beste måten å løse dette problem på. Nemnda er klar over at organiserte reiser krever mye ekstra arbeid og skaper problemer for tjenesten. Mannskapene har i dag stort sett fri annen hver lørdag og får således ofte en lang week-end. Nemnda tror at man i forbindelse med lang week-end bør overveie om det er mulig å finne frem til en løsning av mannskapenes behov for å komme hjem.

Den undersøkelse som er foretatt når det gjelder mannskapenes økonomi viser et daglig forbruk på ca kr. 20,—. Dette har mannskapene nå krevet full kompensasjon for enten i form av kontanter, varer eller tjenester. Landsutvalget har gitt kravet om gratis reise på offentlige transportmidler høyeste prioritet. Moderasjonsordningen på offentlige transportmidler er et spørsmål både sentrale og regionale myndigheter har arbeidet med en årrekke uten særlige resultater. Det er etter Nemndas oppfatning ikke realistisk å tro at dette lar seg løse for alle offentlige transportmidlers vedkommende. Med den geografiske plassering av avdelinger og mannskaper vi har er det heller ikke sikkert at en slik ordning vil gi en rettferdig og tilfredsstillende løsning av mannskapenes behov på dette område. På den annen side har man, hvis man i tillegg til det kontantbeløp som i dag utbetales kan finne en måte å dekke reiseutgiftene på, for en stor del løst mannskapenes økonomiske problemer. Det er derfor viktig at dette spørsmål som nevnt vies stor oppmerksomhet i tiden som kommer.

Forlegningsforholdene er i dag ganske tilfredsstillende. Ved en del avdelinger er det imidlertid nødvendig å gjøre noe på dette område. Nemnda tenker her først og fremst på de avdelinger som fortsatt må bruke tyskerbrakker. De fleste av disse brakker er nå i en slik forfatning at de ikke er egnet hverken til forlegning, kontorer eller undervisningsrom. En sanering og nybygging ved slike avdelinger burde gjennomføres snarest mulig. Et annet forsømt felt er de avdelinger hvor «2. byggetrinn» aldri er gjennomført. Dette «2. byggetrinn» omfatter som regel velferdslokaler, undervisningslokaler, kanti-

ner, kinosaler og gymnastikksaler. Det finnes fortsatt avdelinger som mangler en del av disse lokaler som er viktige for avdelingens virksomhet og trivsel. Særlig synes mannskapenes behov for gymnastikksal å være stort. Med den store vekt Forsvaret legger på den fysiske fostring kan det synes som om det ikke alltid er overensstemmelse mellom mål og midler. Dette gjelder for så vidt også idrettsutstyr til den enkelte soldat, og idrettsmateriell til avdelingene.

De forhold og problemer det er redegjort for foran er for så vidt ikke nye. Nemnda har i tidligere beretninger omtalt de samme. Etter Nemndas oppfatning er det i dag viktigere enn noensinne å finne en løsning på disse problemer. Grunnen til det er at en stadig større del av landets mannlige ungdom slipper militærtjenesten av fysiske eller psykiske årsaker. Belastningen for de som må gjøre tjeneste føles dermed så mye større. De som må gjøre tjeneste taper tid både når det gjelder utdannelse og arbeid og de kan i dag med

stor rett hevde at byrdene med den alminnelige verneplikt blir meget ulikt fordelt.

Forholdene må derfor legges slik til rette at de som gjør militærtjenesten får følelsen av at den tiden de ofrer blir effektivt utnyttet, og at forholdene ellers legges slik til rette at de har det best mulig utbytte av tjenestetiden. Dette betyr imidlertid at de må legges planer som peker fremover når de gjelder de forhold mannskapene er opptatt av, som f.eks. sosiale og økonomiske kår, fritidsmuligheter og muligheter for å komme hjem. Slik situasjonen er i dag får en lett følelsen av at de liberaliseringstiltak som gjennomføres er et resultat av press fra en stadig voksende opinion som får Forsvaret til å gi etter litt etter litt. Dette må etter Nemndas oppfatning være en ytterst uheldig situasjon for Forsvaret. Forsvaret burde etter Nemndas oppfatning ta opp til kritisk vurdering hva som kan og bør gjøres når det gjelder mannskapenes forhold og selv til en hver tid ta standpunkt til hvor langt man kan gå når det gjelder en tilpassing til det sivile samfunn.

Saker som er behandlet.

Ombudsmannen har i 1972 behandlet 248 nye saker samt 38 fra tidligere år, i alt 286 saker. Av disse er 49 saker ikke ferdig behandlet i 1972. I 106 saker er avgjørelsen endret.

Når det gjelder fordelingen på forsvarsgrenene og kommandoområdene, samt fordelingen av sakene på de forskjellige saksområder er forholdet i år stort sett som tidligere år, bortsett fra gruppen Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse som i år viser en ganske sterk stigning i antall saker.

I den tid Ombudsmannsinstitusjonen har vært i virksomhet er det innkommet i alt:

1 juli 1952—31 desember 1953: ..	227	saker
1954	321	»
1955	394	»
1956	429	»
1957	383	»
1958	274	»
1959	321	»
1960	331	»
1961	346	»
1962	348	»
1963	367	»
1964	300	»
1965	326	»
1966	318	»
1967	269	»

1968	279	»
1969	275	»
1970	265	»
1971	261	»
1972	248	»

De nye sakene som er behandlet i 1972 er tatt opp av:

Enkelte soldater	150	saker
Grupper av soldater, tillitsmenn, avdelinger eller offiserer på vegne av mannskapene	26	»
Verveide	13	»
Befal	46	»
Sivilt personell	11	»
FD og div høyere staber	1	»
Ombudsmannen	1	»

248

Sakenes fordeling på forsvarsgrenene er følgende:

FD og diverse høyere staber	15
Hæren:	
Distriktskommando Østlandet	70
Distriktskommando Sørlandet	6
Distriktskommando Vestlandet	2
Distriktskommando Trøndelag	10
Distriktskommando Nord-Norge	57
Heimevernet	5

Sjøforsvaret:	
Sjøforsvarskommando Østlandet	9
Sjøforsvarskommando Sørlandet	10
Sjøforsvarskommando Vestlandet ...	2
Sjøforsvarskommando Trøndelag ...	1
Sjøforsvarskommando Nord-Norge ..	5
Fartøyer	2 30

Luftforsvaret:	
Luftkommando Sør-Norge	34
Luftkommando Nord-Norge	19 53
	248

Menige mannskaper:

	1970	1971	1972
Verneplikt, utskrivning, rulleføring	4	4	3
Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse	47	45	61
Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde, tjenesteløttelser	5	7	5
Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering	43	29	40
Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr ..	3	7	5
Forlegningsforhold	5	5	4
Kosthold	0	0	1
Tjenesteforhold	19	9	4
Permisjoner	10	17	12
Velferd	3	3	1
Kantiner	2	0	0
Disiplinær- og straffesaker ..	8	7	8
Forholdet mellom befal og menige	0	5	3
Tillitsmannsutvalg	2	4	0
Økonomiske forhold	13	14	12
Sykesaker, tannpleie, ulykker	14	16	15
Sosiale saker	3	5	1
Forsvarets skolevirksomhet ..	5	10	3
Vervede	14	5	13

Befal og sivilt personell:

Utnevnelse, fast ansettelse, konstitusjon etc	3	0	2
Engasjement, åremål etc	4	3	7
Beordring, frabeordring, forflytning, plikttjeneste, avansment, ansiennitet	24	23	16
Aldersgrense, avskjed, oppsigelse	8	9	9
Tjenesteforhold	6	8	8
Permisjoner, ferie	0	0	1
Sykesaker, legetjeneste	3	1	0
Disiplinær- og straffesaker ...	1	0	0
Erstatning	4	0	2
Underbringelse	1	1	1
Familieboliger	0	2	1

Lønn	5	8	5
Godtgjøringer	4	11	5
Pensjon	2	3	0

Verneplikt, utskrivning, rulleføring.

Det er behandlet 3 saker samt 1 fra 1971. I en sak er avgjørelsen blitt endret.

En vernepliktig hadde i forbindelse med sine juridiske studier fått utsettelse med sin førstegangstjeneste. Etter embetseksamen ble han ansatt i staten. På grunn av spesielle forhold fikk han ytterligere utsettelse og ble samtidig overført til Heimevernet med 3 mnd rekruttskole og senere tjeneste etter ordinært HV-mønster. Det ble gitt utsettelse også med tjenesten i Heimevernet, og den totale utsettelse førte til at han ikke hadde påbegynt sin førstegangstjeneste innen han fylte 28 år slik vernepliktslovens § 12.2 bestemmer. Etter samme bestemmelse faller plikten til førstegangstjeneste da bort med mindre forsinkelsen skyldes den vernepliktiges egen forsettelse, da er grensen for innkalling satt til 33 år. Ved siste gangs utsettelse var hans avdeling klar over at han ville komme ut over 28 års grensen. Av denne grunn forlangte avdelingen at han skulle møte til tjeneste og deretter gis utsettelse, idet vernepliktslovens § 12 ikke kommer til anvendelse i de tilfelle hvor førstegangstjenesten er påbegynt men deretter utsatt. Saken ble imidlertid ordnet ved at den vernepliktige avga en erklæring om at han var villig til å ta sin tjeneste etter at han var fylt 28. Da han senere ble innkalt til førstegangstjeneste under henvisning til vernepliktslovens § 12.2, hevdet han at vernepliktsloven er preseptorisk og at dens bestemmelser ikke kan fravikes ved avtale eller ved at man avesker erklæringer. Denne opplyste han å ha avgitt av lojalitet til den etat han var ansatt i. Han forlangte videre at militære myndigheter skulle bringe saken inn for domstolene for å få bragt på det rene forståelsen av vernepliktslovens § 12. Militære myndigheter avslo dette og forlangte at han skulle møte overensstemmende med den siste innkalling.

Ombudsmannen fant ikke noe å bemerke til avdelingens avgjørelse i saken. Innkallingen det året den vernepliktige fylte 28 år var i orden. Avdelingen var klar over at dette var siste anledning til å innkalle ham og forlangte at han skulle møte og deretter gis utsettelse. Av praktiske grunner unnlot man å kreve fremmøte mot at han avga en erklæring om at han ville møte senere. Det var avdelingens klare forutsetning at denne avtale skulle holdes. Ved at den vernepliktige gikk med på en

avtale som han ikke aktet å holde hadde han skaffet seg ytterligere utsettelse. Etter Ombudsmannens oppfatning var det i et tilfelle som dette naturlig å anvende 33 års regelen. Den vernepliktige hadde fått kortere frist enn vanlig i forbindelse med den siste innkallingen. Dette skyldtes delvis hans egen opptreden i saken, men Ombudsmannen fant allikevel å ville ta opp med avdelingen spørsmålet om utsettelse til neste innkalling. Dette ble innvilget.

En vernepliktig hadde på grunn av sin tjeneste ved NSB ikke blitt innkalt til førstegangstjeneste. Han var overført til Heimevernet, men av forskjellige grunner var det heller ikke blitt noen Heimevernstjeneste. Han hadde i 1966 fått meddelelse om at han var fritatt for militærtjeneste i fred. Da han sluttet ved NSB i 1970 ble han på ny innkalt til tjeneste i Heimevernet i det område hvor han hadde bosatt seg. Han mente det ikke var lovlig adgang til å innkalle ham til vanlig HV-tjeneste. Det var etter Ombudsmannens oppfatning anledning til å innkalle ham. Ombudsmannen tok imidlertid opp spørsmålet om det i det hele tatt hadde noen hensikt å kalle ham inn. Han var nesten 42 år og helse-tilstanden var dårlig. Den tjeneste han kunne pålegges i fremtiden ville ikke ha noen betydning for Heimevernet. Etter at ny legeattest var innhentet ble den vernepliktige overført til Sivilforsvaret.

Innkalling, fremmøte, fritaking, utsettelse.

Det er behandlet 61 saker samt to fra tidligere år. Nitten saken gjelder utsettelse med repetisjonsøvelse, av disse er utsettelse innvilget i 13 tilfelle. I 23 saker gjelder det utsettelse med førstegangstjeneste, avgjørelsen er endret i 12 av disse. En sak gjelder utsettelse med HV-tjeneste, denne saken er ordnet. I 18 saker var det søkt om utsettelse med resterende tjeneste, i 15 tilfelle var begrunnelsen skolegang. Utsettelse ble innvilget i 15 av sakene.

Avslag på søknader om utsettelse med tjenesten skaper mange problemer for de vernepliktige, særlig gjelder dette utsettelse med resttjenesten ved skoleårets begynnelse for å fortsette eller påbegynne skolegang. Ombudsmannen viser for så vidt til det som ble sagt om dette spørsmål i beretningen for 1971.

Det er registrert en ganske kraftig økning i antall saker i denne gruppe i år, fra 45 i fjor til 61 i år. Det har lyktes å finne frem til en tilfredsstillende løsning i mange av sakene.

Dette henger sammen med at myndighetene er oppmerksom på problemene og strekker seg så langt personellsituasjonen gjør det mulig.

En vernepliktig som skulle begynne på elementærteknisk skole hadde søkt om utsettelse med resttjenesten for å kunne følge skolegangen fra første dag. Søknaden var anbefalt av hans avdeling, men avslått av den rulleførende avdeling. Ombudsmannen fant avgjørelsen så urimelig at saken ble tatt opp med vedkommende forsvarsgrenstab i Forsvarets overkommando. Saken gjaldt en vernepliktig som hadde dårlig teoretisk bakgrunn. Han hadde innsett at han måtte skaffe seg bedre utdanning. Han var gift, og både han og hans kone var meget opptatt av at han kom i gang med sin utdanning så fort som mulig. Ombudsmannen kontaktet vedkommende elementærtekniske skole for å få bragt på det rene om den vernepliktige uten skadevirkning kunne begynne skolen noe senere i skoleåret. Skolen var meget betenkt. De elevene som søkte skolen var slike som hadde vært ute i arbeidslivet noen år og som bare hadde folkeskole fra tidligere. De arbeidet meget tungt med de teoretiske fag. I matematikk startet man med en gang med bokstavregning, noe de fleste elevene ikke hadde hatt tidligere. Det var derfor viktig å følge med helt fra starten. Dette kunne føre til at den vernepliktige ville få et års utsettelse med sin utdanning. På dette grunnlag fant vedkommende forsvarsgrenstab at søknaden om utsettelse burde innvilges.

En vernepliktig hadde søkt om utsettelse med resttjenesten for å begynne på en flygerutdanning i Amerika. Søknaden var avslått med den begrunnelse at han kunne skaffe seg denne utdanning senere. Det viste seg imidlertid at dette var hans siste sjanse til å skaffe seg en slik utdanning. Ved denne skolen ble elevene skaffet arbeid etter endt utdanning, en ordning som for øvrig skulle opphøre. Den vernepliktige ville derfor ikke få denne muligheten igjen. På dette grunnlag tok Ombudsmannen saken opp med høyere myndighet som innvilget søknaden om utsettelse med de resterende to måneder av tjenesten.

En vernepliktig hadde til april-innkallingen fått beskjed om at han var oppført som reserve og at han ville kunne bli innkalt med bare 14 dagers varsel. Han ble ikke innkalt. Til juli-inntaket gjentok det samme seg, han ble heller ikke denne gang innkalt. Den vernepliktige klaget over at denne uvisstheten skapte problemer både for ham og hans ar-

beidsgiver. Ombudsmannen tok saken opp med den rulleførende avdeling og pekte på at det måtte være naturlig for en som var varslet som reserve ved et inntak å regne med innkalling ved neste inntak. Rulleførende avdeling var enig i dette. Når det ikke var skjedd i dette tilfelle hang det sammen med en viss tvil om hans tjenestedyktighet. Rulleførende avdeling samtykket i at han ble innkalt til neste inntak en måned senere hvis dette passet for den vernepliktige.

En vernepliktig hadde søkt om utsettelse med førstegangstjenesten for å påbegynne et 4 års studium i Holland. Denne søknad var avslått uten at det var gitt noen begrunnelse for avslaget. Den vernepliktige hadde tidligere, i desember 1971 søkt om utreisetilatelse idet han som en forberedelse til sitt studium skulle reise til Holland for å lære språket. Denne søknad ble innvilget og han ble gitt utsettelse til oktober 1972. Det ble samtidig opplyst at hvis han trengte ytterligere utsettelse måtte søknad fremsendes i god tid bilagt studiebevis etc. Den vernepliktige regnet etter dette med at det nærmest var en formsak å søke ytterligere utsettelse. Han hadde hybel og endel av sine eiendeler i Holland, og det siste avslaget skapte store problemer for ham. Ombudsmannen fant det siste avslaget så urimelig at saken ble tatt opp med høyere myndighet som innvilget søknaden.

En elev ved en kveldsskole hadde søkt om utsettelse med repetisjonsøvelse, men hadde fått sin søknad avslått. Av 20 elever var 7 innkalt til repetisjonsøvelse, de 6 hadde fått utsettelse. Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende distriktskommando og pekte på at skolegang måtte være en tungtveiende grunn for utsettelse selv om det dreide seg om en kveldsskole. Ombudsmannen la også vekt på at de øvrige elever hadde fått utsettelse og at følelsen av å være utsatt for forskjellsbehandling og urimelig behandling nå trolig ville melde seg. Distriktskommandoen opplyste at de elever som var innkalt var fra forskjellige oppsettende avdelinger hvor personellsituasjonen kunne være høyst forskjellig. Det var derfor vanskelig å unngå at enkelte kunne få følelsen av forskjellsbehandling. Soldatens søknad var avslått på grunn av personellsituasjonen ved hans avdeling. Soldaten var dessuten 30 år og hadde ikke avtjent noen av de 4 øvelser han skulle ha i linjen. Ombudsmannen fant intet å bemerke til distriktskommandoens avgjørelse.

En vernepliktig som var innkalt til repetisjonsøvelse hadde fått avslått sin søknad om

utsettelse. Hans kone gikk på kveldsgymnas. De hadde tre barn i alderen 3—11 år som mannen måtte passe når hustruen var på skolen. Det var ingen i familien som kunne hjelpe til med barnepass mens mannen gjorde sin tjeneste. Søknaden var avslått på grunn av personellsituasjonen. Ved samtale med regimentet ble saken ordnet slik at søknaden skulle vurderes på nytt etter fremmøte da avdelingen hadde fått oversikt over hvor mange som måtte dimitteres etter legeundersøkelsen.

En vernepliktig hvis hustru skulle føde like før repetisjonsøvelsen tok til, hadde fått avslag på sin søknad om utsettelse. Han bodde i blokkleilighet uten telefon og uten mulighet til å benytte telefonboks etter kl. 2200. De hadde ikke familie i en radius av 20 mil fra Oslo, og han fant det uforsvarlig å overlate konen til seg selv i en slik situasjon. Ved samtale med regimentet ble det truffet den avgjørelse at innkallingen skulle opprettholdes hvis nedkomsten fant sted før øvelsen begynte. Hvis ikke skulle han få utsettelse.

En elev ved Statens Fysioterapiskole hadde fått avslag på sin søknad om utsettelse med repetisjonsøvelse. Nærmere undersøkelser bragte på det rene at eleven skulle avlegge eksamen i massasje, fysiologi og anatomi samt tentamen i sykegymnastikk delvis i det tidsrom øvelsen foregikk. Skolen uttalte at 21 dagers avbrekk ville medføre så store ulemper at eleven kanskje måtte ta første skoleåret om igjen. På dette grunnlag tok Ombudsmannen saken opp på ny og utsettelse ble innvilget.

Opptjening, godskrivning, tjenestetidens lengde etc.

Det er behandlet 5 saker samt 1 fra tidligere år. De fleste saker angår beregning av tjenestetidens lengde for personell som overføres fra forsvarsgrenene til Heimevernet etter avtjent førstegangstjeneste.

En vernepliktig som hadde avtjent sin førstegangstjeneste i 1963 i Marinen, hadde søkt og fått utsettelse med 1 mnds resttjeneste for å begynne på lærerskole. Han var blitt dimittet med melding om at han hadde avtjent førstegangstjenesten. Han ble senere overført til Heimevernet og hadde fått beskjed om at han måtte avtjene den måneden han hadde fått utsettelse med under førstegangstjenesten. Det var også en viss uklarhet om hvor mange dagers førstegangstjeneste han hadde avtjent, idet det var anført 524 dager mens man senere bare hadde villet godkjenne 513.

Han mente det ikke kunne være riktig å endre de avgjørelser som først var truffet og anmodet om Ombudsmannens bistand.

Nærmere undersøkelser viste at han ikke var dimittert etter fullført førstegangstjeneste, men var gitt utsettelse med ca 1 mnd resttjeneste av velferdsgrunner. Det var etter gjeldende bestemmelser anledning til å pålegge ham denne tjeneste i Heimevernet ved beregningen av den totale tjeneste på 19 mnd. Det var imidlertid noe uklart hvilke meldinger som var gitt i saken. Det var på det rene at det var anført 513 dager tidligere avtjent førstegangstjeneste av Marinen, mens Heimevernet hadde anført 524 dager. Saken ble ordnet ved at den vernepliktige ble endelig dimittert høsten 1972.

En vernepliktig var dimittert 26 dager før fullført førstegangstjeneste for å begynne på skole. Han hadde fått beskjed om at han ikke ville bli tatt inn igjen for så kort tid og at han kunne betrakte seg som ferdig med førstegangstjenesten. Syv år senere ble han overført til Heimevernet og hadde i den forbindelse fått opplyst at han måtte avtjene også de 26 dager han var dimittert for tidlig under førstegangstjenesten. Han protesterte mot dette. Det var forbundet med adskillig større problemer å avtjene denne resttjeneste nå enn det ville ha vært umiddelbart etter at han var ferdig med sin skolegang. Da den vernepliktige hadde fått påtegnet «avtjent førstegangstjeneste» i vernepliktsboken og det ikke var anført noe om antall dager eller måneder, ble saken ordnet ved at den vernepliktige ble dimittert høsten 1972.

I de øvrige saker har det vært reist spørsmål om adgangen til å kalle inn til HV-tjeneste personell som tidligere har avtjent førstegangstjeneste og repetisjonsøvelser, og om i hvilket omfang man kan kalle inn vernepliktige til repetisjonsøvelser.

Beordring, overføring, forflytning, frabeordring, dimittering.

Det er i denne gruppe behandlet 40 saker samt 3 saker fra tidligere år. Dette representerer en vesentlig økning i forhold til i fjor, hvor imidlertid saksantallet lå vesentlig under tidligere år. Av årets saker gjelder 21 overføring til Heimevernet, 13 overføring til annet tjenestested, 2 overføring til Sivilforsvaret og 3 saker gjelder dimisjon.

Ved en av Hærens avdelinger var det i god tid gitt beskjed om at den del av avdelingen som skulle dimitteres skulle reise hjem den

29 juni. Flytransport var ordnet, og mannskapene hadde innrettet seg etter dette. Dagen før avreisen fikk 5 mann beskjed om at de ikke kunne få reise allikevel og at de måtte vente til 3 juli. Dette skapte problemer for dem, bl a i forhold til arbeidsgivere som var varslet om når de kunne tiltre sine stillinger igjen. De hadde ikke fått noen sikker beskjed om grunnen til utsettelsen, men hadde forstått det slik at det ikke var plass i det chartrede fly. De hevdet at det var urimelig at de skulle vente helt til 3 juli og mente de måtte ha krav på å få dekket utgiftene til å reise med sivilt fly den 29 juni. Nærmere undersøkelser viste at det var gjort en feil ved avdelingen, idet de 5 ikke var ført opp på avdelingens transportliste. De 5 vernepliktige ble sendt hjem med sivilt fly den 29 juni.

Som nevnt innledningsvis gjelder de fleste saker i denne gruppe klager over at søknader om overføring til Heimevernet av velferdsgrunner ikke er innvilget. Dette henger sammen med at mulighetene for slik overføring er liten, særlig gjelder dette mannskaper som er bosatt i byer og tettbygde strøk hvor HV stort sett har den mannskapsstyrke som er forutsatt. På den annen side er antall søknader om slik overføring meget stort. Det er derfor nødvendig med en meget streng prioritering av de innkomne søknader, slik at de mannskaper som har de mest tungtveiende velferdsgrunner får sine søknader innvilget. Ombudsmannen har ikke hatt noe å bemerke til de militære myndigheters skjønnsmessige vurdering av de søknader som er tatt opp med Ombudsmannen. Ved den fornyede behandling som har vært en følge av henvendelsen til Ombudsmannen, er imidlertid 4 av søknadene blitt innvilget, mens det i 5 andre saker er funnet frem til andre løsninger som har vært til hjelp for vedkommende vernepliktig.

En vernepliktig hadde søkt om å bli overført til Sivilforsvaret av velferdsgrunner, men hadde fått sin søknad avslått to ganger. Grunnen til søknaden var hustruens helsetilstand. Hun hadde gått sykemeldt ett år på grunn av svangerskap og fødsel, og hun var så hørsel svekket at hun ikke kunne høre barneskrik om natten. Hun hadde således ingen mulighet for å passe og stelle barnet alene om natten. Hun kunne ikke bruke høreapparat om natten, men høreapparatet hjalp henne om dagen slik at hun kunne høre barneskrik om hun oppholdt seg i samme rom. Den vernepliktige hadde ikke familie i nærheten som kunne ta seg av hustruen og barnet, og han fant det uforsvarlig å forlate henne for et helt år. Det var ikke hjemmel for å overføre den verne-

pliktige til Sivilforsvaret. Saken ble imidlertid ordnet ved en foreløpig utsettelse inntil man kunne få ordnet overføring til Heimevernet hvor han bare ville få 3 mndrs sammenhengende tjeneste. Myndighetene regnet med at han for 3 mndr. ville kunne få etablert en tilfredsstillende ordning for hustruen og barnet.

En vernepliktig som gikk på navigasjons-skole hadde søkt om å få slippe resterende førstegangstjeneste. Han hadde tidligere gjennomgått rekruttskole og endel av den resterende tjeneste, men hadde fått utsettelse med resttjenesten på grunn av farens konkurs og familiens meget vanskelige økonomiske situasjon i den sammenheng. Den vernepliktige hadde 3 års plikttjeneste i sitt rederi etter gjennomgått navigasjonsskole. Han hadde måttet låne kr. 35 000,— for å skaffe leilighet til sin mor og mindreårige søster. Da faren var alkoholiker, måtte han fortsatt hjelpe til med morens og søsterens underhold. Han var selv gift og hadde senere måttet låne ytterligere kr. 20 000,— til innkjøp av leilighet til sin egen familie. Han hadde dessuten et studielån i Statens lånekasse på kr. 19 000,—. Tidligere hadde han søkt om å komme inn under den særlige ordning for sjømenns verneplikt, men hadde fått avslag fordi han hadde for få fartsmåneder i forhold til alderen. Det var ingen hjemmel for å la ham slippe resterende førstegangstjeneste. Saken ble imidlertid ordnet ved en ny søknad om overføring til den særlige ordning for sjømenns verneplikt, idet det skulle sørges for dispensasjon for fartstiden og hans navigasjonsutdannelse.

En vernepliktig som tjenestgjorde i Nord-Norge hadde søkt om overføring til tjeneste i nærheten av Bergen for å kunne ta seg litt av sin yngre bror som var 100 pst. invalid og lenket til sin rullestol. Han måtte ha hjelp til alt, og da familien bodde i en vanlig leilighet hvor det var umulig å komme frem med rullestol ble det mye bæring av broren som etter hvert hadde blitt så tung at moren ikke orket å bære ham. Ved de opplysninger som var gitt, bl a ved legeerklæring, var det bragt på det rene at situasjonen var en veldig belastning for foreldrene. En tidligere søknad om overføring var avslått av rulleførende avdeling. Saken ble tatt opp med vedkommende forsvarsgrenstab som samtykket i at den vernepliktige ble overført overensstemmende med sin søknad.

De mange søknader om overføring enten til Heimevernet eller til annet tjenestested skaper store vanskeligheter for Forsvaret. Som et

eksempel kan nevnes rekruttinntak R II/72 som avsluttet sin utdannelse ved Værnes flystasjon den 22 juni 1972. Ved denne rekruttskole var det fremmet 40 søknader om overføring til HV eller Sør-Norge. Personellsituasjonen ved Luftforsvarets avdelinger i Nord-Norge er så vanskelig at det ikke er mulig å etterkomme annet enn søknader med meget tungtveiende velferdsgrunner og med erstatning fra rulleførende avdelinger i Sør-Norge hvor personellsituasjonen er meget vanskelig. Av de nevnte 40 søknader fant man bare å kunne innvilge 4.

Ombudsmannen redegjorde i fjorårets beretning for de vanskeligheter denne strenge praksis medførte for de vernepliktige og pekte i den forbindelse på at mannskapenes muligheter for å komme hjem måtte lettes. Den 3. gratis permisjonsreisen er nå gjennomført. Det er også gitt nye bestemmelser om permisjoner, herunder velferdspermisjoner. For enkelte velferdspermisjoners vedkommende vil det være muligheter for å få dekket reiseomkostningene, en ordning som er av stor betydning for mannskaper som bor i en annen landsdel enn den de tjenestgjør i. Ombudsmannen håper at disse bestemmelser blir brukt i et slikt omfang at det gir muligheter for å hjelpe alle de som åpenbart har behov for hjelp.

En vernepliktig som skulle dimittere den 5 januar 1972 var dimittert i forbindelse med nyttårspermisjon den 28 desember. Samtlige utbetalinger var stoppet fra den reelle dimisjonsdato 28 desember. Hjemlen som var anvendt var bestemmelser gitt i 1969 om at mannskaper kan dimitteres før tiden (inntil 14 dager) når praktiske hensyn av tjenestlig art gjør det nødvendig og forholdene for øvrig tillater det. I følge disse bestemmelser skal utbetalingene stoppes fra den reelle dimisjonsdato. Disse bestemmelser inneholder også regler om orientering til mannskapene og en viss valgmulighet. Etter Ombudsmannens oppfatning kunne ikke disse bestemmelser anvendes i et tilfelle som dette, og saken ble tatt opp med Forsvarsdepartementet og Forsvarets overkommando som var enig i Ombudsmannens syn. Forsvarets overkommando uttalte i saken bl a:

«Angående saken som er tatt opp ved FDs ekspedisjon av 12 april 1972 kan ikke FOP etter hva som er gjort rede for i skriv av 9 mars 1972 fra SKS, se at foreligger militært behov for å dimittere NN før tiden. NN skriver i sitt brev til OFF datert 10/2—72 at han heller ikke har fått orientering om eventuelle økonomiske konsekvenser ved slik dimisjon.

Såvidt FO kan se har de to mannskaper delt den gjenværende tjeneste slik at den ene kun-

ne få fri i julen og den andre i nyttår. Dersom det ikke hadde falt en høytid i dette tidsrom ville begge tjenestgjort til den fastsatte dimisjonsdato. NN har således selv om han dimiderte 28 desember 1971, tatt den tjenestebyrde som han ellers ville ha hatt fram til 5 januar 1972.

Da det i denne sak ikke foreligger noen grunn for dimisjon før tiden antar FO/P i henhold til den avgjørelse FD har truffet tidligere i et liknende tilfelle, samt hva som er anført under pkt 5, at NN skal ha utbetalt de tillegg han tilkommer fram til den formelle dimisjonsdag.»

Uniformer, personlig utstyr, erstatning for tap av utstyr.

Det er behandlet 5 saker samt 1 fra tidligere år.

Når det gjelder uniformer og den personlige utrustning er det i dag sjelden å høre klager på selve utstyret. Det synes imidlertid av og til å være liten tilgang på nye forsyninger, slik at dette går ut over byttefrekvensen for en del av de effekter som skal byttes regelmessig. Ved enkelte avdelinger er det i år klaget over visse vanskeligheter med bytting av sengetøy. Sentrale myndigheter har opplyst at dette ikke skyldes mangel på sengetøy. Det har som regel sin årsak på det lokale plan og et felles trekk ved slike forhold har vært at de ikke har vært av varig karakter.

Det har vært en del klager over mangel på arbeidsuniform M/53. Arbeidsuniformer har imidlertid i de senere år vært mangelvare opplyser sentrale myndigheter. Dette henger sammen med en rekke restriktive tiltak som i sin tid ble gjennomført for å redusere bevilningene til klær og utrustning. Disse restriksjoner vil nå etter hvert bli opphevet, og arbeidsuniform vil igjen bli innført som standard bekledning.

Ombudsmannen redegjorde i fjor for bestemmelsene om erstatning for ødelagte briller. Erstatningsbeløpet ble i 1971 forhøyet fra kr. 150,— til kr. 250,—. Som nevnt tok Ombudsmannen opp spørsmålet om ikke de som kunne dokumentere at de hadde fått ødelagt briller som kostet mer enn maksimumsbeløpet, kr. 250,—, kunne få dekket de faktiske utgifter. Det har ikke lyktes å få noen endelig avgjørelse i denne saken til tross for gjentatte purringer. Saken har vært oversendt forskjellige myndigheter til uttalelse og skal nå være forelagt Forbruker- og administrasjonsdepartementet til avgjørelse.

Forlegningsforhold.

Det er behandlet 4 saker samt 2 fra tidligere år.

I beretningen for i fjor redegjorde Ombudsmannen for de klager man fikk fra Hærens mannskaper over at det ikke var gardiner på mannskapsrommene. Saken var tatt opp med Forsvarsdepartementet som ikke hadde ferdigbehandlet saken da beretningen ble skrevet. Departementet forela saken for Generalintendanten som opplyste at man vanskelig kunne få dekket disse utgifter på det ordinære kapitel for fornyelser. Dette kapitel var meget sterkt belastet med nytt utstyr som ble innført. Det ble i den forbindelse nevnt innføring av nye sengebunner, skumplastmadresser, sengehester og garderobeskap. Departementet var imidlertid enig med Ombudsmannen i at gardiner på forlegningsrommene var et trivselsfremmende tiltak som man burde gjennomføre snarest mulig. I august samtykket departementet i at det ble anskaffet gardiner og stenger for i alt kr. 373.000,— fordelt slik på de enkelte distriktsskinner: DKØ kr. 150.000,—, DKS kr. 38.000,—, DKV kr. 10.000,—, DKT kr. 50.000,— og DIV 6 kr. 125.000,—.

Ombudsmannen redegjorde i beretningen i fjor for forlegningsforholdene ved IØ III på Steinkjersannan. Det endelige resultat i denne saken ble at man skulle ta sikte på å sette i gang byggearbeide på en tredje mannskapskaserne og utbedring av to av de eksisterende mannskapsbrakker som i alle fall måtte beholdes for å dekke toppbehovene ved avdelingen.

Ombudsmannen har hatt til behandling en uttalelse om forlegningsforholdene ved rekruttskolen på Værnes, en uttalelse som ble enstemmig vedtatt av rekruttene og som fikk tilslutning også blant befalet ved rekruttskolen. I uttalelsen ble det pekt på at forlegningsforholdene var høyst utilfredsstillende. Leiren var overbefolket, brakkene var gamle og umoderne med vedfyring. Det ble for trangt om plassen både i messe, kantine og oppholdsrom. Dette førte til vantrivsel blant mannskapene og vanskeliggjorde arbeidet for befalet. Saken var tatt opp tidligere uten at noe hadde skjedd, og mannskapene forlangte nå et snarlig svar. Stasjonen opplyste at den ved mange anledninger hadde fremmet forslag om nybygging. De nybygg som var foreslått var mannskapskaserne for 20 mann, 24 sengers sykestue, velferdsbygg med fritidsrom, aula, velferds- og prestekontor, gymnastikksal og ny vaktbygning.

Sentrale myndigheter kunne opplyse at det på 1973-budsjettet ikke ville bli plass til annet enn sykestue. Forsvarets bygningstjeneste hadde fått i oppdrag å prosjektere en forlegning for 100 mann, men den ville foreløpig

ikke komme med på budsjettet. Det ble ellers opplyst at restaurering av de gamle brakke- ne pågikk med innlegging av vann og sentral- varme. Forsvarets overkommando skulle i nærmeste fremtid på befaring til Værnes. Om- budsmannen gikk ut fra at tillitsmennene fikk anledning til å drøfte problemene på ste- det.

Ombudsmannen har hatt til behandling en liknende sak fra FAØ 1 hvor det var satt i gang en underskiftskampanje for bl a å få bedret lysforholdene. En sak det ble hevdet soldatene hadde arbeidet med i årevis uten re- sultat. Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets distriktsingenør/Viken som kun- ne opplyse at det var arbeidet lenge med å skaffe nødvendige bevilgninger. Det var for 1971 stillet kr. 92.000,— til disposisjon, disse midler skulle brukes til istandsetting og ut- skifting av belysning i klasserommene. For 1972 var det bevilget kr. 120.000,— hvorav kr. 100.000,— var avsatt til almenbelysning i for- legningsrommene. Man hadde nå omprioritert almenbelysning til fordel for sengelamper, og arbeidet ville bli utført høsten 1972. Distrikts- ingeniøren opplyste for øvrig at myndighete- ne hadde vært oppmerksom på dette problem før det kom noen henvendelse fra soldatene. Mannskapene var også opptatt av visse brannsikringstiltak i avdelingens gamle byg- ninger, bl a oppsetting av branntau. Distrikts- ingeniøren ga en orientering om en rekke brannsikringstiltak som var og ville bli gjen- nomført. De branntau mannskapene hadde et- terlyst ble montert i løpet av høsten. Etter en del korrespondanse om disse spørsmål fikk Ombudsmannen en ny henvendelse fra tillits- mannsutvalget hvor man rent generelt ville ha nærmere rede på hvor mye som var bevil- get til vedlikehold av militære anlegg i Gam- lebyen, i hvilket omfang disse midler var kom- met mannskapene til gode. Det ble også rede- gjort for oppussingsarbeider som nå var nød- vendige, bl a av kantinerom, to TV-rom, bi- bliotek og fotorom. Ombudsmannen fant grunn til å ta denne saken opp med sentrale myn- digheter og skrev i den anledning slik til Forsvarets overkommando:

«Tillitsmennene ved ovennevnte avdeling har den 27 d.m. skrevet til Ombudsmannen som vedlagte fotokopi viser.

Jeg kan opplyse at de spørsmål tillitsmen- nene reiser har vært diskutert i avdelingens sentrale tillitsmannsutvalg den 28 aug. I dette møtet er det protokollert følgende:

«Det var bred enighet om at kantinerom- mene, 3 stykker i alt, ser mildest talt sørge- lige ut. Man kan knapt ha utenforstående i disse rommene lenger hverken ved tilstel- ling eller møter da rommene er i en alt for slitt forfatning til å kunne vises frem.

Intendanten opplyser at det gjennom fle- re år er søkt om penger både til oppussing

av kantine og forlegningsrom. Det er imid- lertid kommandantskapet ved IR 1 som for- valter midlene og det har vist seg meget vanskelig å få gjort skikkelig utbedrings- og oppussingsarbeide.

Det ble besluttet at tillitsmennene også tar denne sak opp med Ombudsmannen og at man forsøker å få til i første omgang en oppussing av kantinerommene, dernest må forlegningsrommene stå for tur.»

Det er dessverre lenge siden Ombudsmanns- nemnda besøkte avdelingen. Det er imidlertid klart at de gamle bygninger avdelingen dispo- nerer krever betydelige vedlikeholdsmidler om forlegningsforholdene skal bli noenlunde av den standard som i dag er vanlig. Jeg kjenner også til fra tidligere at det forhold at avdelin- gen ikke selv disponerer vedlikeholdsmidlene har gjort det vanskelig å få utført ønskelige vedlikeholdsarbeider.

Jeg kjenner ikke til hva kommandantskapet disponerer av vedlikeholdsmidler for 1972 og hva som vil bli bevilget for 1973. Jeg håper imidlertid at det av ordinære eller ekstraordi- nære midler kan skaffes tilveie det som trengs for å skape så trivelige forhold for mannskapene som bygningene gjør mulig.

Jeg tør be om at Hærstaben snarest mulig ser nærmere på disse spørsmål.»

Avgjørelse i saken foreligger ikke.

En tilfredsstillende låseanordning på mann- skapenes garderobeskap synes det å ha vært vanskelig å finne løsning på. Under Nemndas befaring i Nord-Norge ble det opplyst og de- monstrert at låsemekanismen også på nye skap var så dårlige at skapdørene bare kunne ryk- kes opp. Tillitsmannsutvalget ved en av Hæ- rens avdelinger hadde drøftet spørsmålet om å få utlevert hengelåser gratis på samme måte som mannskapene i Luftforsvaret. Hengelåser var nødvendig for å sikre mannskapenes ei- endeler, og avdelingen var enig med tillits- mennene i at låser burde utlånas. Avdelingen foreslo at saken ble tatt opp med Ombuds- mannen. Ombudsmannen tok saken opp med Intendantturnemnda for å få gjennomført en lik praksis i forsvarsgrenene.

Avgjørelse i saken foreligger ikke.

Under Nemndas befaringer er det også tatt opp forlegningsspørsmål som Nemnda finner grunn til å gjøre Stortinget kjent med. Disse forhold er omtalt under avsnittet befaringer, og Nemnda vil spesielt vise til omtalen av forholdene ved HM Kongens garde, Bardufoss flystasjon og Heggelia leir.

En vernepliktig som hadde gjennomført sin 4. repetisjonsøvelse tok opp med Ombudsman- nen en rekke hygieniske spørsmål. Soldaten skrev slik til Ombudsmannen:

«I det jeg viser til den tillitsmannskonfe- ranse som ble holdt på X under Ys rep.øvelser og som jeg går ut fra De som ombudsmann har mottatt referat i fra, tillater jeg meg med

dette å skrive ned mine personlige betraktninger over emnet hygiene i felt.

Det er den fjerde rep.øvelsen jeg nå nettopp har avsluttet, og jeg kan ikke si annet enn at jeg er meget skuffet over den hygieniske standard som blir prestert i den Norske hær, jeg presiserer at dette gjelder spesielt rep.øvelser der en ligger i telt, og særlig da på vinterstid.

Ser en på forholdene slik de virkelig er så arter de seg slik: Det ligger opptil 16 mann i teltet, og til hvørt telt er det ikke mer en 2 vaskevannsfat til alle disse, men dette spiller ikke så stor rolle, for det finnes skjelden eller aldrig vann. Under vanlige vintertemperaturer fryser den vanntanken som skal forsikne batteriene i bataljonen med vann, og derved synker den hygieniske standard ned til et nivå som jeg uten og nøle vil betegne som «griseri» av værste skuffe. Teltkassen i disse 16 manns teltene blir benyttet som spisebord da det ikke finnes noe annet. Soldatene tørner ut om morgnen og går på latrinen, deretter er det tilbake til teltet for å spise, dette uten at de vasker seg, alle mann roter på det samme brødet og pålegget, og jeg understreker at de kommer rett fra latrinen uten at de får vasket seg.

Det må kunne forlanges som et minimums krav fra soldatenes side at de får muligheten til personlig renslighet under feltoperasjoner av denne art som her er nevnt. Papirduker som kan brennes etter bruk til benyttelse på teltkassen må bli fast ordning, jeg vil også foreslå at det deles ut «spritsavietter» til vask av underlivsorganene som mange ganger er i en temmelig dårlig forfattning. Jeg vil videre påpeke det griseri som er tilstede når det gjelder manglen på muligheter for rengjøring av kokekar og spisebestikk. Det er blitt meg fortalt av bataljonslegen at det er uteksperimentert en type vanntank med «frakk» og en eller annen form for oppvarming, men den blir ikke sendt ut til avdelinger som virkelig trenger dette. Dette er forhold som jeg fikk rede på av legen etter at en hadde liten mulighet til å få opp på et nytt møte med bataljonsjefen, slik at dette ikke kommer klart fram av det referatet som jeg forsto at de skulle få et eks. av. Det finnes i dag meget billige papptalerkner som med stor fordel kan benyttes under rep. øvelser. Etter oppfordring fra meg ble det kjøpt inn teltvis en god del av disse talerkner og «gutta» var meget begeistret for disse. Det samme gjaldt «spritsavietter» som ble benyttet til vask av hender og underliv. Det som er det prinsipielle i denne saken fra min side er at det er ikke soldaten som skal koste denne siden av saken, men at det er minimumskrav som burde vært gjennomført for mange år siden.

I boken «Soldaten i felt» står det under avsnittet helsepleie i felt: «Renslighet er en betingelse for velvære og trivsel, ikke bare for deg selv, men også for dine nærmeste kammerater. Renslighet er dessuten det beste middel til å forebygge smittsomme sykdommer.» Vidre står det at det er meget viktig at spise- reskapan blir skikkelig rengjort.

Militærvesnet følger godt med når det gjelder fornyelse av mer effektive våpen, men på den menneskelige siden er det investert lite eller ingenting som gjør at soldatene får tilfredsstillt sitt personlige behov for hygiene.

I tillegg til dette vil jeg påpeke forholdet

med halm som underlag i teltene, her er det også mye griseri. Jeg mener det ville medføre store fordeler at en anskaffet Steinullmatter som ligger i plast, og følgelig er vanntett, og som ikke er brennbart, det siste er etter min mening av meget stor betydning rent væremessig at brannfaren blir ganske betydelig redusert, det er også en fordel rent transportmessig da slike matter er lette og ta med seg på biler. Rent prioriteringsmessig ville jeg sette det siste punktet sist på listen, men det har avgjort stor betydning.

Årsaken til dette brev er at jeg ikke kan si meg ferdig med min oppgave som tillitsmann for denne saken er ført fram til et tilfredsstillende resultat sett i fra de værnepliktige rep.soldaters side. Da jeg regner med at De er den rette instans for denne saken håper jeg på et snarlig svar fra Dem, hva De ønsker å gjøre, eller om saken er Dem uvedkommende.»

Ombudsmannen oppfattet ikke dette bare som kritikk mot en enkelt øvelse, men mer som en generell kritikk av de hygieniske forhold i felt. Ombudsmannen tok derfor i første omgang saken opp med Forsvarets sanitet som igjen forela saken for Sjeflegen for Hæren. Etter å ha innhentet opplysninger fra avdelingslegen, uttalte Sjeflegen:

«Sanitetet kan bare hilse med glede ethvert praktisk tiltak som bedrer hygienien under feltforhold. En må dog holde klart for seg forskjellen mellom det som er teoretisk tenkelig og det som er praktisk mulig. Når det gjelder det siste kommer en ikke utenom at det fordres en betydelig aktiv insats fra avdelingen og den enkelte for å opprettholde en medisinsk sett forsvarlig hygiene. En rekke av de foreslåtte tiltak mener SJLH skulle være praktisk mulig med god vilje å gjennomføre med avdelingens egne resurser.

1. Vannforsyningen: Å drive en rimelig personlig hygiene uten tilstrekkelig vannforsyning lar seg ikke høre. I sterk kulde er dessverre ikke våre vannvogner brukbare. De er ikke konstruert for norsk vinterklima.

Det er riktig at vi ved HSSØ har drevet en del eksperimenter med å forbedre vannvognen med henblikk på å være brukbar under lave temperaturer. Resultatene er så vidt lovende at de nu vil bli oversendt Forsyningskommandoen til videre forføyning, men det kommer til å koste både tid og penger å gjennomføre forandringene. Man skulle dog være istand til å drive en forsvarlig personlig hygiene med vannforsyning pr melkespann. Likeså må en minne om mulighetene for vaskevann ved snemelting på teltovn.

2. Spisetjenesten: På dette feltet er mulighetene for oppfinnsomhet og fikse forslag i høy grad tilstede. Papirhåndklær gir en utmerket mulighet for improvisasjoner som gjør spisetjenesten mer hygienisk og komfortabel. En kan ikke se at det under feltforhold er nødvendig å forlate de velprøvde permanente spiseredskap, spisebestikk og kokekar. En uttrykkelig forutsetning er at avdelingen sørger for nødvendige muligheter til å rengjøre disse på en forsvarlig måte med tilgjengelige oppvaskmuligheter.

3. Forlegning: Det synes å fremgå av korrespondansen at avdelingen også i avdelingsperioden har ligget i feltbivuakk. Hvis det er tilfelle synes SJLH det er på sin plass å stille et spørsmålstejn ved be rettigelsen av å kalle rep.soldater inn til en læremessig så kummerlig situasjon at en stor del av tiden går med til å opprett- holde livet.

SJLH har behandlet denne sak på det medisinsk faglige plan og har derfor bare innhentet legeuttalelser som det henvises til. Avdelingen er således foreløpig ikke kommet til orde, noe som en forutsetter skjer på et senere tidspunkt. Likeså går en ut fra at HST og Generalintendanten får uttale seg i denne sak.»

Forsvarets sanitet pekte på at i kortere feltperioder måtte livet nødvendigvis bli mer primitivt preget, og her ville den personlige hygiene være avhengig av den enkeltes innstilling. Dog ville man alltid være avhengig av rikelig tilgang på vann. Ombudsmannen forela også saken for avdelingen som rede- gjorde for de tiltak som ble gjennomført under avdelingsperioden:

- «— Beordret bading for alt personell TO ganger i løper av perioden
- Permisjon etter X-oppholdet FØR felt- øvelsene begynte
- Bruk av ca det dobbelte antall telter enn hva KOP hjemler for å redusere belegget (ca 8—10 mann pr 16 manns telt)
- Faste teltbunner av trelemmer i alle telt
- Elektrisk opplegg med lys i alle telt og stikkontakter til barbermaskiner
- Hjemlet antall vaskefat i bruk (ca 2 pr telt)
- Personell utlevert stålhjelm av amerikansk type hvor ytre hjelmen kan nyttes som vaskefat
- Plast innkjøpt for å dekke teltekassene under spising som følge av initiativ fra til- litsmennene
- Poser innkjøpt til bruk som søppelposer i hvert telt og papirsekker til sentral opp- samling av søppel
- Organisert innkjøp av papptallerkener for ETT btt (btt N — midler fra bn)
- Kantinen anmodes om å føre papptaller- kener og spisebestikk for salg
- En vanntilhenger ved hvert kjøkkenbod (4)
- Bytte av skittentøy
- Matlagning i faste kjøkkenboder
- Latriner i faste anlegg.»

Avdelingen pekte spesielt på de problemer man hadde med vannforsyningen når vann- vognene dypfryser.

Avdelingen pekte på endel endringer og for- bedringer som kunne gjennomføres under av- delingsperioden når den foregikk på Hjer- kinn:

- «— På lengre sikt faste, men enkle innkvar- teringsmuligheter (eks eldre brakker o l)
- Snarest mulig bygging av vaskerom (skur) med fast opplegg av vann (tilsv slike som finnes på campingplasser o l)

- Enten fast bruk av papp/plast bestikk el- ler opplegg for oppvask. Herunder muli- gens basert på fellesoppvask. Varmt vann til oppvasken er et problem med nåvæ- rende feltutrustning. På Hjerkinna må en kunne makte å legge forholdene tilrette for en mere tilfredsstillende gjennomfø- ring av denne tjeneste (vaskebenker — kummer — varmt vann o l)
- Faste tørkerom
- Utvidelse av varmtvannskapasiteten ved badet
- Oppsetting av faste søppeldunker med lokk eller containers. Utlevering av søp- pelposer i teltene som endel av normal- prosedyren i forsyningstjenesten.»

og endel forhold som ville bedre situasjonen også under feltforhold:

- «— Ny vurdering av hele vanntjenesten. Til orientering medfølger som vedlegg et svenskt opplegg som er under innføring. Merk her at den personlige hygiene er ivaretatt ved tildeling av vannsekker til det enkelte telt.
- Selv om en ikke går til utskifting av våre vanntilhengere til fordel for de nevnte gummicisterner, så kan vannsekker inn- føres. Imidlertid vil en peke på at ved bruk av cisterner som bl a kan isoleres, så synes problemet med at vannet fryser til is, å være løst
- Også under disse forhold bør vurderes om det er økonomisk mulig å nytte papp/plast bestikk til servering av varm mat
- Generell bruk av spritservietter til per- sonlig hygiene er et økonomisk spørsmål. Imidlertid antar en at slike med fordel kan inngå i f eks stridsforsjoner. Når stridsforsjoner nyttes er dette ofte pga vanskeligheter med å basere seg på nor- mal forsyningstjeneste (eks ved patrol- jer, etterlatte OP'er osv). Under slike for- hold er det tilsvarende vanskelig med vannforsyning og muligheter for person- lig hygiene
- Underlag i felt er et problem. Halm er in- gen god løsning. Det er igjen et økono- misk spørsmål om innføring av f eks ka- pokmatter, er mulig.»

Disse rapporter ble sammen med ekserser- rapporten sendt frem til høyere myndighet med anbefaling om at forbedringer gjennom- føres i den utstrekning de økonomiske res- surser tillater. Ombudsmannen kjenner ikke til om det er gjennomført noen endringer.

Kosthold.

Det er få klager på kostholdet i dag, det er bare tatt opp 1 sak i 1972. Under befarin- ger og konferanser blir imidlertid kostholds- spørsmål fortsatt diskutert. Det synes fort- satt å være på det rene at det kan være gans- ke stor variasjon i kostholdet fra avdeling til avdeling.

det kan nok også variere innenfor de forskjellige kategorier personell. Mannskaper som ikke får naturalforpleining, men som selv må kjøpe og tilberede mat, synes i dag å være vanskeligst stillet. Dette spørsmål har Ombudsmannen anmodet myndighetene om å vurdere nærmere. Ombudsmannen er kjent med at et par saker i forbindelse med kostholdet er tatt opp med landsutvalget for tillitsmenn.

Tjenesteforhold.

Det er i denne gruppe behandlet færre saker enn tidligere år, 4 samt en fra tidligere.

Under en befaring Ombudsmannsmemnda foretok i HM Kongens garde, tok tillitsmennene opp spørsmålet om lettelse i de byrder den omfattende vaktjeneste la på gardistene. Det var spesielt Slottsvakten tillitsmennene mente burde gjøres lettere. Gardesjefen var enig med tillitsmennene i at Slottsvakten var anstrengende og en betydelig påkjenning, særlig i de perioder hvor mannskapene måtte kommanderes på vakt med 3—4 døgns mellomrom. Om den totale vaktordning for Garden ga gardesjefen uttrykk for at vaktbyrden var meget følbar. I erkjennelsen av dette var det gjennomført visse endringer for Akershusvakten. Det var foreslått endringer i Bygdøvakten, og det ville bli foreslått endringer for Skaugumvakten. For Slottsvakten var det ikke foreslått endringer. Ombudsmannen henvendte seg til sentrale myndigheter som hadde saken til behandling. Det ble derfra pekt på at Slottsvakten var vår viktigste honnørvakt, og myndighetene fant ikke å kunne gjøre noen endringer i denne vakt. Det var myndighetenes oppfatning at de endringer som var eller ville bli gjennomført i de øvrige vaktoppdrag ville bety en lettelse i den totale vaktbelastning. Ombudsmannen fant intet å bemerke til den avgjørelse som var truffet og meddelte dette til tillitsmennene.

En gruppe på 9 vernepliktige klaget over at de var urettferdig behandlet fordi de ikke hadde fått en utvidet kveldspermisjon de var lovet i forbindelse med en marsjmerkeprøve. Det var i klagen gitt meget sparsomme opplysninger om selve marsjmerkeprøven. Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som innhentet en utførlig redegjørelse fra den befalingsmann som hadde ansvaret for merkeprøven. På bakgrunn av denne redegjørelse, de opplysninger som ble gitt av avdelingen og klagen skrev Ombudsmannen slik til klagerne:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse.

Avdelingssjefen har i skriv av 5 d.m. redegjort for sitt syn på saken og har samtidig

oversendt en redegjørelse fra nestkommanderende, fungerende sjef da marsjprøven fant sted.

Av fungerende sjefs redegjørelse fremgår det at det var lovet en utvidet kveldspermisjon til de mannskaper som klarte kravene til marsjmerke. Han hevder at dette ikke ble lovet de mannskaper som bare fullførte. For dette punkts vedkommende står det således påstand mot påstand. Uansett hva som er sagt må det vel i allefall være på det rene at det var meningen å belønne en innsats og vilje til å gjøre sitt beste. Dette mener fungerende sjef ikke har vært vist av den gruppen det her er tale om. I redegjørelsen er det orientert om det som hendte under marsjen, om nevnte gruppe er det uttalt følgende:

«Under marsjen var undertegnede ute og innserte i løypa. Innsatsen var stort sett god med unntak av ca 10 av mannskapene. Disse viste gjennom sin negative innsats allerede fra første stund at de gav en god dag i marsjmerkeprøven. De forsøkte seg bl a på å haike. De stoppet ved en forretning etter ca 12 og 18 km der de tok en lang pause, handlet mineralvann, sjokolade og ballonger. De siste blåste de opp og hang på pakningen. Ved innkomst var undertegnede til stede og overvar denne. Da ble det av det øvre befall klaget på denne siste gruppen og hvordan de oppførte seg. Ca 20 min etter at tidsfristen var utløpet, dro en derfor ut for å se hvor langt denne gruppen var kommet. På veien ble gruppen ikke observert. En snudde ved ca 12 km og gruppen ble da funnet på retur ca 6 km fra mål. Gruppen hadde da så vidt en hadde brakt i erfaring, vært inne i skogen en tur. Da en passerte virket gruppen i god form med unntak av et par mannskaper som haltet. Befallet diskuterte forholdet, og undertegnede fant det nødvendig pga den negative innstillingen og av generalpreventive hensyn straks å reagere på forholdet. Ved innkomst fikk derfor gruppen beskjed om å stille til ny marsjmerkeprøve dagen etterpå.

De av mannskapene som hadde gnagsår, gikk til sykepasseren og han anmodet om at tre av mannskapene måtte få slippe neste dags utmarsj pga dårlige ben. Dette ble tatt til følge. De øvrige derimot hørte en ingenting om.

Neste dag stilte 7 mann opp og innsatsen var hos de fleste god, men samtlige brøt. Ingen av disse ble sykmeldt etter marsjen. At mannskapene hadde fått beskjed om å skaffe sykmelding eller bli refset for latenskap i tjenesten, har undertegnede ingen kjennskap til. Ingen av mannskapene ble som nevnt sykmeldt, og det er heller ikke innlevert noen rapport på mannskapene, så en tviler på om dette er blitt sagt.»

Bortsett fra ganske flyktig å ha nevnt besøket i butikken har ikke de vært inne på det faktiske hendelsesforløp. Jeg håper derfor ut fra at det fungerende sjef har uttalt om dette er riktig. Ut fra denne forutsetning må det vel kunne sies at gruppens innsats har vært så beskjeden av den ikke kvalifiserte til belønning.

Ut fra de opplysninger som foreligger i saken synes det for meg ikke å være åpenbart urimelig at de mannskaper saken gjelder ikke har fått utvidet kveldspermisjon.»

Fra tillitsmannsutvalget ved et av Marinens fartøyer ble Ombudsmannen anmodet om å ta opp spørsmålet om hvorfor kokkene bare fikk godkjent halvparten av fartstiden som godkjenning til kokke- og stuertsertifikat.

Nærmere undersøkelser viste at bestemmelsen grunnet seg på et rundskriv fra 1953 fra Industri- håndverk, og skipsfartsdepartementet. I nevnte rundskriv heter det bl.a.:

«Byssetjeneste (kokketjeneste) i marinen godkjennes som praksis i godkjent hotell- eller restaurantkjøkken, slik at 2 dagers bys-sarbeid under fagkyndig ledelse, regnes likeverdig med en dags praksis i godkjent kjøkken i land. Nevnte byssetjeneste blir — etter at omregning i forholdet 2—1 er foretatt — å godkjenne for inntil 12 mnndrs praksis i land.»

Ombudsmannen anmodet Forsvarsdepartementet om å drøfte behovet for endringer i reglene med Kirke- og undervisningsdepartementet. Kirke- og undervisningsdepartementet besvarte Forsvarsdepartementets henvendelse bl a slik:

«Begrunnelsen for den begrensede godkjenning av praksis i militære kjøkkener og bysse var dels kostholdets standard som følge av lavt kostøre og mulighetene for et tilfredsstillende faglig utbytte av tjenesten, dels arbeidsforholdene med hensyn til utstyr m.v. på skipene, dels spørsmålet om fagkyndig ledelse av forpleiningstjenesten og dels hensynet til behovet for en minimums tjenestetid i handelsflåten for å få sertifikat.

Dersom det ærede departement mener at forholdene i dag — f eks gjennomføring av flåteplanen — gir grunn til å ta bestemmelsene opp til ny vurdering, er dette departement innstillet på å foreta fornyet befaring.»

Spørsmålet om eventuell ny vurdering av saken er av Forsvarsdepartementet tatt opp med Forsvarets overkommando/Sjøforsvarsstaben i juli måned. Ombudsmannen er ennå ikke meddelt resultatet av denne henvendelse.

En vernepliktig i Sjøforsvaret hadde i forbindelse med en søknad om maskinistsertifikat av 1. klasse lagt ved sitt militære tjenestebevis med bekreftelse for verkstedtid. Verkstedtiden i Forsvaret var ikke godkjent som sertifikatgivende uten at det var gitt noen begrunnelse for denne avgjørelse. Den vernepliktige mente dette var urimelig fordi han i verkstedtiden hadde hatt både varierte og vanskelige arbeidsoppdrag under fagmessig rettledning.

Ombudsmannen tok saken opp med Kirke- og undervisningsdepartementet som opplyste at nevnte verksted ikke er godkjent som kompetansgivende. Dette forhold har Ombudsmannen tatt opp med Forsvarets overkom-

mando/Sjøforsvarsstaben. Den vernepliktige har senere fått godkjent 6 mnndr av sin tjeneste som sertifikatgivende.

Forskjellige spørsmål om hår og skjegg har også i år vært tatt opp til behandling. En vernepliktig soldat skrev slik til Ombudsmannen:

«Etter liberaliseringen av uniformsbestemmelsene, som medfører at man kan forlate leirområdet i sivile antrekk, finner jeg at følgende avsnitt i hår- og skjeggbestemmelsene ikke er koordinert med uniformsreglementet:

«Den som har fått tillatelse til å anlegge skjegg gis ikke permisjon eller landlov før sjefen finner at han har skjegg og ikke lengre er ubarbert. Minst 4 uker skal gå fra tillatelsen er gitt til permisjon eller landlov kan gis.»

Argumentet en blir møtt med er at ikke fullt utvokst skjegg sammen med uniform vil gi Forsvaret en dårlig image.

I den nåværende situasjon finner jeg dette argument irrelevant, og foreslår siterte avsnitt i hår- og skjeggbestemmelsene endret til følgende ordlyd:

«Den som har fått tillatelse til å anlegge skjegg gis ikke permisjon eller landlov i uniform før sjefen finner at han har skjegg og ikke lengre er ubarbert.»

Rent praktisk kan endringen gjennomføres ved en anmerkning på permisjonsvedlegget.

Saken er forelagt og behandlet på sentralt tillitsmannsmøte her ved avdelingen, og avdelingssjefen anbefalte saken viderebehandlet av Dem.

Jeg ville sette pris på å høre fra Dem om sakens utvikling.»

Gjeldende bestemmelser er senere endret overensstemmende med soldatens forslag.

Det er i 1972 gitt mer utfyllende bestemmelser om hårlengden, og Forsvarets overkommando har understreket at gjeldende bestemmelser må praktiseres med fornuft.

Permisjoner.

Det er behandlet 12 saker samt 2 fra tidligere år.

Ombudsmannen redegjorde i beretningen for i fjor om den uheldige langpermisjonsordning som ble praktisert for mannskaper fra Nord-Norge, Trøndelag og Vestlandet, men som tjenestegjorde på Østlandet en stor del av førstegangstjenesten. Dette problem er nå i det vesentlige løst ved gjennomføringen av den 3. gratis permisjonsreisen.

Gjennomføringen av den 3. permisjonsreisen skapte endel vanskeligheter for de eldste kontingenter som ikke fikk den 3. reisen, men som kompensasjon fikk kr. 150,— til dekning av utgifter i forbindelse med en permisjonsreise innen den landsdel de tjenestegjorde. De

mannskapene som gikk inn under denne ordning var stort sett misfornøyd med ordningen og kunne ikke forstå hvorfor de ikke kunne bruke dette beløp som delvis dekning for en reise f eks til Oslo, når de kunne reise uten restriksjoner i hele Nord-Norge. Den begrunnelse som var gitt fra myndighetenes side ble ikke forstått eller godtatt. Ombudsmannen var enig med mannskapene i at den begrensning som var fastsatt var urimelig. Ombudsmannen tok saken opp med myndighetene som ikke ville endre bestemmelsen. Landsutvalgets sekretariat arbeidet også iherdig for å få fjernet begrensningen uten resultat. Etter to distriktstillitsmannskonferanser i Nord-Norge sent i 1972 hvor det også ble gitt uttrykk for sterk misnøye med ordningen, tok sekretariatet saken opp igjen med sentrale myndigheter med det resultat at myndighetene endret standpunkt. Dette førte igjen til misnøye blant de mannskapene som allerede hadde avvirket en permisjon etter de opprinnelige bestemmelser.

Ombudsmannen redegjorde i fjorårets beretning for de vanskeligheter som oppsto ved avvikling av langpermisjonsdager i umiddelbar tilknytning til en frilørdag. Den praksis man fulgte førte til at mannskaper som startet en langpermisjon en mandag umiddelbart etter en frilørdag ikke fikk frilørdagen trukket som langpermisjonsdag, mens mannskaper som avsluttet langpermisjonen en fredag og som hadde frilørdag dagen etterpå fikk frilørdagen trukket som langpermisjon. Saken var tatt opp med Forsvarsdepartementet, men ikke løst da beretningen ble skrevet. Problemet er tilfredsstillende løst i de nye permisjonsbestemmelsene hvor det er bestemt at en frilørdag ikke skal beregnes som langpermisjonsdag i de tilfelle hvor en langpermisjon påbegynnes eller avsluttes med en frilørdag.

Ombudsmannen redegjorde også i fjorårets beretning for et tilfelle hvor en soldat var i besittelse av gyldig permisjonsseddel var beordret pågrepet av militærpolitiet og transportert tilbake til sin avdeling. Saken reiste endel tvilsspørsmål som Generaladvokaten ba myndighetene vurdere i forbindelse med utarbeidelsen av de nye permisjonsbestemmelsene. I de nye permisjonsbestemmelsene er det i pkt 46 gitt følgende bestemmelse:

«Når permisjon er innvilget, men permittenten ulovlig forlater sitt tjenestested før permisjonsseddel er utlevert, betraktes permisjonen som kansellert og hele fraværet regnes som ulovlig.»

I pkt 46 siste avsnitt er det fastslått at en permisjon kan inndras når vedkommendes oppførsel umiddelbart før eller under permisjonen er refsbar/straffbar.

I pkt 43 siste ledd er det bestemt at en permisjon kan avslåes i påvente av avgjørelse på alvorlig disiplinærsak når preventive hensyn tilsier det.

Ombudsmannen antar at disse bestemmelser dekker de forhold Generaladvokaten ønsket avklart.

Avviklingen av langpermisjonene for Brig Ns vedkommende har skapt misnøye blant endel av mannskapene på grunn av ujevn fordeling av antall permisjonsdager. Det var på det rene at Brigaden ikke hadde ansvaret for dette. Det kompliserte ruteopplegg for permisjonsflyene som skulle dekke alle forsvarsgreners behov gjorde det ikke mulig å gi alle nøyaktig like lang permisjon. Brigaden lovet imidlertid å forsøke å utjevne dette ved at de uheldige skulle prioriteres ved neste langpermisjon.

Tillitsmennene ved en av Luftforsvarets avdelinger anmodet om ombudsmannens bistand da deres permisjonsmuligheter var blitt vesentlig begrenset fordi det var gjennomført en ny tjenesterutine. Dette mente tillitsmennene var urimelig. Undersøkelser i saken viste at mannskapene tidligere hadde fått mer permisjon enn bestemmelsene egentlig hjemlet. Når mannskapssituasjonen og tjenesteforholdene forøvrig gjorde det nødvendig med en ny tjenesterutine, måtte mannskapene etter Ombudsmannens oppfatning finne seg i innskrenkninger i permisjonene så lenge de fortsatt fikk alle de permisjoner det var hjemmel for.

Permisjonsavviklingen for mannskaper med turnustjeneste og for mannskaper som går på skoler og kurs endel av førstegangstjenesten har skapt endel vanskeligheter og resultert i en ulik behandling. I de nye permisjonsbestemmelsene synes disse problemer å være løst.

En tillitsmann for mannskapene ved en av våre nordligste avdelinger klaget over at nyordningen for permisjonstransportene hadde gitt avdelingens mannskaper dårligere muligheter for å reise på permisjon enn etter den gamle ordningen. Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets overkommando som ga denne uttalelse:

«Forsvarets overkommando viser til refererte skriv og tidligere muntlige orientering om det nye transportsystem for Forsvarets lufttransporter.

Den nye ordning med bl a rutegående fly er under etablering og forventes å gi en betydelig bedring av muligheter for permisjonsreiser for mannskapene også utover de organiserte gratis permisjonsreiser. FO tar herunder spesielt sikte på å yte avdelinger med kommunikasjonsproblemer en bedre service. En fast permisjonsplan på årsbasis for hele Forsvaret er under utarbeidelse, og Forsvarets flyruteprogram vil bli tilpasset det behov som fremkommer. Herunder vil det bli beregnet en ekstra kapasitet for mer tilfeldige permisjonsbehov, særlig fra de vanskelig stilte områder.

I en overgangsperiode har man hatt visse problemer med å få registrert de eksakte behov, og man har måtte prøve seg frem for å finne frem til den gunstigste ruteordning, alle forhold tatt i betraktning. Det skal også bemerkes at den svært vanskelige personellsituasjonen i transportapparatet har vært, og fortsatt er en sterkt begrensende faktor når det gjelder den service som apparatet kan yde.

I Finnmark hadde tidligere Luftforsvaret og Hæren hvert sitt transportsystem. Ved en integrering av disse har enkelte avdelinger i en overgangsperiode muligens følt at de har fått dårligere service enn tidligere, idet forholdene er blitt utjevnet og mer like for alle avdelinger.

I denne forbindelse er det klart at mannskaper som reiser på permisjon utover de permisjonsreiser de etter bestemmelsene har krav på, må finne seg i å vente med å få plass bekræftet til man har fått oversikt over hvor mange ledige plasser man disponerer på det enkelte fly. Bekreftelse på om man kan få følge med eller ikke, gis imidlertid i dag senest et døgn før avreise, målsettingen er at bekreftelse på plass skal gis to døgn før flyets avgang for denne kategori passasjerer. Bekreftelse på plass for tilbakereiser kan, når det gjelder «ledig plass passasjerer», ikke gis med lengere varsel enn det som er nevnt ovenfor. Dog arbeider FO med bestemmelser som vil gjøre det mulig for en del høyere prioriterede «ledig plass passasjerer» å få forhåndsbekreftet returplass. Det vil her være et velferdsspørsmål hvilke personell som gis denne mulighet, men det må være nærliggende å anta at personell som gjør tjeneste på isolerte stasjoner vil oppnå prioritet.»

Ombudsmannen fant at ordningen måtte få virke en tid før man tok fatt på eventuelle justeringer eller endringer av opplegget.

En vernepliktig klaget over at han fra sin sjef hadde fått varsel om at han ikke kunne regne med å få flere velferdspermisjoner innvilget. Han hevdet at det ikke på forhånd kunne sies at en søknad om velferdspermisjon ikke ville bli innvilget, idet det måtte vurderes i den aktuelle situasjon og avhengig av grunnen til søknaden. Soldaten hadde regnet med å søke velferdspermisjon til eget barns dåp, men var nå redd for at denne permisjon ville bli avslått. Av avdelingens redegjørelse fremgikk det at soldaten hadde hatt 4 velferdspermisjoner og 3 langpermisjoner. Han

hadde i alt hatt 19 velferdspermisjonsdager og langt flere langpermisjonsdager enn han hadde krav på. I tillegg hadde han hatt sine weekendpermisjoner og sammenhengende fri etter vaktlisten som også hadde gitt ham muligheter til å reise hjem.

I sitt svar til soldaten gjorde Ombudsmannen oppmerksom på at man ikke hadde krav på ubegrenset velferdspermisjon, idet det i gjeldende permisjonsbestemmelser heter at velferdspermisjon utover 7 dager skal gå til fradrag i eventuelle fremtidige permisjoner. På bakgrunn av de velferdspermisjoner soldaten hadde hatt og grunnlaget for disse permisjoner, ville ikke Ombudsmannen funnet det åpenbart urimelig om en velferdspermisjon til eget barns dåp var blitt avslått. Barnedåp ville ikke i noe tilfelle være en plutselig oppstående velferdsgrunn. En barnedåp ville i alle fall i en viss grad kunne planlegges og samordnes med ordinære permisjoner. Det var på det rene at sjefens varsel ikke betød at en søknad om velferdspermisjon, hvor en plutselig alvorlig situasjon skulle oppstå i hjemmet, ikke ville bli vurdert på vanlig måte.

På denne bakgrunn fant Ombudsmannen intet å bemerke til sjefens behandling av saken.

Velferd.

Det er behandlet 1 sak samt 1 fra tidligere år.

Det sentrale tillitsmannsutvalg ved Andøya flystasjon anmodet om Ombudsmannens bistand til å få benytte miniatyr FM-sender til velferdsformål ved stasjonen. En tidligere søknad om dette var avslått av Kirke- og undervisningsdepartementet. Dispensasjon kan gis i særlige tilfelle. Tillitsmannsutvalget mente søknaden burde innvilges og pekte på at Andøya flystasjon var meget isolert med få fritidsaktiviteter, og at det var av stor betydning for mannskapene å få nyttet denne FM-senderen til interne programmer. Det var på det rene at senderen ikke forårsaket forstyrrelser hverken på elektronisk utstyr på stasjonen eller annen kringkastingsvirksomhet. Kirke- og undervisningsdepartementet hadde ikke gitt noen begrunnelse for sitt avslag.

Anke over Kirke- og undervisningsdepartementets avgjørelse var også fremmet til Kongen. Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet og pekte på at Andøya med sin isolerte beliggenhet, sine få velferdstilbud og sine klimatiske forhold gjorde et tiltak med utsending av ønskeplater over et internt anlegg til et trivselsfremmende

tiltak. Det var av Telekommunikasjonskontoret i FO bekreftet at det ikke var fare for interferens hverken for elektronisk utstyr, for annen kringkastingsvirksomhet eller for flyplassen på Andenes. Hverken den frekvens som ble nyttet eller rekkevidden kunne skape forstyrrelser. Ombudsmannen anmodet derfor om at Forsvarsdepartementet måtte medvirke til at tillatelse ble gitt når anken skulle behandles. I skriv til Kirke- og undervisningsdepartementet erklærte Forsvarsdepartementet seg enig med Ombudsmannen og anbefalte at dispensasjon ble gitt.

Ved Kgl.res. av 28 april 1972 ble det bestemt:

«Klagen fra Andøya flystasjon over Kirke- og undervisningsdepartementets avslag av 28 januar 1972 på søknaden om tillatelse til å drive begrenset kringkastingsvirksomhet med radiobølger tas ikke til følge.»

En vernepliktig soldat som hadde vært billettselger ved en militær kino hadde på dette arbeidet tjent ca. kr. 800,—, som var lovet sendt ham etter dimisjon. Han hadde ikke fått beløpet utbetalt. Han hadde purret både skriftlig og pr telefon, men hadde ikke fått svar og ba om Ombudsmannens bistand til å få saken ordnet. Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som sørget for at soldatens tilgodehavende ble sendt ham med en gang.

Ombudsmannen har som tidligere år holdt seg a jour om velferdstjenesten bl a gjennom velferdsinspektørens rapporter.

Kantiner.

Det har ikke vært behandlet saker innen denne gruppe i år. Kantineforholdene har imidlertid vært sterkt fremme i diskusjonen på de distriktsvise tillitsmannskonferanser hvor tillitsmennene særlig har vært opptatt av prisene. Under arbeidet med mannskapes økonomiske forhold har Landsutvalget for tillitsmenn gitt ønsket om lavere kantinepriser høy prioritet.

Ombudsmannen er blitt konsultert, sammen med landsutvalget, i forbindelse med oppnevning av ny representant for de vernepliktige mannskaper i Statens kantiners styre.

Ombudsmannen har som tidligere fått oversendt en rekke referater fra de lokale kantineråds møter. Det er ikke i disse møter tatt opp saker som har foranlediget forføyninger fra Ombudsmannens side.

Disiplinærsaker.

Det er behandlet 8 saker samt 3 fra tidligere år.

I beretningen for i fjor redegjorde Ombudsmannen for en sak om soning av arrest etter endt tjeneste og spørsmålet om det var den formelle eller reelle dimisjonsdato som skulle være avgjørende i den forbindelse. Ombudsmannen hevdet at det måtte være den faktiske dimisjonsdato som måtte være avgjørende og ikke den dag soldaten egentlig skulle ha dimittert i henhold til innkallingsdatoen. Kommandomyndighetene på DK-plan var ikke enig i denne forståelse.

Dette spørsmål har senere vært behandlet av Generaladvokaten, Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet som alle var enige i Ombudsmannens syn. Generaladvokaten uttalte følgende:

«Ombudsmannen for Forsvaret tok i juni 71 opp spørsmålet om lovligheten av å pålegge soning etter endt førstegangstjeneste, samt om ikke dimisjonsdato fra avdelingen skulle være dimisjonsdag i disiplinær henseende, d.v.s. at soning etter denne dato, skulle betraktes som soning etter endt tjeneste jfr Tff 560 B § 10 pkt. 66.

I militære straffelov § 5 er bestemt at ved tjenestetiden siktes til den tid da krigsmenn utfører aktiv militærtjeneste i en eller annen form, jfr C.J. Fleischer: Den militære straffelov s 30, § 5 taler også om dimisjon ikke om antatt dimisjonsdato. Riktignok er det slik at menige og korporaler er krigsmenn når de er innsatt i militær arrest, men det er de både når soningen iverksettes umiddelbart etter at tjenestetiden er avsluttet og når innkallelsen til soning skjer på et senere tidspunkt.

Jeg antar at tjenestetiden for den enkelte soldat må ansees avsluttet den dag vedkommende soldat skulle ha vært dimittert sammen med sine kamerater. All fullbyrdelse etter nevnte tidspunkt må ansees som soning etter endt tjeneste. Dette innebærer igjen at bestemmelsene i Tff 560 § 10 pkt. 66 og BPH 1—006 punkt 29 finner anvendelse for alle refselsler som er ilagt før nevnte tidspunkt.»

Forsvarets overkommando sluttet seg til dette syn og uttalte:

«I samsvar med ovenstående mener FO at den dag som i forbindelse med soning etter endt førstegangstjeneste må ansees som dimisjonsdag er den dato vedkommende ellers ville ha forlatt sin avdeling ved dimisjon.»

Departementet uttalte følgende:

«I samsvar med de uttalelser som er avgitt av Ombudsmannen og Generaladvokaten om dette spørsmål, antar departementet at det er den faktiske dimisjonsdato som blir fastsatt etter reglene i KtF I 1969 side 98 (jfr rettelser i KtF I 1970 side 45 og 1972 side 141), som blir å legge til grunn i relasjon til spørsmålet om soning etter endt tjeneste.»

Spørsmålet om refsede skal ha adgang til å forklare seg har vært tatt opp i flere saker. I sitt svar til en av klagerne som hadde reist dette spørsmål viste Ombudsmannen til lov av 6 mai 1921 nr 3 § 14 1. ledd hvor det er bestemt følgende:

«Den som utøver refselsesmyndighet har plikt til å sørge for at saken er tilstrekkelig opplyst før han avgjør om en refselse skal ilegges. Før refselse ilegges skal den som forføyningen er rettet mot, gjøres kjent med det påklagede forhold og de opplysninger som foreligger. Han skal også gis anledning til å forklare seg og til å oppgi bevis. Om det ikke etter forholdene er utilrådelig, skal han etter anmodning gis anledning til å lese sakens dokumenter.»

I disiplinærreglementets § 6 pkt 33 er det i henhold til forannevnte gitt følgende bestemmelse:

«Før refselse ilegges må vedkommende gis anledning til å forklare seg og de til en riktig bedømmelse av forholdet fornødne opplysninger skaffes til veie.»

Ombudsmannen opplyste også at Genereladvokaten i en annen sak om samme spørsmål Ombudsmannen hadde hatt til behandling, hadde foreslått refselsen opphevet fordi den refsede ikke hadde fått anledning til å forklare seg.

Samme spørsmål ble reist i en sak hvor Ombudsmannen ikke fant grunn til ytterligere forføyninger, selv om det var på det rene at vedkommende ikke hadde fått anledning til å avgi forklaring. Noen dager før avdelingen skulle dimittere hadde det vært et tilfelle av fyll, bråk og grovt hærverk på forlegningen, hvor 7 mann var implisert. De impliserte hadde presset på for å få sine disiplinærsaker avgjort før de skulle dimittere. Etterforskningen måtte forseres og refselsesordrene utferdiges på grunnlag av avhørskonseptene før Militærpolitiet hadde renskrevet forklaringene. Den ene av de impliserte hadde ikke fått avgitt forklaring før refselsen ble lest opp på oppstilling to dager før dimisjon. Det refsbare forhold han hadde gjort seg skyldig i var helt på det rene og ble ikke bestridt av den refsede. Avdelingen var imidlertid enig i at forkynnelsen av denne refselse burde vært utsatt en dag, slik at forklaring kunne vært avgitt. Den refsedes forklaring endret intet på det refsbare forhold og den ilagte refselse. Avdelingen beklaget det inntrufne. Ut fra den foreliggende situasjon med mange impliserte, kort tid igjen til dimisjon og ønsket om å etterkomme de implisertes anmodning om hurtig avgjørelse, fant Ombudsmannen avdelingens opptredet unnskyldelig. Dette ble med-

delt avdelingens tillitsmann som hadde reist saken.

En vernepliktig som hadde vært implisert i to refselsessaker var misfornøyd med saksbehandlingen og følte seg urettferdig behandlet. Han stilte Ombudsmannen en rekke spørsmål i den forbindelse:

«Kan kompanisjefen uten videre grunnlag offentlig kalle meg en paragrafrytter?

Kan Kompanisjefen kalle soldatene for lurv, krappyl, griser, svinepelser m v?

Skal det ikke ved en avdeling være lik praksis når det gjelder anførsel av formidrende omstendigheter på refselsesordren?

Kan en korporal degraderes før refselsen er endelig?

Kan en refses for å ha oppfattet en ordre på en annen måte enn den er ment?

Kan det anføres i skjerpene retning «refset tidligere» når den tidligere refselse ikke er endelig?

Har den refsede rett til å lese refselsessakens dokumenter?

Har ikke kompanisjefen plikt til å hjelpe den refsede med anke etc?

Kan kompanisjefen åpne et brev som er adressert til en annen?

Har sivile personer lov til å lese eller få opplysninger fra mitt militære rulleblad?

Ombudsmannen fant det utilstrekkelig å gi et generelt svar på de spørsmål som var stillet. Saken ble derfor tatt opp med avdelingens sjef som ble anmodet om å undersøke nærmere hva som egentlig hadde foregått. Kompanisjefen ga en redegjørelse i saken. Avdelingssjefen kommenterte en del av de opplysninger som var gitt. På bakgrunn av de fremkomne opplysninger skrev Ombudsmannen slik til soldaten:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse.

Jeg har fra avdelingen fått oversendt en uttalelse fra kp-sjefen i forbindelse med de spørsmål De har reist i Deres skriv. Avdelingssjefen har også knyttet enkelte kommentarer til spørsmålene, og jeg har fått fotokopier av en del dokumenter fra refselsessakene.

Når det gjelder spørsmålet om det kan være riktig å kalle Dem en «paragrafrytter» og tilleggs spørsmålet om betegnelser som lurv, krappyl, griser, svinepelser m v, må det være helt på det rene at en befalingsmann ikke har anledning til å krenke mannskapene. I henhold til den militære straffelovs § 59 er det straffbart i forbindelse med tjenesten å gjøre seg skyldig i en ærekrenkelse. I henhold til samme lovs § 73 er det under utførelse av militære tjenesteplikter straffbart å bruke rå eller utilbørlig tale. Om slike uttrykk som nevnt av Dem kan kalles utilbørlige vil nok i noen grad være avhengig av omstendighetene, men etter min oppfatning skal det svært lite til før man kommer i konflikt med de nevnte lovbestemmelser.

Kompanisjefen hevder at han slett ikke har kalt Dem en paragrafrytter. Han hevder å ha nevnt Dem og en annen soldat som eksempler på soldater som prøver å opptre

korrekt. Dette skal han også ha forklart for tillitsmennene som oppsøkte ham i sakens anledning. Når det gjelder uttrykk som griser, krapyl etc hevder kompanisjefen at han ikke har kalt mannskapene dette, men at han i enkelte forbindelser har sagt at «dere ser ut som griser etc». Han mener at det er stor forskjell på disse uttrykksmåter. Jeg for min del kan ikke være enig i det. Om man kaller en soldat en gris eller sier at han ser ut som en gris må etter min oppfatning bety akkurat det samme. Som nevnt kan en slik uttrykksmåte være straffbar.

Det er vanlig praksis i Forsvaret å anføre som formidlende omstendighet at man ikke tidligere er refset. Jeg for min del kan vanskelig forstå dette, idet jeg mener det burde være den normale tilstand at en soldat ikke er refset og ikke en spesiell formidlende situasjon, imidlertid ser man i Forsvaret annerledes på dette. Om dette har kompanisjefen uttalt at han anfører dette i de tilfelle hvor den refsede tidligere har oppført seg godt. Kompanisjefens praksis på dette punkt må være gal. Det det er spørsmål om i denne sammenheng er om han tidligere er refset eller ikke. Er vedkommende ikke refset, er det nettopp dette faktum som anføres i formidlende retning. Om soldaten har oppført seg godt eller ikke er en helt annen sak som selvsagt også kan anføres i formildende retning.

Degradering må sees helt uavhengig av refselsessaken. Om dette punkt har avdelingssjefen bl a uttalt:

«Det er avdelingssjefen som beskikker skikkede soldater til korporaler på bakgrunn av bestemte kvalitative kriterier, og når man mener at disse ikke oppfylles er det også avdelingssjefen som beordrer tilbakeføring i grad dersom soldaten ikke fortsatt ansees som skikket eller verdig til å fortsette som korporal.»

Avdelingssjefens fremstilling er helt korrekt og i overensstemmelse med sikker praksis i Forsvaret.

Når det gjelder refselse nr 2 er De ikke refset bare for å ha unnlatt å følge ordre, men også for ikke å ha forholdt Dem slik det er beskrevet at De skal når De blir syk under permisjon. Jeg har ikke alle sakens dokumenter, men det synes å være klart at De har forholdt Dem i strid med de instruksjoner som gjelder under permisjon. Det synes også å være klart at Deres lege ikke har sagt noe om Deres transportdyktighet. Såvidt jeg forstår er denne refselse godtatt og sonet.

Formelt sett er det vel ikke korrekt å føre opp i skjerpene retning at De er refset før så lenge denne refselsen ikke er endelig. Det kunne jo tenkes at refselsen ble opphevet selv om dette nok er noe teoretisk betraktning. Om dette har ført til strengere straff enn De ellers ville ha fått er det vanskelig å ta standpunkt til, idet selve refselsesutmålingen beror på en skjønsmessig vurdering av en rekke forhold.

Det er i disiplinærreglementet åpnet adgang til å gjøre seg kjent med dokumentene og de opplysninger som foreligger selv om man ikke har noe ubetinget krav på å få utlånt dokumentene. Om dette har kompanisjefen uttalt at De ba om å få låne med dokumentene opp på Deres rom. Dette sa han nei til, idet han ikke stoler på Dem. Etter min oppfatning burde han gitt Dem anledning til

å lese gjennom dokumentene på sitt kontor. Det heter om dette i gjeldende bestemmelser: «... Om det ikke etter forholdene er utilrådelig skal han etter anmodning gis adgang til å lese sakens dokumenter.»

Det er helt på det rene at De har krav på å bli gjort kjent med hvilke bestemmelser De refses etter. Det vil da også være anført på refselsesordren. Det er videre på det rene at kompanisjefen plikter å gi Dem fornøden veiledning i forbindelse med en refselsessak.

Om dette sier kompanisjefen at han ga Dem opplysning om hvilke bestemmelser som var anvendt og at han henviste Dem til tillitsmannen. Han bestrider ikke å ha sagt at han ikke var interessert i å kaste bort sin fritid på den saken.

Generelt vil jeg si om dette at det ikke er tilfredsstillende og henviser en refset til tillitsmannen og å uttale seg slik det muligens er gjort i dette tilfelle. Jeg vil imidlertid ikke se bort fra at det kan foreligge omstendigheter som kan forklare og unnskyldes en slik oppreden.

En anke skal fremsendes tjenestevei. I dette ligger det vel at anken skal fremsettes for den som har ilagt refselsen. Disiplinærreglementet sier intet bestemt om hvem anken skal fremsettes for. Det heter bare at «den foresatte for hvem begjæringen fremsettes innsender saken vanlig tjenestevei». Formelt sett er det selvsagt galt av kompanisjefen å åpne brev som er stilet til en annen. Hvis han imidlertid vet at brevet inneholder en anke som han skal ha i første omgang, kan saken stille seg noe annerledes. Det er vel imidlertid ikke godt å vite hva brevet inneholder før det er åpnet.

Deres siste spørsmål ble reist og besvart på landkonferansen for tillitsmenn. Krigsadvokat Movig delte spørsmålet i to. Når det gjelder rent upersonlige spørsmål som f eks tjenestested, dimitteringsdato etc må dette uten videre kunne gis. Når det gjelder mer personlige opplysninger fra rullebladet som f eks refselsler, opptreden under tjeneste etc, uttalte Krigsadvokaten at dette ikke burde gis uten vedkommendes samtykke.

Jeg håper De med dette har gått tilfredsstillende svar på Deres spørsmål. Hvis ikke går jeg ut fra at jeg hører fra Dem igjen.»

Skrivet til soldaten ble også gjort kjent for avdelingen slik at kompanisjefen skulle være orientert om Ombudsmannens syn på de spørsmål soldaten hadde reist.

Forholdet mellom befall og menige.

Det er behandlet 3 saker. En av sakene tok Ombudsmannen selv opp på grunnlag av et referat fra et møte i et lokalt tillitsmannsutvalg. Av referatet syntes å fremgå at den lokale sjef ikke fant grunn til å følge visse bestemmelser som han var uenig i. Det var også fra sjefens side gitt uttrykk for et noe pussig syn på behovet for og anledningen til å gi «ros og ris». Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens sjef som selv hadde reagert på referatet og hatt en samtale med den lokale sjef. Referatet var noe ufullstendig og

ga ikke et helt riktig uttrykk for det som hadde skjedd på møtet og for den lokale sjefs innstilling. Avdelingssjefen fant ikke grunn til å foreta seg noe ytterligere.

Det er Ombudsmannens oppfatning at forholdet mellom befal og menige stort sett er godt. Det synes som om dette nå er noe som vies oppmerksomhet under befalsutdannelsen. I Hæren er det under utarbeidelse og prøving en ny veiledning i militært lederskap. I forordet til denne veiledning er det uttalt følgende:

«Denne «Vegledning i Militært Lederskap» inneholder et utkast til grunnsyn for alt lederskap i Hæren, uansett nivå eller våpenslag. I fremstillingen av stoffet og i valget av eksempler m v har en tatt sikte på å gjøre vegledningen mest mulig hensiktsmessig for befal som fører kommando på kompani- og troppsnivå, fordi lederskapet på disse nivå har flere viktige særpreg: Det er kompani- og troppsjefene, og deres undergitte befal, som i første rekke er ansvarlig for å gjennomføre ordrer, direktiver og programmer som fastsettes av høyere myndighet ved hensiktsmessig påvirkning av de vernepliktige mannskaper. Det er videre klart at målrettet og effektiv påvirkning av mannskapene er avhengig ikke bare av at det befal som står direkte overfor de vernepliktige mannskaper har de nødvendige militære og faglige forutsetninger, men at de også er istand til å velge de former for ledelse, utdanning og omgang som er mest hensiktsmessige i vedkommende situasjon.

Målet er at vegledningen skal bidra til å utvikle de holdninger som kreves for å utøve et effektivt lederskap på tropps- og kompaninivå, og å gi de kunnskaper og ferdigheter på det mellommenneskelige område som er nødvendig for at befalet skal være istand til å:

- motivere undergitt personell for deres oppgaver,
- skape gode samarbeidsforhold i avdelingen, preget av gjensidig tillit, disiplin og avdelingsånd,
- behandle personellproblemer som oppstår.»

Det er Ombudsmannens oppfatning at denne målsetting burde danne et godt grunnlag for det videre arbeid med å skape et forhold mellom befal og menige som er preget av gjensidig tillit og respekt.

Tillitsmannsordningen.

Etter at forslaget til ny tillitsmannsordning hadde vært behandlet på landskonferansen for tillitsmenn på Trandum og av Stortinget, ble nyordningen satt i verk utover sommeren med siste frist til å gå over til nyordningen 1. oktober 1972.

I forbindelse med de nye bestemmelsene ble det utgitt en veiledning med kommentarer til de nye bestemmelsene.

Den kursvirksomhet som er forutsatt arrangert ved den enkelte avdeling for opplæ-

ring av tillitsmenn er kommet ganske godt i gang, i alle fall ved de store avdelinger. Det synes som om kursopplegget er ganske tilfredsstillende. Det var forutsatt sentrale kurs for velferdsoffiserer og andre som skulle lede de lokale kurs. To slike befalskurs er arrangert. Det vil våren 1973 bli arrangert et kurs til. På disse kurs og fra tillitsmenn som har deltatt i lokale kurs, er det gitt uttrykk for ønske om å få de lokale kurs bedre tilrettelagt fra sentrale myndigheter med et ferdig opplagt program med forelesninger og det materielle som er nødvendig for å gjennomføre kurset. Arbeidet med en slik tilrettelegging av de lokale kurs er i gang ved samarbeid mellom Forsvarets overkommando, landsutvalget for tillitsmenn og Ombudsmannen.

For å få en oversikt over hvordan nyordningen virker, har Forsvarets overkommando i desember stillet forsvarsgrenene en del spørsmål angående gjennomføringen av nyordningen:

- a) Blir orientering om den nye tillitsmannsordning gitt ved alle avdelinger/enheter (også ved repetisjonsavdelinger)?
- b) Blir orientering gitt til avdelingsbefalet (Lokale orienteringer)?
- c) Gjennomføres tillitsmannskursene som forutsatt?
- d) Er det ved Krigs- befals- og yrkesskolene innarbeidet et tilfredsstillende utdanningsopplegg på dette felt?

Det foreligger foreløpig ikke svar fra alle forsvarsgrenene.

Det er for tidlig å si noe bestemt om erfaringene med de nye bestemmelser. Et problem med den tidligere ordning var vel først og fremst mannskapenes beskjedne interesse for ordningen. Den manglende interesse for organisasjonsarbeid er ikke noe spesielt for Forsvaret, idet det samme synes å gjøre seg gjeldende rent generelt i det sivile samfunn også. Det at mannskapene er inne til tjeneste i relativt kort tid med de kontinuitetsproblemer dette skaper gjør det ikke lettere å skape og opprettholde interessene for tillitsmannsordningen blant mannskapene. Skal imidlertid tillitsmannsordningen løse sin oppgave er det en nødvendig forutsetning at mannskapene er interessert og at det er god kontakt mellom tillitsmennene og de mannskapene de representerer. Tillitsmannsordningen har sin vesentlige oppgave på det lokale plan i arbeidet med å løse de problemer som melder seg i den daglige tjeneste. Det vil derfor bli et viktig arbeid i tiden fremover å vekke mannskapenes interesse for ordningen.

Årets landskonferanse ble arrangert på Trandum i tiden 29 mai—2 juni. Følgende emner ble behandlet:

Orientering om det midlertidige arbeidsutvalgs arbeid siden forrige landskonferanse. Tillitsmannsordningen, forslag til veiledning.

Status for behandling av Fraserutvalgets innstilling.

Permisjonsbestemmelsene.

Tjenestens innhold/mannskapsbehandling.

Mannskapenes økonomiske og sosiale kår.

Politisk virksomhet i Forsvaret.

Besvaring av innsendte spørsmål.

Det ble under landskonferansen fremsatt en lang rekke forslag til de forskjellige emner som det vil føre for langt å referere. En del av forslagene ble satt under avstemming, mens en del ble besluttet oversendt landsutvalget for tillitsmenn til videre behandling. Av de viktigste forslag kan nevnes:

Når det gjelder mannskapenes økonomiske forhold ble det vedtatt å kreve full kompensasjon for den forskjell det er i dag mellom mannskapenes faktiske utgifter og de ytelser som gis fra Forsvaret. Innfrielsen av de økonomiske krav må ikke føre til økte skatter eller avgifter.

Konferansen gikk inn for å styrke tillitsmannsordningen og bygge videre på samarbeidet mellom befal og menige, men det ble presisert at den nåværende ordning i for stor grad var basert på Forsvarets og den lokale sjefs premisser for samarbeid.

Forslaget om full ytringsfrihet og frihet til å organisere seg innenfor forlegningene ble vedtatt og oversendt landsutvalget som ble pålagt å arbeide videre med dette spørsmål.

Tillitsmennene gikk inn for å skape et klart skille mellom de vernepliktiges tjeneste og fritid.

En rekke av de øvrige forslag tok sikte på å gjennomføre en omfattende liberalisering av soldatenes hverdag.

Det første ordinære landsutvalg fikk følgende sammensetning:

Fra Hæren:

Birger Kallevik, IØ II
Bjørgulv Froyn, HSSØ
Svein E. Larsen, IVSØ

Fra Sjøforsvaret:

Tom Sørbø, NSA
Bjarne Berg, 22 TBK-skvadron

Fra Luftforsvaret:

Erik Rynning, ATF
Ole Briseid, Andøya flystasjon

Uavhengig av forsvarsgren:

Anton Gjørven, IØ III

I følge bestemmelsene skal de vernepliktige medlemmer av landsutvalget selv utpeke de tre av utvalgets medlemmer som skal utgjøre sekretariatet. Disse ble valgt som medlemmer av sekretariatet:

Bjørgulv Froyn

Bjarne Berg

Erik Rynning

Det er senere på grunn av dimittering foretatt en rekke nyvalg både til landsutvalget og sekretariatet.

Landsutvalget og sekretariatet har hatt 4 møter i 1972 og har i det alt vesentlige vært beskjeftiget med de generelle problemer som ble drøftet på landskonferansen. Det er også arbeidet med å skape kontakt mellom landsutvalget og de lokale tillitsmannsutvalg. Det er i den sammenheng utgitt et informasjonsorgan direkte til den enkelte avdelings tillitsmannsutvalg. Dette organ er kommet ut med tre nummer i 1972. Av de saker landsutvalget arbeider med på kort sikt på det økonomiske, sosiale område har utvalget prioritert slik:

- a) Gratis reise med offentlige kommunikasjonsmidler
- b) Reduserte priser i kantinene
- c) Rente- og avdragsfrihet for lån noen tid etter dimisjon
- d) Bostønad for møblerte leiligheter
- e) Ekstra velferdsmidler
- f) Dimisjonsstønad.

Det er i 1972 avviklet tre distriktskonferanser etter den nye ordning som ble etablert for slike konferanser. To konferanser i Nord-Norge ble avviklet på Sætermoen og ved Garnisonen i Sør-Varanger. Den tredje konferansen ble arrangert på Haakonsvern for avdelinger på Vestlandet og i Trøndelag.

På alle konferansene har landsutvalget gitt en orientering om sin virksomhet. Det er ellers behandlet spørsmål bl a om distriktskonferansenes plass i tillitsmannsordningen, landsutvalgets sammensetning, anvendelse av ekstraordinære velferdsmidler. Det er videre behandlet en uttalelse om mannskapenes økonomiske og sosiale rettigheter lagt frem på den første konferansen på Sætermoen. Denne uttalelse går ut på at mannskapene må få full kompensasjon for et daglig forbruk på kr. 20,— og at det utbetales et dimisjonstillegg på kr. 600,—. Denne bedring av mannskapenes økonomiske kår må dekkes ved en omposering i forsvarsbudsjettet. Det er videre et grunnleggende krav at soldatene i sin fritid skal nyte fulle demokratiske rettigheter. Det må ikke forekomme begrensninger i den enkelte frihet som ikke er nødvendig for at

Forsvaret skal fungere effektivt. Denne uttalelse ble vedtatt av tillitsmennene på alle tre konferanser. På alle konferanser er det foretatt valg av representanter til landsutvalget.

Etter de erfaringer en nå har når det gjelder distriktskonferanser synes det å være på det rene at de ikke fungerer etter hensikten. Hovedhensikten med konferansene var at de først og fremst skulle behandle spørsmål som kunne avgjøres av de regionale myndigheter. De fleste spørsmål som har vært oppe til behandling er imidlertid spørsmål som hører hjemme på landskonferansen, på årets konferanser for det meste spørsmål som ble behandlet på Trandum-konferansen, spørsmål som er under behandling både av landsutvalget og sentrale myndigheter. Det vesentligste utbytte av konferansene kan synes å være tillitsmennenes kontakt med hverandre. Denne kontakten kan imidlertid etableres på en enklere måte, f eks ved regionale møter som bestemmelsene gir adgang til. Spørsmålet om distriktskonferansene vil Ombudsmannen ta opp på neste landskonferanse.

Virksomheten i tillitsmannsutvalgene har i 1972 vært av omtrent samme omfang som tidligere. De tall det refereres til i det følgende er bygget på de referater fra møtene i de sentrale tillitsmannsutvalg som sendes til Ombudsmannen. I tillegg kommer så virksomheten i de lokale tillitsmannsutvalg på kompanivå/tilsvarende.

Hæren	34 (31)	utvalg med 211 møter	(210)
Sjøforsvarets landstasjoner	25 (25)	» »	186 » (204)
Fartøyer	14 (14)	» »	72 » (56)
Luftforsvaret	25 (24)	» »	186 » (202)
Total	98 (94)	utvalg med 655 møter	(672)

Tallene for 1971 i parentes.

Når det gjelder fordelingen av sakene på de forskjellige saksområder er det ikke store endringer fra tidligere år.

Utvalgene har i år behandlet 5098 saker (4517) som fordeler seg på forsvarsgrenene slik:

Hæren	1988	(1593)
Sjøforsvarets landstasjoner	1227	(1213)
Fartøyer	453	(378)
Luftforsvaret	1430	(1333)

Fordelingen på de enkelte saksområder ser slik ut:

1. Beordring, overføring mv, dimittering	64	(62)
2. Kommandert tjeneste	481	(491)
3. Disiplinærsaker, Forholdet mellom befal og menige	62	(43)
4. Uniformer m v	354	(335)
5. Underbringelse m v	773	(731)
6. Forpleining og hygiene	407	(349)
7. Permisjoner	446	(482)
8. Kantiner	135	(189)
9. Velferd	1164	(791)
10. Idrett	169	(105)
11. Kommunikasjoner	114	(120)
12. Økonomiske forhold	60	(69)
13. Sosial- og sykesaker	51	(34)
14. Forsvarets skolevirksomhet	21	(18)
15. Sivilopplæringen (fritids- og obligatorisk)	63	(43)
16. Tillitsmans- og ombudsmannsordningen	517	(517)
17. Tjenestlige orienteringer gitt av sjefene	217	(138)

Repetisjonsavdelingene har i år sendt inn til Ombudsmannen referater fra 15 utvalg som har avholdt 22 møter. Det er behandlet 156 saker som fordeler seg slik:

Beordring m v	5	saker
Kommandert tjeneste	28	»
Disiplinærsaker	1	»
Uniformer m v	11	»
Underbringelse m v	18	»
Forpleining	14	»
Permisjoner	13	»
Kantiner	4	»
Velferd	29	»
Kommunikasjoner	5	»
Økonomiske saker	2	»
Sosial- og sykesaker	2	»
Tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	11	»
Orienteringer om tillitsmanns- og ombudsmannsordningen	6	»
Tjenestlige orienteringer	7	»
Saker reist av tillitsmennene	90	»
Saker reist av formennene	66	»

Økonomiske forhold.

Det er behandlet 12 saker samt 3 fra tidligere år.

Tillitsmennene ved en repetisjonsavdeling klaget over den godtgjørelse som ble utbetalt i forbindelse med fremmøte til og hjemreise fra repetisjonsøvelse, en godtgjørelse som ikke dekket de faktiske utgifter. Det ble også bemerket at det ble gjort for stor forskjell på befal og menige mannskaper. Befalet fikk dek-

ket sine utgifter etter statens skysregulativ som har adskillig høyere satser enn de som ble benyttet ved resieoppgjør for menige mannskaper. Tillitsmennene hadde funnet grunn til å reagere på dette og håpet at henvendelsen til Ombudsmannen ville føre til en endring. Bataljonsjefen som var formann i tillitsmannsutvalget sluttet seg til tillitsmennenes oppfatning og anbefalte at en revisjon av satsene ble gjennomført snarest mulig.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet som lovet i løpet av våren 1973 å ta opp med Stortinget spørsmålet om en forhøyelse av den kostgodtgjørelse på kr. 20,— som nå utbetales. Departementet skulle også ta standpunkt til om det skulle utbetales en differensiert kostgodtgjørelse. Departementet regnet ikke med at det ville bli foreslått endringer i nattillegget.

Mannskapene ved en avdeling som i forbindelse med en skyteøvelse fikk en 15 timers togreise, tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om de ikke hadde krav på kostgodtgjørelse for reisetiden. Avdelingen hadde ikke anledning til å forpleie mannskapene under reisen. Mannskapene var pålagt å smøre matpakke, drikke måtte de skaffe seg selv. Reisen startet kl. 2040 om kvelden, og matpakke måtte de smøre kl. 1200 om formiddagen. Kravet om kostpenger var avslått av avdelingen.

Undersøkelsene i saken viste at de ansvarlige ved avdelingen ikke kjente til gjeldende bestemmelser for forpleining under transport av denne karakter og varighet og hadde opptrådt i strid med disse. Forsvarsdepartementet, som Ombudsmannen tok saken opp med, beklaget at forpleiningen ikke var anordnet på en mer ansvarlig måte. Departementet bestemte at de berørte mannskaper som følge av de utgifter de ble påført til forpleining under transporten, skulle utbetales en godtgjørelse på kr. 25,— pr mann.

En vernepliktig som hadde avtjent sin førstegangstjeneste anmodet om Ombudsmannens bistand til å få dekket sine ekstrautgifter i forbindelse med sitt andre barns fødsel. Han var gift og hadde ett barn. Hans hustru skulle føde barn nr 2 mens mannen gjorde militærtjeneste. Hun måtte ha hjelp til det første barnet. Hun var syk en stund etter fødselen og måtte fortsatt ha hjelp. Soldaten opplyste at de hadde leiet en kvinne til dette, og hun hadde krevet kr. 3 900,— for sitt arbeide. Forsvaret hadde utenom ordinære tillegg utbetalt kr. 700,—. Dette mente soldaten var urimelig.

Saken ble tatt opp med Forsvarets overkommando som igjen tok saken opp med sosialstyret i den kommune hvor soldaten bodde.

Nærmere undersøkelser viste at «den kvinne» soldaten hadde leiet var hans svigermor. Kommunen avslo å yte stønad, og Forsvarets overkommando fant ikke å kunne yte stønad ut over de kr. 700,— som var utbetalt. Ombudsmannen skrev i sakens anledning slik til soldaten:

«Jeg viser til tidligere korrespondanse.

Saken er nå ferdig behandlet både av Forsvarets overkommando og av sosialstyret i X kommune, som begge har avslått å yte stønad, for Forsvarets vedkommende utover de kr. 700,— som allerede er utbetalt Dem.

Etter de opplysninger som nå foreligger er «den kvinne» som utførte arbeidet og som forlangte kr. 65,— pr dag Deres svigermor. Jeg finner det påfallende at dette ikke er opplyst i noen av Deres søknader. Dette stiller saken i et helt annet lys enn den ville ha vært om det her hadde dreiet seg om virkelig leiet hjelp. Militærtjenesten er en belastning ikke bare for den vernepliktige, men ofte i like stor grad for foreldre, svigerforeldre og andre nære pårørende. Dette er en belastning som Forsvaret ikke uten videre kan gi full økonomisk kompensasjon for. Det forekommer meg lite sannsynlig at Deres svigermor ville ha forlangt kr. 65,— pr dag hvis De hadde vært hjemme og i arbeid og hun hadde hjulpet til. Jeg kan ikke se at det forhold at De utfører pliktig militærtjeneste bør føre til at hjelpen vurderes annerledes.

Som nevnt er De tidligere ytet økonomisk støtte med kr. 700,—. Hvis dette beløp sammen med det ordinære hustru- og barnetillegg De har mottatt ikke dekker faktiske utgifter De har hatt i forbindelse med barnefødselen og Deres hustrus tilstand, må dette i tilfelle tas opp som ny sak.»

En vernepliktig, som var ferdig med sin førstegangstjeneste i oktober 1970, anmodet om Ombudsmannens bistand til å få bragt på det rene om han hadde krav på forsørgertillegg for sin mor som var meget vanskelig stillet i den tiden sønnen gjorde sin militærtjeneste. Han hadde fremmet søknad både på rekruttskolen og ved sin stående avdeling, men hadde ikke fått noe tilfredsstillende svar. Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets overkommando og pekte på at det av de foreliggende opplysninger kunne synes som om dokumentene i saken var kommet på avveie både ved rekruttskolen og ved den stående avdeling. Etter Ombudsmannens oppfatning var den økonomiske situasjon i hjemmet ytterst vanskelig, og sønnens fravær måtte ha hatt betydning for morens økonomiske stilling.

Forsvarets overkommando mente at soldaten burde tilståes forsørgertillegg både fordi moren hadde behov for kontinuerlig hjelp mens sønnen gjorde militærtjeneste, og på grunn av den måten saken var behandlet på tidligere. Forsvarsdepartementet var enig i dette, og soldaten ble utbetalt kr. 177,— pr måned fra

5/10—70 til 30/6—71 og kr. 187,— fra 1/7—5/10—71.

En elev ved en av Forsvarets skoler som var gift og hadde to barn klaget over at han var dårligere stillet økonomisk enn en ordinar vernepliktig. Han hadde tatt dette spørsmål opp med militære myndigheter som ikke hadde funnet å kunne foreta seg noe i saken. Han fant dette urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand. Etter de endringer som var gjennomført for de vernepliktiges økonomiske forhold, var det på det rene at denne eleven fikk utbetalt mindre pr måned enn en vernepliktig.

Ombudsmannen fant imidlertid ikke å kunne gjøre noe med saken. Det var på det rene at eleven var kjent med og hadde godtatt de økonomiske betingelser da han begynte på skolen. Ved vurderingen av de økonomiske forhold måtte det også tas hensyn til at han, i motsetning til de vernepliktige mannskaper, ble gitt en utdanning som, foruten å kvalifisere ham til en stilling i Forsvaret, også ga ham sivil kompetanse. De generelle økonomiske vilkår for elever ved Forsvarets skoler var i øyeblikket ikke gjenstand for revisjon, og Ombudsmannen fant ikke grunnlag for å kritisere myndighetenes behandling av saken.

Sykesaker.

Det er behandlet 15 saker samt 10 fra tidligere år.

Det synes fortsatt å være mange som er i tvil om sine økonomiske rettigheter i forbindelse med sykdom, midlertidig udyktighetskjennelse og utsettelse med militærtjenesten på grunn av sykdom. Det synes å være en alminnelig oppfatning at gjeldende trygdeordning ikke er tilfredsstillende. Ombudsmannen har redegjort nærmere for disse forhold i tidligere beretninger.

Ombudsmannen får også fortsatt en del henvendelser fra mannskaper som mener seg urettferdig og urimelig behandlet i forbindelse med avgjøring av deres dyktighetskjennelse. Særlig gjelder dette mannskaper som blir kjent midlertidig udyktig og som møter mange vanskeligheter i sammenheng med at deres militærtjeneste er blitt utsatt for en tid. Dette er også spørsmål Ombudsmannen har redegjort for i tidligere beretninger. Spørsmålet om å bedre de økonomiske og tjenestlige kår for denne gruppe personell har Ombudsmannen tidligere tatt opp med Forsvarsdepartementet. Departementet har etter å ha forelagt saken for Forsvarets sanitet, tatt saken opp

med Forsvarets overkommando og anmodet FO om å vurdere disse spørsmål nærmere. Det foreligger så vidt Ombudsmannen kjenner til foreløpig ikke noe resultat av disse vurderinger. Forsvarets sanitet har imidlertid tatt opp med departementet et spørsmål om utbetaling av sykepenger som, hvis det blir gjennomført, vil bedre denne mannskapsgruppes økonomi. Forsvarets sanitet skrev i den sammenheng slik til Forsvarsdepartementet:

«Trygdekontorene utbetaler sykepenger med 90 % av arbeidsinntekten når medlemmene har en tilleggsforsikring for dagpenger. Denne tilleggsforsikring baseres på en avtale mellom LO og NAF i henhold til folketrygdlovens § 13—11 (RTV gult rundskriv 60—00). I avtalens punkt 6 står det:

«Under tvungen militærtjeneste består medlemskapet i tilleggsforsikringen fortsatt såfremt militærtjenesten ikke kan få en sammenhengende varighet av minst 28 dager.»

Det er således bare utskreven menig eller korporal (tilsv) kalt inn til repetisjonsøvinger som har nevnte fordel.

En menig som var innkalt til førstegangstjeneste ble påført en kneskade under pålagt tjeneste. Etter dimitteringen får han kr. 16,— pr sykepengedag fra trygdekontoret. Han får ingen stønad fra Forsvaret, og skriver til Ombudsmannen for Forsvaret bl a:

«Jeg fikk med meg dimisjonsmelding og sykemelding som jeg skulle levere trygdekontoret, og jeg skulle få trygd etter de satser som var når jeg var i arbeid før militæret. Det vil si sirka 90 % av netto lønn. Men da jeg kommer hjem får jeg oppgitt av trygdekassen at jeg kun får kr. 16,—dagen. Jeg har tross alt betalt syketrygd i 6 år nå, men dessværre hadde jeg ikke noe fast arbeid da jeg ble innkalt og det var umulig å få noe fast før jeg dro inn.»

Rikstrygdeverket skriver 20 sep 72 bl a:

«Hvis medlemmet er innkalt til militærtjeneste som kan få en sammenhengende varighet på mere enn 27 dager, bortfaller medlemskapet i tilleggstrygden og dermed retten til tilleggssykepenger.»

Departementet har i skriv datert 16 okt. 72 uttalt at mannskapers kår, økonomisk og tjenestlig, er under behandling.

I denne forbindelse foreslås at punkt 6 i avtalen mellom LO og NAF om «Dagpenger under sykdom og bedriftsulykker» søkes endret til å lyde: «Under tvungen militærtjeneste består medlemskapet i tilleggsforsikringen fortsatt». Menig personell innkalt til førstegangstjeneste vil da få samme rett til tilleggssykepenger som menig personell innkalt til repetisjonsøvinger.»

Hvis dette forslag kan gjennomføres vil den økonomiske stilling for mannskaper som tidligere har vært i arbeid bli bedret.

En vernepliktig anmodet om Ombudsmannens bistand til å få dekket premie for sine livsforsikringer. Under de orienteringer om økonomiske rettigheter som var gitt på re-

krutttskolen, var det blitt opplyst at slike premier ville bli dekket av Forsvaret. Da han tok dette opp etter overføring til stående avdeling fikk han beskjed om at dette var Forsvaret uvedkommende og at han måtte betale premien selv. Han hadde bare sine dagpenger og maktet ikke å betale forfalne polisepræmier.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets overkommando som skrev slik til soldaten:

«Forsvarets overkommando/Velferdskontoret har fått oversendt Deres sak til behandling fra Ombudsmannen for Forsvaret og kan opplyse følgende:

Forsvaret har ingen plikt til å betale vernepliktige mannskaers livsforsikringspremie som forfaller under militærtjenesten.

Forsvaret har imidlertid avtale med de fleste forsikringsselskaper om at utsettelse kan gis mens den forsikrede avtjener sin verneplikt, mot at risikopremie blir betalt under tjenestetiden.

I «Håndbok i sosialt arbeid» for Forsvaret (Tj 16—1), pkt 1 — Betaling av forsikringspremie — heter det bl a:

«Stønad kan gis til mannskaper i tilfelle hvor det ville være klart urimelig å belaste mannskaets hustru, foreldre eller andre pårørende med utgiftene til premiebetalingen. Stønad kan gis til dekning av slik risikopremie et livsforsikringsselskap måtte forlange i et tilfelle hvor livsforsikringen ikke er nådd opp i tilstrekkelig stor gjenkjøpsverdi til at utsettelse med premiebetalingen uten videre kan gis.

Livsforsikring. I tilfelle hvor utsettelse blir innvilget mot betaling av risikopremie, skal stønadsbeløpet tilsvare risikopremiens størrelse.

Søknader om stønad skal inneholde:

Ved livsforsikring bekreftelse på at utsettelse kan gis mot innbetaling av risikopremie og dennes størrelse.

Opplysning om hvorvidt mannskaet oppbærer sivil lønn under militærtjenesten. (Stønad kan ikke gis når mannskaet oppbærer 1/3 lønn under militærtjenesten).

Påtegning fra avdelingen om at den finner det lite rimelig at hustru, foreldre eller andre pårørende pga den økonomiske situasjon i hjemmet belastes med utgiftene til betaling av premien/risikopremien.

Ligningsattest skal vedlegges.»

For å få denne saken løst må De derfor

1. Sende søknad til Deres forsikringsselskap om utsettelse med betaling av premien mot at risikopremie blir betalt under militærtjenesten.
2. Deretter sende søknad til den avdeling De tjenestegjør om «Refusjon av utgifter til betaling av risikopremie — livsforsikring». Søknaden skal inneholde opplysninger om Deres økonomiske situasjon, bilagt skrevet fra forsikringsselskapet om utsettelse mot betaling av risikopremie, samt ligningsattest for siste inntektsår.

Med hjemmel i T j 16—1, del IV, avsnitt I vil da Deres avdeling kunne innvilge det beløp som risikopremien pålyder.

Hvis forsikringsselskapet — mot formodning — ikke skulle gi Dem utsettelse med be-

taling av premien, kan De likevel sende søknad til Deres avdeling med de foran nevnte opplysninger bilagt forsikringsselskapets svar. Avdelingen kan da fremme søknaden til Forsvarets overkommando/Velferdskontoret til avgjørelse.»

Ombudsmannen anmodet soldaten om å forholde seg som foreslått fra FO. Skulle det oppstå vanskeligheter, ble han anmodet om å kontakte Ombudsmannen igjen.

Sosiale saker.

Det er behandlet en sak. Saken gjelder en vernepliktig som akter å anlegge erstatnings-sak for økonomisk tap han mener seg påført på grunn av rulleførende avdelings uklare opplysninger og standpunkter i forbindelse med innkalling til og utsettelse med førstegangstjenesten. Ombudsmannen har gått gjennom sakens dokumenter og har hatt samtaler både med klageren og den rulleførende avdeling. Etter Ombudsmannens oppfatning kan det ikke sies at avdelingen har opptrådt på en ansvarsbetingende måte.

Forsvarets skolevirksomhet.

Det er behandlet 3 saker samt 1 fra tidligere år.

Kompanitillitsmennene ved en av Hærens avdelinger klaget over gjennomføringen av den obligatoriske del av sivilundervisningen. Etter bestemmelsene skal disse timene fordeles noenlunde likt på tjenesteperiodene og spres mest mulig jevnt i de enkelte perioder. Dette hevdet tillitsmennene ikke var gjort, og de hadde inntrykk av at de fleste timene ble samlet opp til slutten av tjenestetiden. Saken var også behandlet i avdelingens tillitsmannsutvalg hvor Ombudsmannen hadde merket seg at tillitsmennene hadde bedt om å få medvirke ved fastsettelsen av programmet. Det var i den forbindelse fra sjefens side sagt at det var lite avdelingen kunne gjøre, idet rammeprogrammet ble fastsatt av sentrale myndigheter. Tillitsmennene opplyste at mannskaene snart skulle dimittere og regnet med at det nå kunne bli vanskelig å få avvirket de timene de hadde til gode, men ba om Ombudsmannens bistand til å få timene for senere kontingenter fordelt overensstemmende med programmet.

Ombudsmannen tok saken opp med bataljonssjefen som redegjorde nærmere for hvordan øvingsdirektiver og øvingsprogrammer ble lagt for tre måneder ad gangen og hvor det også var tatt hensyn til en jevn fordeling av timene i sivilundervisning. Det var imidler-

tid en rekke forhold som gjorde at programmet måtte fravikes. Vedkommende kompani hadde ikke i tilstrekkelig grad mestret disse forstyrrende faktore, og dette hadde gått ut over sivilundervisningen. Bataljonsjefen beklaget dette, men ville sørge for at kompaniet fikk det antall timer det hadde krav på. For å føre kontroll med den fremtidige gjennomføring ville bataljonsjefen gjennomføre en periodevis statusrapportering.

To vernepliktige som hadde gjennomført en del korrespondansekurs hadde levert sine vitnemål til avdelingen til kopiering, men hadde tross gjentatte purringer ikke fått vitnemålene tilbake. De anmodet om Ombudsmannens hjelp til å få vitnemålene utlevert, idet de skulle brukes i forbindelse med søknader på sivile stillinger. Etter gjentatte purringer ble så vitnemålene sendt de vernepliktige som for lengst var dimittert.

Vervet personell.

Det er behandlet 13 saker samt 3 fra tidligere år.

En grenader klaget over sine forlegningsforhold som han fant urimelige i forhold til de vernepliktiges. Under oppussing i kaseren var hans rom det eneste som ikke ble malt. Han måtte male selv og var i den tiden nødt til å ligge i malingslukten. Det ble heller ikke skiftet gulvbelegg i hans rom, dessuten hadde han dårlige møbler. Han hadde spurt om å få nye møbler, men hadde fått til svar at man ikke hadde noen til tross for at det stadig kom nye i peisestuen. Han hadde også møtt vanskeligheter i forbindelse med en søknad om overføring til annet tjenestested.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som opplyste at alle mannskapene hadde malt sine rom selv. Det var den eneste muligheten for å få pusset opp. Grenaderen kunne også ha flyttet til en fellessal mens malerarbeidet pågikk slik de andre mannskapene gjorde, men hadde ikke villet. Det var riktig at det ikke var skiftet gulvbelegg på grenaderens rom og et par kontorer. Årsaken til det var at belegget ikke var så slitt som på de øvrige rom. Avdelingen var enig i at han hadde dårlige møbler. De burde vært skiftet ut, men forholdene var nå blitt bedret så langt det var mulig. Det ble videre redegjort for grunnen til at overføringssøknaden var avslått.

Ombudsmannen ga grenaderen rett i at han burde ha noe bedre og triveligere forlegningsforhold enn de vernepliktige mannskapene. Dette har også vært myndighetenes forutsetning, bl a på grunn av den lengre tjeneste-

tiden grenaderene har. Det er imidlertid tatt forbehold om de enkelte avdelingers muligheter for å gjennomføre dette.

Ombudsmannen hadde på denne bakgrunn ingen alvorlige innvendinger mot grenaderens boligforhold. Søknaden om overføring var behandlet og avgjort på foreskrevet måte. Det var personellsituasjonen som var avgjørende for resultatet, og Ombudsmannen hadde intet å bemerke til avgjørelsen.

En vervet klaget over at han var blitt løst fra sin vervingskontrakt mot sin vilje. Han var refset 4 ganger. Han fikk ved 3. gangs refselse beskjed om at han ville bli løst fra kontrakten ved neste refselse. Han hevdet imidlertid at 4. refselsen var uriktig, idet han hadde vært syk ved det ulovlige fravær på 5 timer og 20 min. Denne siste refselse var påanket, men ankesaken var ikke ferdig behandlet da saken ble tatt opp med Ombudsmannen. Resultatet av ankesaken ble at refselsen ble opprettholdt. Mens denne saken pågikk hadde den vervede gjort seg skyldig i nye ulovlige fravær som hadde resultert i 20 døgnsvaktarrest. På denne bakgrunn bestemte departementet at den vervede straks skulle meddeles avskjed. Ombudsmannen fant intet å bemerke til denne avgjørelse og la i den forbindelse vekt på at den vervede var refset flere ganger, at han hadde overtrådt gjeldende bestemmelser uten å bli refset og at han hadde fått flere advarsler om at hans opptreden ville få konsekvenser for kontrakten.

En vervet klaget over at han hadde fått lov til å tegne vervingskontrakt først etter 6 mndr. Han mente han skulle ha tegnet kontrakt etter 4 mndr og viste til at to andre vervede hadde fått kontrakt etter 4 mndr. Av de undersøkelser som ble foretatt fremgikk det klart at vervede av hans kategori skulle verves etter 6 mndr. Grunnen til dette var den utdanning de skulle ha og den nytteteneste Stortinget hadde forutsatt at man skulle ha av de vervede. To andre hadde i strid med bestemmelsene og Stortingets forutsetninger fått kontrakt etter 4 mndr ved en misforståelse. Dette kunne etter Ombudsmannens oppfatning ikke gi andre den samme rett.

To vervede matroser i båtmannsbransjen hadde søkt om opptak på Sjøforsvarets verkstedskole for å skaffe seg sivil kompetanse. Denne søknad var avslått, og matrosene mente seg urettferdig behandlet. Av den aktuelle vervingsbrosjyre fremgikk det klart at matroser ikke hadde krav på verkstedskole eller annen utdanning av tilsvarende varighet. Sjøforsvaret hadde tatt opp med departementet

spørsmålet om kurser som ga sivil kompetanse for matroser, men foreløpig uten resultat. På denne bakgrunn hadde Ombudsmannen inntet å bemerke til avgjørelsen av søknadene. Ombudsmannen gjorde matrosene oppmerksom på den mulighet de hadde til å søke utdanningsstipend ved vervingskontraktens utløp.

Ombudsmannen har i år hatt en rekke henvendelser om forskjellige økonomiske og sosiale forhold som de vervede mannskaper er opptatt av. Etter å ha drøftet disse problemer med myndighetene på forskjellige plan skrev Ombudsmannen 17 november slik til Forsvarsdepartementet:

«En viser til telefonsamtale om klagesaker fra vervede ved X flystasjon og Y sjøforsvarsavsnitt om lønn og beregningsgrunnlaget for skatt av kost og losji.

Grenaderene ved X flystasjon nevner at de må skatte av kr. 340,— pr mnd for kost og losji uansett om de er i leiren 10, 20 eller 30 dager i måneden. Det er ifølge grenaderene vanlig at de har fri 8—12 dager pr måned avhengig av tjenestens art. De finner det urimelig at myndighetene skal beregne over kr. 10,— pr dag også for dager da de ikke er til stede og inntar sine måltider.

Grenaderene synes heller ikke det er rimelig at de skal bli trukket for kr. 10,— pr dag når kostøret er kr. 6,40.

De vervede ved Y klager på lønns- og skatteforhold i land, på skole og kurs. De får utbetalt mellom kr. 1 100,— og kr. 1 300,— netto pr måned ved skolegang og landtjeneste. Det samme beløp ble utbetalt under samme forhold i 1969. Lønnen har således ikke vært indeksregulert.

De tar også opp spørsmålet om skatt av fri kost/kvarter som også for deres vedkommende er anslått til kr. 340,— pr mnd. Dette beløp synes urimelig høyt hevder de, da de forpleies etter et kostøre på kr. 6,40 pr dag.

De peker også på at bonus ved dimittering ikke er regulert siden 1969.

Videre trekker de frem at pensjonskassenger som blir utbetalt ved dimisjon blir beskattet etter den form for skatt en har dimisjonsdagen. Som eksempel blir nevnt at en vervet som har 8 års sjøtjeneste og de siste 4 måneder går på kurs blir trukket landskatt for hele perioden. De mener at det bør trekkes sjømannsskatt for antall måneder sjøtjenesten og landskatt for antall måneder landtjeneste.

De fremholder også at det er nødvendig med visse tillegg til nettolønnen hvis en vil sikre fremtidig verving.

Grenaderer ved Z avdeling tar på ny opp spørsmålet om bonus, stipendier for videreutdanning etter endt tjeneste, likestilling med befal ved tildeling av hus i Forsvarets boligfelt og anledning til å ta kone og barn med på Forsvarets transportfly.

Dessuten peker de på at konsumprisindeksen har steget kraftig de siste årene. Fra bonusordningen kom i stand i 1958 til 3. kvartal 1972 har indeksen steget fra 69, poeng til 132,1 poeng, altså med 63,1 poeng eller 91,4 %.

Bonusen var i 1958 satt til kr. 6 000,— og ble i 1963 forhøyet til kr. 6 750,—. Hadde den vært indeksregulert skulle den pr i dag ha vært kr. 11 484,—, mens den fremdeles står på kr. 6 750,—.

Den stipendieordning som er opprettet for de vervede har også vært uendret i alle år med et stipend på max kr. 5 000,—.

Så vidt en forstår har enkelte av disse spørsmål vært tatt opp både av NTL og høyere militære staber uten resultat.

Ombudsmannen er ikke kjent med om skattesatsen for kost og kvarter fastsettes av den enkelte kommune eller om det fra sentralt hold er gitt direktiver eller retningslinjer. Det kan synes som om sentrale myndigheter har gitt retningslinjer for skattetrekk som så siden blir gjort opp etter satsene for de enkelte fylker eller kommuner.

I et brev av 27 okt i år skriver SST om beregningsgrunnlaget for kost og losji som vedlagte fotokopi viser.

Det synes nå å være en generell misnøye blant de vervede, og det har fra flere hold vært ytret ønske om egen landskonferanse hvor de vervede får anledning til å drøfte sin situasjon med representanter fra departementet og organisasjonen.

Ombudsmannen tør be om at de spørsmål som her er nevnt blir viet oppmerksomhet. Når vervede ved ulike avdelinger fra flere kanter av landet reiser saker av liknende karakter, tyder det på at det er forhold som det bør søkes rettet på.

Ombudsmannen tør be om å bli orientert om departementets syn på de spørsmål som er reist og tør be om at saken gis prioritet.»

Saken er ennå ikke ferdig behandlet i departementet.

Befalssaker.

Det er behandlet 64 saker, hvorav 18 fra tidligere år. Åtte saker er ikke ferdig behandlet.

Det er behandlet 6 saker som angår utsettelse med repetisjonsøvelser. Ikke i noen av disse sakene ble avgjørelsen endret, men myndighetene lovet for flere sakers vedkommende å ta søknaden opp til fornyet vurdering etter fremmøte og legeundersøkelsen når man hadde bedre oversikt over befalssituasjonen. Det har pga befalssituasjonen vært nødvendig med en streng praksis når det gjelder befalsets søknader om utsettelse. Sammenholdt med korporaler og menige har man for befalsets vedkommende ikke hatt de samme muligheter til å imøtekomme søknader om utsettelse. Dertil kommer at befalet ikke bare skal øves, men også lede øvelsene. Dette har gjort det nødvendig med en mer restriktiv linje for denne kategori enn for mannskapene.

Som tidligere år er det behandlet en del henvendelser om bistand i saker som angår beordringer som den beordrede har funnet

urimelige. I alle de saker Ombudsmannen har hatt til behandling har grunnlaget for beordring vært til stede. I enkelte av sakene har imidlertid beordringene påført den beordrede så store ulemper at beordringen er utsatt ett år.

Det er også i år behandlet en rekke saker tatt opp av befal som mener seg urettferdig behandlet i forbindelse med vurderingen for opprykk. Ombudsmannen har som tidligere år gått nøye gjennom disse saker. Det er to forhold som kan gi grunnlag for forføyninger fra Ombudsmannens side, enten formelle feil ved selve skasbehandlingen, eller en skjønsmessig vurdering av kandidatene som gir et åpenbart urimelig resultat. De begrunnelser som gis for klagen gjelder begge disse forhold. En del av klagerne hevder at de er plassert i feil kull, at ikke kullene er gitt den opprykksprosent som er forutsatt, at ikke all tjeneste er kommet med, at det mangler tjenesteuttalelser og enkelte andre anførsler som går på det mer formelle grunnlag. I de aller fleste sakene viser det seg at det formelle grunnlag er i orden og at det intet er å bemerke i den sammenheng. I de fleste klager er imidlertid begrunnelsen at opprykksrådenes og myndighetenes skjønsmessige vurdering av de enkelte kandidater fører til åpenbart urimelige resultater. Ombudsmannen har ikke funnet grunnlag for en slik konklusjon i noen av de saker som er behandlet. Det skjønn som myndighetene har utvist synes å ha vært forsvarlig, og det har etter Ombudsmannens oppfatning ikke vært mulig å påvise noen usaklighet eller vilkårlighet ved skjønnets utøvelse. Det forhindrer imidlertid ikke at man i enkelte saker kan ha vært overrasket over at vedkommende offiser ikke har fått opprykk. Det er imidlertid på det rene at det ikke er mulig å gi opprykk til alle som er skikket. Ombudsmannen har hatt til behandling saker hvor medkommende har vært ansett for meget vel skikket for opprykk uten å være kommet med. Når vedkommende da er vurdert for siste gang og dermed ikke har muligheter for ytterligere avansement, er det naturlig at det gis uttrykk for misnøye. Det er imidlertid som nevnt Ombudsmannens oppfatning at myndighetene behandler opprykksaker så omsorgsfullt og omhyggelig som systemet gjør mulig. Ombudsmannen har hatt til behandling en klage fra en kaptein som ikke var gitt opprykk til major. For hans avansementskrets var det gitt anledning til en 4. vurdering. Dette var gjort for å søke å eliminere eventuelle skjevheter som måtte foreligge etter de første vurderinger under beordringssystemets gjennomføring. Departe-

mentet ga den forsvarsgren vedkommende tilhørte anledning til å gjennomføre denne 4. vurdering som en ekstra forsikring om omhyggelig behandling av opprykksaker i en overgangstid. Kapteinen ble av opprykksrådet og generalinspektøren sammen med to andre gitt høyeste grad av meget skikket for opprykk, og det ble fra forsvarsgrenens side ansett som en markert skjevhet i relasjon til tidligere gitte opprykk i avansementsfeltet om de tre kapteiner ikke ble gitt opprykk. Forsvarsdepartementet delte ikke denne oppfatning. Departementet som under sin behandling tilstrebet en mest mulig lik og konsekvent behandling av personellet både innenfor det enkelte kull, den enkelte forsvarsgren og forsvarsgrenene imellom, fant ikke at de tre offiserer utpekte seg som avansementsmessige skjevheter hverken innenfor forsvarsgrenen eller ved sammenlikning med de øvrige forsvarsgrener. Ombudsmannen fant intet å bemerke til den helhetsvurdering som lå til grunn for departementets standpunkt, men saken viser klart de problemer opprykksordningen skaper både for Forsvaret og den enkelte offiser. Det vil nå bli satt ned et utvalg som får til oppgave å foreta en vurdering av gjeldende befalsordning.

Et annet generelt spørsmål som har sammenheng med den nye befalsordningen er spørsmålet om avskjed på redusert lønn. Det synes å herske en nokså utbredt misnøye med den praksis som følges på dette området. Denne misnøye synes først og fremst å henge sammen med at departementet praktiserer en meget restriktiv linje hvor ledemotivet alltid er at resultatet skal være i Forsvarets interesse. Befalet ser på avskjed med redusert lønn som et av de virkemidler som departementet foreslo og Stortinget godkjente for primært å påvirke en uheldig alderssammensetning i befalskorpset. Det legges også vekt på fra befalets side at ordningen inngikk i det system av virkemidler som Forsvarets befal ble presentert da de ble stillet overfor valget av ny befalingsordning med beordringssystem. I en sak Ombudsmannen har hatt til behandling for en oberstløytnant i Hæren er de synspunkter befalet synes å legge vekt på meget grundig behandlet, synspunkter som departementet ikke finner å kunne legge til grunn for sin praksis. Da spørsmålet om avskjed på redusert lønn er et av de spørsmål det utvalg som skal nedsettes for å vurdere befalsordningen formentlig vil se nærmere på, finner ikke Ombudsmannen grunn til å gå nærmere inn på dette spørsmål i denne sammenheng. De synspunkter departementet hittil har lagt avgjørende vekt på går klart frem av dette sitat fra departementets uttalelse i nevnte oberstløytnants sak:

«Avskjed med redusert lønn er en særordning som bare skal brukes der hvor andre muligheter for løsning ikke foreligger, f. eks. invalidepensjon. Offiserer står i denne sammenheng ikke i noen særstilling i forhold til andre embets- og tjenestemenn, og det har aldri vært ment at avskjed med redusert lønn skulle erstatte de vanlige sosiale ordninger for tjenestemenn med helsemessige problemer.

Ved behandlingen av søknader om avskjed på redusert lønn, har prioritet vært gitt til søknader fra befal med relativt kort tid igjen til aldersgrensen. Denne linje gjør det mulig å nytte ordningen for flere befal innenfor samme økonomiske ramme. Det økonomiske aspekt kommer for øvrig meget sterkt inn i bildet ved behandlingen av slike saker, hvilket fører til at Forsvarsdepartementet til dels har måttet innta en annen holdning enn de institusjoner som uttaler seg.

Som kjent følger departementet en restriktiv linje ved innvilgelse av søknader om avskjed på redusert lønn, og ledermotivet har alltid vært at resultatet skal være i Forsvarets interesse. Oberstløytnant Xs søknad og i sterk grad også de påtegninger og uttalelser som foreligger, er primært begrunnet i hensynet til ham selv, og dekker således ikke primærkravet for at ordningen med redusert lønn skal komme til anvendelse.»

En offiser som gjorde tjeneste på Østlandet, men som var beordret til kurs i Amerika, var i påvente av kurset beordret til tjeneste i Nord-Norge. Offiseren holdt på med husbygging basert på en stor egeninnsats, og ville lide et stort tap om han måtte reise fra huset før dette var så ferdig at han kunne leie det bort. Ombudsmannen tok saken opp og fikk utvirket utsettelse med beordringen til huset kunne bringes i en slik stand at det kunne leies ut.

En krigsskoleutdannet offiser som hadde vel ett år igjen av sin plikttjeneste og som kunne få en meget god sivil stilling på sitt hjemsted, hadde søkt om å få slippe resttjenesten mot å refundere en del av utdanningskostningene, eventuelt om å få avtjene resttjenesten i Heimevernet på sitt hjemsted. Det var senere også søkt om utsettelse med resttjenesten. Disse søknader var avslått av departementet. Avslaget var begrunnet med at løytnanten, som avtjener plikttjeneste etter gjennomført utdanning ved Krigsskolen, dekker en vesentlig del av behovet for personell av denne kategori. Den omfattende virksomhet Hæren var pålagt var basert på og for en stor del avhengig av at befal med plikttjeneste utførte denne tjeneste som forutsatt. Departementet så ikke bort fra at særlig omstendigheter — tjenestlige forhold så vel som personlige krav — kunne føre til at hovedregelen måtte fravikes. Departementet kunne ikke se at slike særlige omstendigheter forelå i denne saken. Offiseren ønsker å slutte, og

han hadde fått en sivil stilling. Dette ga etter departementets syn ikke tilstrekkelig grunnlag for å frita ham for plikttjenesten. Offiseren fant denne avgjørelse så urimelig at han ba om Ombudsmannens bistand til å få avgjørelsen endret.

Ombudsmannen fant for så vidt intet å bemerke til de avgjørelser som var tatt i saken av vedkommende forsvarsgren og departementet eller de argumenter som var anført som begrunnelse for disse avgjørelser. Når Ombudsmannen allikevel fant grunn til å ta saken opp med departementet, skyldtes det at det etter Ombudsmannens oppfatning forelå et tilfelle hvor særlige omstendigheter kunne gi grunnlag for å fravike vanlig praksis. Departementet hadde funnet at ønsket om å slutte og at vedkommende hadde fått en sivil stilling ikke var tilstrekkelig grunn. Ombudsmannen pekte på at vedkommende hadde fått en meget god stilling på sitt hjemsted. En stilling som ville gi ham og hans familie en sikker og trygg fremtid på det sted hvor de hørte hjemme. På et lite sted som dette var det ytterst sjelden tale om slike stillinger, og det syntes å være temmelig klart at han ikke ville få en slik sjanse igjen. Etter Ombudsmannens oppfatning var velferdsgrunnene så tungtveiende i dette tilfelle at det burde gjøres unntak fra hovedregelen om avtjening av plikttjeneste. Ombudsmannen ba derfor om at saken måtte bli vurdert på ny.

Etter at nye opplysninger var innhentet og vedkommende offiser hadde erklært seg villig til å avtjene den resterende tjeneste etappevis så fort som mulig og ikke utover en 5 års periode, fant departementet å kunne godta offiserens oppsigelse av tjenesteforholdet som fastlønn befal.

En offiser som hadde fått avslag på en søknad om å få dekket sine ekstraordinære representasjonsutgifter fant avslaget så urimelig at han anmodet om Ombudsmannens bistand. Offiseren var regimentsintendent og leirkommandant ved en avdeling hvor det hadde ligget en engelsk avdeling i ca 2 mndr. Den engelske avdeling hadde i denne tiden 3 ganger invitert norske offiserer til selskapeleg samvær uten at det fra norsk side var gjort noe tilsvarende. Leirkommandanten følte seg forpliktet til å gjøre gjengjeld og hadde laget en enkel tilstilling i sitt hjem for ca 25 gjester. Dette hadde kostet ham ca kr. 900,—. Han hadde ikke søkt om approbasjon av disse utgifter på forhånd. Søknaden ble anbefalt av avdelingen, men avslått fremmet til sentrale myndigheter av nest høyere myndighet med den begrunnelse at det ikke var søkt forhåndsapprobasjon. Det ble imidlertid sam-

tidig uttalt at offiserens tiltak var prisverdig. Offiseren fremmet saken på nytt og forlangte den fremmet for Forsvarsdepartementet. Forsvarsdepartementet av slo også søknaden med den begrunnelse at forhåndsapprobasjon ikke var innhentet.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet og pekte på at høyere myndighet hadde funnet offiserens initiativ prisverdig, at han hadde følt det nødvendig å gjøre noe for de utenlandske gjester spesielt fordi det fra høyere hold ikke var gjort noe. Ombudsmannen pekte også på at søknaden var avslått med den formelle begrunnelse at forhåndsapprobasjon ikke var innhentet. Gjeldende bestemmelse var slik formulert at det absolute krav til forhåndsapprobasjon ikke var særlig sterkt understreket. Offiseren hadde hatt en ekstraplutt på ca kr. 900,—, en følelig utgift på hans lønn. Ombudsmannen anmodet om at saken ble vurdert på ny. Etter fornyet vurdering fant departementet å kunne dekke kr. 625,— av offiserens utgifter.

En offisersaspirant som hadde fått utbetalt for meget lønn hadde fått beskjed om at det for meget utbetalte beløp måtte tilbakebetales, og det ble iverksatt trekk i senere utbetalinger. Han fant dette urimelig. Han hadde mottatt og brukt pengene i god tro og ville ikke være ansvarlig for den administrative svikt som lå til grunn for utbetalingen. Nærmere undersøkelser viste at vedkommendes lønn ble innbetalt på hans bankkonto. Banken sendte ham kontoutdrag annen hver måned. At det for meget utbetalte beløp var stillet til hans disposisjon fikk han først opplysning om gjennom bankens kontoutdrag lenge etter at han var varslet om at det var utbetalt for meget i lønn. Han kunne således ikke mottatt og forbrukt beløpet i god tro. Ombudsmannen fant at betingelsene for å kreve beløpet tilbake forelå i dette tilfelle.

En offiser som hadde rettet tre henvendelser til sin tidligere avdeling for å få utbetalt feriepenger, anmodet om Ombudsmannens bistand til å få sine feriepenger utbetalt. Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som beklaget det inntrufne og ordnet med utbetaling omgående. Det ble fra avdelingens side pekt på at økonomiavdelingen ble meget sterkt belastet i sommermånedene som følge av beordringer/flytting av befal. Lønnsoppgjøret hadde også ført til mye ekstraarbeid i sommermånedene med omberegning og etterberegning av lønn og tillegg. Dette arbeid måtte gjøres med en oppsetting hvor det var store vakanser.

Befalsforeningen ved H M Kongens garde

har etter sterkt press fra avdelingens befal tatt opp med Forsvarsdepartementet forlegningsforholdene for befalet. Befalsforeningen har også orientert Ombudsmannen om sin henvendelse. Ombudsmannen hadde allerede i forbindelse med Nemndas befarings ved HMKGD den 11 okt tatt opp med departementet forlegningsforholdene både for befal og menige. Ombudsmannen viser for så vidt til det som er uttalt under befaringsavsnittet.

Befalsforeningen peker i sin henvendelse på at den bygningsmessige standard i leiren er meget lav og stadig forringes ved for små bevilgninger til vedlikehold. De små bevilgninger har i en årrekke vært begrunnet med bl a en nær forestående sanering av bygningsmassen. Befalsforeningen ligger i indre leir-område med mannskapsforlegninger vegg i vegg. Bygningens første etasje brukes til undervisningsrom om kvelden. Dårlig isolasjon i tak og vegger fører til gjensidige forstyrrelser. Dårlig isolasjon fører til stort varmetap med et dårlig sentralvarmeanlegg. Fuktighthet trenger gjennom taket og ned i forlegningen. Det er en dusj til 30 mann og denne dusjen er i lengre perioder defekt. Det er planlagt en dusj til, men da må man bruke halvparten av et vaske- og tørkerom som allerede er for lite. Det finnes ikke avkleddingsrom, slik at befalet som bor utenfor leiren enten må legge sine klær i gangen eller ta dem med inn i det lille dusjrommet. På grunn av de mange uniformer Gardens befal bruker og de strenge krav som stilles i den sammenheng, er det et stort behov for strykerom. En liten krok med ett strykejern er alt som disponeres. Toalettforholdene er primitive, et stort rom med tre klosetter og urinal. Det er intet tilbud på dette felt til kvinnelig besøkende, koner og forloveder. Det finnes ingen mulighet for oppbevaring av alt det utstyr Gardebefalet har. De fleste er henvist til å bo to og to sammen. Dette gjelder også offiserer, og flere av dem har delt rom med andre i opp til tre år. Det har også vært tilfelle hvor 3 sersjanter har bodd sammen på et lite rom med alt sitt utstyr eller er blitt henvist til skifterom i mannskapsforlegningen.

Befalsforeningen anmodet om at planen for befalsforlegning med messe og oppholdsrom ble satt i verk straks uten hensyn til uttalelsene i St prp nr. 1, idet en befalsforlegning i alle fall kunne nyttes som et hardt tiltrengt befalshotell for Oslo-området.

Ombudsmannen tok på ny saken opp med departementet og bekreftet at den fremstilling befalsforeningen hadde gitt stemte med Ombudsmannsnemndas inntrykk av at forlegningsforholdene for Gardens befal var uverdige.

Sivilt personell i Forsvaret.

Det er behandlet 11 saker samt to fra tidligere år. Fem saker er ikke ferdig behandlet. En sak er oversendt Stortingets ombudsmann for forvaltningen som rette vedkommende.

En vernepliktig som umiddelbart etter sin førstegangstjeneste gikk over i sivil stipendiatstilling, hadde i forbindelse med overgangen fått utbetalt fer meget lønn. Dette hang sammen med en viss uklarhet i forbindelse med dimisjonsdatoen, fridager i forbindelse med påsken 1972 og opparbeidede fridager. Han hadde videre fått utbetalt forsørgertillegg og botillegg 1 mnd etter dimisjonsdato. Dette hadde han undersøkt om han hadde krav på og i første omgang fått bekreftet at han hadde det. Det syntes å være helt på det rene at de feilaktige utbetalinger skyldtes administrasjonen som etter å ha konstatert feilen hadde krevet det for meget utbetalte tilbakebetalt. Dette fant vedkommende urimelig og anmodet om Ombudsmannens bistand. Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarsdepartementet og skrev slik om saken:

«Ovennevnte har fra avd X fått krav om tilbakebetaling av for meget utbetalt lønn/tillegg i forbindelse med sin førstegangstjeneste ved X og senere engasjement som stipendiat samme sted.

Vedlagt oversendes til departementets orientering fotokopier av herr Bs skriv av 14/12—72 og 8 d.m., gjenpart av mitt skriv til B 18/12—72 samt fotokopi av den korrespondansen han har hatt med X.

I Forsvaret synes det å være vanlig praksis uten videre å trekke i senere utbetalinger for meget utbetalt lønn etc. Det er imidlertid på det rene at spørsmålet om tilbakebetalingsplikt skal avgjøres i hvert enkelt tilfelle i samsvar med gjeldende rettsregler, og dermed kommer spørsmålet om aktsomhet og begrunnet god tro in i bildet.

Av de foreliggende opplysninger synes ikke X å ha vurdert kravet om tilbakebetaling overensstemmelse med dette. I skriv av 1. juni fastslåes det at det er begått en feil fra administrasjonens side og det for meget utbetalte kreves tilbakebetalt. Det må imidlertid være klart at med den uklarhet som hersket her om reell og formell dimisjonsdato, har B mottatt lønn i god tro. I skriv av 2 nov uttaler X at B urettmessig har fått utbetalt forsørger- og botillegg i en måned for meget. Ved den formulering som er valgt kan det synes som om B er bebreidet for dette. Jeg kan av de forklaringer B gir ikke se at det er grunnlag for det. Det må her også være tale om en feil fra administrasjonens side.

Etter min oppfatning må B vært i aktsom god tro i forbindelse med de utbetalinger som har foregått, og jeg kan ikke se at betingelsene for krav om tilbakebetaling foreligger.

Jeg tør be om departementets uttalelse i saken.»

En sivilundervisningsleder som hadde vært engasjert siden 1963 og som hadde søkt fast tilsetting siden 1966, var forespeilet fast tilsetting fra 1 januar 1970, idet Forsvarsdepartementet ville foreslå en del engasjementsstillinger konvertert i faste stillinger. Dette ble også gjort, men først med virkning fra 1 juli 1970. En søknad om å få endret tilsettingsdatoen til 1 jan 1970 var avslått av departementet. Dette betød et økonomisk tap på ca kr. 1 100,—. Ombudsmannen ba om at saken måtte bli vurdert på ny. En endring ville også få konsekvenser for en del andre undervisningsledere som var i samme stilling. Grunnen til at tilsettingsdatoen var satt til 1 juli syntes å være at saksbehandlingen hadde tatt lenger tid enn beregnet. Det var dekning for de økonomiske uttellingene en endring av tilsettingsdatoen ville medføre. Etter en fornyet vurdering fant departementet å kunne endre tilsettingsdatoen fra 1/7 til 1/1—70 for 7 sivilundervisningsledere.

Ombudsmannsnemndas befaringer.

Ombudsmannsnemnda har i 1972 besøkt 16 avdelinger i løpet av 14 reisedager etter følgende program:

10—12 april:

Hærens sanitets skole- og øvingsavdeling, Lahaugmoen
Oscarsborg festning
Kavaleriets skole- og øvingsavdeling, Trandum

19—21 juni:

Luftforsvarets stasjon Kongsvinger
Feltartilleriets skole- og øvingsavdeling, Haslemoen
Skyte- og vinterskolen for Infanteriet, Terningmoen
Hærens sambands skole- og øvingsavdeling, Jørstadmoen

11 oktober:

H M Kongens garde, Husebyleiren

19—25 november:

Infanteribataljon nr 3/Brigaden i Nord-Norge, Åsegarden
Befalsskolen for Infanteriet i Nord-Norge, Harstad
Harstad sjøforsvarsavsnitt
Narvik sjøforsvarsavsnitt
Ramsund orlogsstasjon
Bardufoss flystasjon
Sætermoen garnison
Heggelia og Rustad garnison.

Under befaringene har Nemnda hatt samtaler med følgende høyere militære sjefer:

Sjefen for Distriktskommando Østlandet, generalmajor Paul Strande.

Sjefen for Kavaleriets skole- og øvingsavdeling, oberst Bowitz.

Sjefen for Feltartilleriets skole- og øvingsavdeling, oberst Kvernsjøli.

Sjefen for Troms landforsvar, oberst Randers. Sjefen for Brigaden i Nord-Norge, oberst Lundsgaard.

Besøket ved den enkelte avdeling er lagt opp stort sett som tidligere. Det er lagt stor vekt på samtaler med tillitsmennene og drøftelse av de generelle problemer mannskapene er opptatt av.

Hærens sanitets skole- og øvingsavdeling.

Lahaugmoen disponeres av Hærens sanitet som der gjennomfører rekruttskole for menig personell. Videre utdannes sanitetspersonell til andre våpen. Det utdannes også sanitetsbefal og det gjennomføres en lang rekke kurs for andre personellgrupper. Om sommeren er aktiviteten så stor at man må henlegge en del av virksomheten til Gimlemoen og Bømoen. Dette skaper vansker for en tilfredsstillende avvikling av tjenesten.

De fleste bygninger i leiren er bygget under krigen. Etter krigen er det bl a bygget to forlegningskaserer, spisesal og kjøkken for mannskapene, undervisningsbygg og bad. Det mangler en rekke bygninger for at tjenesten skal kunne avvikles tilfredsstillende, bl a gymnastikksal. Det foreligger ingen etablisementsplan for leiren. Man vet derfor ikke hvilke bygninger som skal saneres, og dette skaper vansker for disponeringen av vedlikeholds-midlene.

Under befaringen så Nemnda på en gammel brakke som brukes som forlegning om sommeren. Brakken er i en slik forfatning at det må en omfattende utbedring til om den fortsatt skal brukes. Det må derfor være viktig at det snarest tas standpunkt til hvilke bygninger som skal saneres. Et par av de øvrige brakkene er utbedret, bl a er forlegningsrommene gjort om fra 10—12 manns til 6 manns rom. Forlegningsrommene, vaskerom og toaletter er i ganske bra stand, mens oppholdsrommene er dårlige og korridorene trenger adskillig utbedring.

De to mannskapskasernene som er bygget etter krigen er av standard type hvor rom og andre bekvemmeligheter synes tilfredsstillende. Brakkene mangler imidlertid oppholdsrom, og noen kjellerrom er innredet til TV- og oppholdsrom. Disse rom er en nogenlunde brukbar erstatning, men er utstyrt med gamle og nedslitte møbler som gjør at inntrykket av rommene blir dårlig. Verst er dette i rekruttskolens kaserne.

Leirens bad med badstue er bra. Det samme gjelder en varm garasje som gir gode muligheter for undervisning i transportlære. Kinosalen er bra, men de gamle finérstolene er nå modne for utskifting. Kantine er pen og koselig.

Under samtalen med tillitsmennene ble det først og fremst pekt på at mulighetene for fysisk trening er dårlige. Det mangler gymnastikksal og svømmehall. Idrettsanlegget er dårlig og det mangler idrettsmateriell. Velferdstjenesten ble diskutert, særlig mulighetene og behovet for velferdsarrangementer. Slike arrangementer og kinoforestillinger gikk stort sett med underskudd fordi så mange av mannskapene forlot leiren om kveldene. Det var for øvrig nedsatt et utvalg som skulle se på velferdstjenesten, og Ombudsmannen som orienterte om tildelingen av velferdsmidler foreslo at dette utvalg sammen med tillitsmannsutvalget burde klarlegge hvilken form for velferdstjeneste som passet best ved avdelingen. Spørsmålet om nattpermisjon ble reist. Det ble opplyst at dette var drøftet to ganger tidligere med mannskapene som syntes å foretrekke den nåværende ordning. De nye tillitsmannsbestemmelser og ølsalg i kantine ble også drøftet.

Etter befaringen ble spørsmålet om etablisementsplan for Lahaugmoen tatt opp med Forsvarsdepartementet. Departementet uttalte i den anledning i samråd med Forsvarets bygningstjeneste og Forsvarets overkommando:

«Når det gjelder de påpekte bygningstekniske mangler kan opplyses at etablisementsplan for Lahaugmoen er under utarbeidelse. Når denne foreligger og er godkjent av Forsvarsdepartementet, vil den danne grunnlag/gi hjemmel for krav om nybygg og ominnredninger etter den prioritet Forsvarets overkommando finner å kunne gi de forskjellige tiltak innenfor en snever og hardt belastet bevilgningsramme til nybygg og nyanlegg.»

Dette ble meddelt avdelingen.

Oscarsborg festning.

Virksomheten ved festningen er sterkt konsentrert om skoler og kurs, idet både Befalskolen for Kystartilleriet og Hundeskolen holder til på Oscarsborg. På Hundeskolen deltar i første rekke personell fra Luftforsvaret. Søkningen til befallsskolen er ikke tilfredsstillende, uten at man har fått klarlagt årsaken. Styrken for øvrig består av en stabstropp som tar seg av de funksjoner som er nødvendige for den daglige virksomhet. Det er innført en ny ordning til middag med to hovedretter, slik at mannskapene hadde en viss valgmulighet.

Det var som regel en kjøttrett og en fiskerett. Ordningen var meget populær. Man greide å holde kostret, men ordningen krevde en ekstra innsats av kjøkkenpersonellet.

Nemnda hadde et møte med tillitsmannsutvalget som tok opp spørsmålet om tildeling av velferdsmidler. Ombudsmannen redegjorde for de prinsipper sentrale myndigheter fulgte ved fordelingen. Det ble ellers en meningsutveksling om forsvarsmotivering og liberaliseringen i Forsvaret. En tillitsmann hevdet at den svake motivering kunne henge sammen med at den enkelte soldat syntes tjeneste var lite effektiv og at midlene ikke ble anvendt fornuftig nok. Andre tillitsmenn hevdet at holdningen til Forsvaret var bedre når de deltok i øvelser enn når de var i leirene. Enkelte økonomiske spørsmål ble drøftet, bl a dagpenger og kostpenger under permisjon. Det ble en lang diskusjon om øl i kantinen, hvor det var delte meninger om behovet for og riktigheten av slik servering. En av tillitsmennene reiste spørsmålet om oppussing og modernisering av forlegningsrommene. Kommandanten var i tvil om riktigheten av å prioritere forlegningsrommene. Etter hans oppfatning burde kantinen gjøres triveligere og inventaret i spisesalen burde fornyes.

Etter samtalen foretok Nemnda en befaringsreise hvor det ble sett på kjøkken og spisesal, forlegningsrom, de nyinnredede rom for det lokale museum og de forandringer som ellers var gjort siden Nemndas forrige besøk.

De bygningstekniske forhold som ble reist under befaringsreisen ble senere tatt opp med Forsvarsdepartementet som uttalte at det ikke har vært mulig å etterkomme alle de krav som foreligger fra de forskjellige etablissementer. Det har vært nødvendig med en meget streng prioritering. De tiltak som er nevnt i Nemndas protokoll vil kunne vurderes i forbindelse med fordeling av vedlikeholdsmidler for 1973. Det ble imidlertid tatt den reservasjon at tiltakene ikke kommer høyt nok i prioriteringen.

Kavaleriets skole- og øvingsavdeling.

Nemnda var til stede under et nytt innrykk av en rekruttskole. Nemnda overvar de orienteringer etc som ble gitt i den sammenheng. Det syntes som om de nye rekruttene fikk en god orientering om forholdene ved avdelingen, sin egen situasjon og hvilke kontorer og institusjoner de kunne henvende seg til for hjelp og råd.

Nemnda så deretter på de lokaler som skulle brukes til den forestående landskonferanse og de undervisningslokaler som var innredet i et gammelt garasjeanlegg. Nemnda ble her orientert om det undervisningsmaterielle av-

delingen nå benytter og som avdelingens sjef var meget godt fornøyd med.

Nemnda hadde deretter et møte med tillitsmannsutvalget.

Grenaderenes representant redegjorde for grenaderenes lønnsforhold og pekte på at ved siste lønnsoppgjør fikk en lønnsreduksjon på kr. 200,— pr måned. Avdelingens sjef støttet grenaderenes synspunkter. Denne saken er det senere ordnet opp med. En av tillitsmennene pekte på at den nye skissen om hårlengden var uklar og skapte usikkerhet. Ombudsmannen var enig at det syntes å være behov for klarere regler og regnet med at saken ville bli tatt opp igjen på landskonferansen. En av avdelingssjefene reiste spørsmålet om bedre utstyr i mannskapenes fritids- og oppholdsrom. Man diskuterte i den sammenheng prioritering og fordeling av de ekstraordinære velferdsmidler. Etter tillitsmennenes oppfatning var det ikke noe stort behov for ølservering i kantinen. Et tidligere tillitsmannsutvalg hadde gått inn for slik servering under forutsetning av at det ble iverksatt kontrolltiltak og at det ble vist selvdisciplin fra mannskapenes side. Spørsmålet om permisjonsreglene ble diskutert. Velferdsoffiseren reiste spørsmålet om juridisk bistand til mannskapene. Den tidligere ordning som virket tilfredsstillende var opphevet, og mannskapene måtte nå søke bistand ved fri rettshjelpskontoret i Oslo, noe som ikke var gjennomførbart i praksis.

Luftforsvarets stasjon Kongsvinger.

Stasjonen er en utdanningsavdeling, og stasjonssjefen redegjorde nærmere for den utdannelse som stasjonen har ansvaret for. Kapasiteten skal nå økes. Dette skaper visse problemer med klasse- og forlegningsrom. Forlegningsproblemer løses ved at elevene plasseres i befalsforlegningen etter visse ombyggingarbeider. Det er nå forlagt 8 mann på 6 manns rom. Dette må man fortsette med. Det skaper ikke så store problemer fordi kursene bare varer i 5 uker. Klasserommene er åpne om ettermiddagen, slik at elevene ikke behøver lese lekser på forlegningsrommene. Stasjonssjefen redegjorde for det arbeid som var gjort for å kunne bruke brannbassenget som svømmebasseng. Det viste seg at et renseanlegg ville bli så dyrt at man ikke kunne regne med å få midler til det. Man hadde nå planer om å få ordnet med regelmessig gjennomstrømming av vann og håpet å få bassenget brukbart på denne måten.

Nemnda hadde en samtale med tillitsmannsutvalget. Tillitsmennene reiste spørsmålet om en kondemnert bygning som hadde vært teknisk lager kunne kostes på noe og brukes som

velferdsbygg. Velferdslokaler var det ellers dårlig med. Stasjonssjefen opplyste at man vanskelig kunne bruke vedlikeholdsmidler på en kondemnert bygning. Tillitsmennene var misfornøyd med kantineens åpningstider for så vidt som kantine var stengt i helgene. Man hadde ordnet det slik at sjåførene kjøpte med seg fra byen det mannskapene trengte, men det var ingen tilfredsstillende ordning. Samtalen ble avsluttet med en generell meningsutveksling om tillitsmannsordningen på bakgrunn av den nettopp avviklede landskonferansen som en av tillitsmennene hadde vært med på.

Nemnda så deretter på det gamle tekniske lager som besto av to store rom og et lite kontor. Det kunne brukes til velferdskontor, bordtennisrom og hobbyrom. Gulvene måtte imidlertid i tilfelle fornyes, og en del andre arbeider måtte utføres.

Nemnda avsluttet besøket med en samtale med stasjonssjefen om befalets problemer og en del andre generelle spørsmål.

Feltartilleriets skole- og øvingsavdeling.

Dette er en forholdsvis nybygget leir hvor forholdene stort sett er tilfredsstillende. Tillitsmennene hadde derfor ikke noen problemer i den sammenheng å ta opp. Derimot var tillitsmennene interessert i å få laget et svømmebasseng. Avdelingens sjef var for så vidt enig i at det var et behov for det. Det ville imidlertid bli dyrt selv om mannskapene gjorde mye av arbeidet. Han regnet ikke med at et slikt anlegg i dagens situasjon ville bli gitt prioritet. Ombudsmannen erklærte seg enig i det.

Tillitsmennene var interessert i at det ble arrangert familiedag en søndag. Sjefen var positivt innstillet til dette og ba velferdsoffiseren ta kontakt med Folk og Forsvar med sikte på å få til et slikt arrangement.

Samtalen med tillitsmannsutvalget ble avsluttet med en generell samtale om tillitsmannsordningen. Nemnda hadde til slutt en samtale med avdelingens sjef og velferdsoffiseren.

Skyte- og vinterskolen for Infanteriet.

Nemnda innledet besøket med en samtale med avdelingens sjef som orienterte om virksomheten som først og fremst dreier seg om videreutdanning av befal. Terningmoen er også et repetisjonssenter. Mannskapsstyrken er et kompani som brukes i befalsutdannelsen. De bygningsmessige forhold er stort sett tilfredsstillende, men man mangler gymnastikksal og fritidslokaler. Dette savnes særlig

om vinteren. Repetisjonssoldatene ligger i telt, men man har nå fått etablert en midlertidig kantine for dem. Ved siste repetisjonsøvelse var soldatene blitt innvilget nattpermisjon. Dette var meget populært og hadde i grunnen løst mange av de problemer som ellers dukket opp under repetisjonsøvelser.

Nemnda hadde deretter en samtale med den ene tillitsmannen som var til stede. Etter hans oppfatning var forholdene ved avdelingen bra, tilfredsstillende forlegninger, god mat og viktigst av alt, god anledning til å komme hjem idet de fleste mannskaper er fra Østlandet. Han hadde imidlertid enkelte spørsmål han ville forelegge Nemnda. Mannskapene syntes de hadde få kveldspermisjoner sammenliknet med andre avdelinger. Kantine var som regel stengt i helgene når de som måtte være i leiren hadde et stort behov for kantine. Man ønsket en moderasjonsordning ved kinoen i Elverum og i forbindelse med fester på Glåmdalsmuséet. Mannskapene klaget også over kummerlige forhold i vaktlokalet. Under en etterfølgende samtale med avdelingssjefen tok Nemnda opp disse sakene. Han var for så vidt kjent med mannskapenes ønsker og lovet å se nærmere på hva som kunne gjøres. Han var enig i at vaktbygningen var i en dårlig forfatning. På grunn av den store trafikken på riksveien forbi leiren hadde myndighetene forlangt at innkjøringen til leiren måtte legges om. I den forbindelse måtte det bygges nytt vaktlokale, men dette ville ta tid. I ventetiden kunne man ikke bruke særlig av vedlikeholdsmidlene på den gamle vakten.

Nemnda foretok deretter en befaring i leiren. De gamle norske brakkene er nå helt ombygget og de er blitt meget pene og hensiktsmessige og passer godt inn i miljøet. Kantine som ble innredet for noen år siden i en gammel norsk brakke er meget pen og koselig og usedvanlig velholdt. Kjøkken og spisesal er tilfredsstillende med bra utstyr. Vaktstuen er i en meget dårlig forfatning.

Hærens sambands skole- og øvingsavdeling.

Nemnda ble innledningsvis orientert om virksomheten ved de forskjellige skoler og avdelinger som er forlagt på Jørstadmoen. De problemer man hadde ved avdelingen var relativt små. Man savnet sterkt et fritidsbygg. Det er planlagt, men det synes utvisst når byggingen kan finne sted. Den kinosalen man bruker i dag er fra 1880-årene og lite egnet til sitt formål.

Nemnda hadde deretter et møte med tillitsmannsutvalget. Tillitsmannen for yrkesskolen tok opp en rekke spørsmål i forbindelse

med utøvelsen av disiplinærmyndigheten. Det ble en ganske omfattende diskusjon. Velferds-offiseren orienterte deretter om velferdstjenesten og møtet ble avsluttet med en mer generell diskusjon om tillitsmannsordningen og enkelte spesielle sider ved militærtjenesten.

Besøket ble avsluttet med en befaring hvor Nemnda så på de to mannskapskasernene hvor forholdene er bra. Plastbåtbyggeriet var kummerlig, men til tross for det var interessen for båtbygging meget stor. Undervisningsbygget var meget tilfredsstillende med meget godt utstyr som gir de beste muligheter for en effektiv utdannelse. Kantinen var hyggelig med pent utstyr.

H M Kongens garde.

Nemnda hadde først en samtale med Gardesjefen som orienterte om avdelingens virksomhet. Problemene var først og fremst mangel på befal ute ved kompaniene, og den stadig sterkere forringelse av leirens bygninger. Vedlikeholdsbevilgningene måtte stadig økes for å hindre det totale forfall. Investeringer som ikke vil gi varige verdier fordi bygningene i alle fall må saneres. Forelegningsforholdene var også det vesentlige spørsmål under samtalen med tillitsmennene. Etter tillitsmennenes oppfatning var forelegningene for dårlige, dusjer manglet og det var forlagt 10—12 mann på rommene. Gymnastikksalen var dårlig, kinosalen likedan, arrestene hadde også mangler. Det var etter tillitsmennenes oppfatning meningsløst å bruke så store vedlikeholdsbevilgninger som det gjøres i dag. Gardesjefen var enig i tillitsmennenes karakteristikk, og han beklaget at man brukte såvidt mye penger uten at det ble skapt varige verdier. Nemnda finner ikke grunn til å gå i detalj når det gjelder forholdene i Garden, men kan bare slutte seg til det Gardesjefen, befalet og tillitsmennene har uttalt. Det fremgår av Forsvarsdepartementets budsjettproposisjon for 1973 at det på ny skal utredes hvor Garden i fremtiden skal plasseres. Dette er et spørsmål som er drøftet i ganske lang tid. Så dårlige som forholdene i Gardeleiren er i dag, haster det etter Nemndas oppfatning med å få avgjort dette spørsmål. Det er helt på det rene at standarden i Gardeleiren ligger langt under det som er vanlig i dag og som det er forsvarlig å by de vernepliktige mannskaperne. Vel byr det på mange fordeler ellers å gjøre tjeneste i Garden, men man skal også være oppmerksom på at de bor under så kummelige forhold nesten hele sin tjenestetid.

Under samtalen med tillitsmannsutvalget ble også vaktbelastningen for Gardens mannskaper viet stor oppmerksomhet. Tillitsmen-

nene ville ha visse lettelser i Gardevakten. Gardesjefen var enig i at belastningen i forbindelse med Gardens forskjellige vaktoppdrag var stor. Det var i den sammenheng foreslått visse lettelser og ville bli foreslått andre ved de øvrige vaktoppdrag, men Slottsvakten fant Gardesjefen ikke å kunne gjøre noen endringer på. Tillitsmennene ga Ombudsmannen en skriftlig utredning om sitt syn. Denne utredning ble forelagt høyere myndigheter som sluttet seg til Gardesjefens syn. Det var og ville bli gjennomført lettelser både ved Skaugumvakten og Akershusvakten, slik at den totale vaktbelastning ville bli redusert. Ombudsmannen fant intet å bemerke til denne avgjørelse.

Tillitsmennene var også opptatt av visse spørsmål i forbindelse med utøvelsen av refselsesmyndigheten. Ved permisjonsnektelse må manskapene holde seg innenfor det indre leirområde, mens man ved mange andre avdelinger også i Oslos nærhet får være utenfor leiren inntil rosignal. Bistand av en tillitsmann i refselsessaker var også et spørsmål de ønsker klarhet i. Disse spørsmål har Ombudsmannen senere tatt opp med Krigsadvokaten for Østlandet og Generaladvokaten. Det er senere holdt et møte hos Generaladvokaten med representanter for forsvarsgrenene, Forsvarets overkommando og Ombudsmannen hvor disse spørsmål ble drøftet. Nærmere direktiver om hvordan det skal forholdes for disse spørsmåls vedkommende vil formentlig bli gitt av Forsvarets overkommando.

Av andre spørsmål som ble drøftet med tillitsmennene kan nevnes dekning av hjemreiseutgifter for mannskaper som dimitteres før tiden, adgang til å gå sivilt kledd innenfor leiren og ølservering i kantinen. Det siste var ikke noe stort spørsmål for gardistene, men det var tillitsmennenes oppfatning at slik servering burde gjennomføres.

Infanteribataljon nr 3/Brigaden i Nord-Norge.

Besøket ble innledet med en samtale med fung bataljonsjef, representanter fra bataljonstaben, kompaniene og batteriet som er forlagt i leiren. Det ble gitt en orientering om leiren og avdelingens virksomhet. Siden Nemndas forrige besøk er det bygget en ny kantine. Spisesalens kapasitet er for liten og dette skaper problemer for spisetjenesten. Avviklingen av tjenestetiden går tilfredsstillende, men det er noe større problemer med en fornuftig anvendelse av fritiden. Selv om det er et fåtall som skaper vanskeligheter, medfører misbruk av alkohol og andre forhold betydelige problemer for avdelingen. Befalssi-

tuasjonen er også vanskelig. Det mangler ganske mye befal, særlig erfarent troppsbefal.

Under møtet med tillitsmannsutvalget ble spørsmålet om kompensasjon for forskjellige grupper av mannskaper med uregelmessig arbeidstid og mye ekstraarbeid. Disse spørsmål skulle vurderes nærmere og tas opp på et senere møte i utvalget. Spørsmålet om uhjemlet refselse for mannskaper som forsov seg om morgenen ble deretter drøftet. Så vidt Ombudsmannen forsto syntes den praksis man fulgte å være noe tvilsom, og Ombudsmannen ba om at saken måtte bli drøftet med bataljonsjefen slik at man kunne finne frem til en tilfredsstillende løsning. De disiplinære forhold og det bråk og den uro som i den senere tid hadde funnet sted ble deretter drøftet.

Etter en kort befaring i leiren hadde Ombudsmannen et møte med to representanter for befalet som var meget opptatt av de disiplinære forhold. De hevdet at den senere tids liberaliseringstiltak indirekte hadde ført til en rekke ordensbrudd. De ville ha ytterligere liberaliseringstiltak stillet i bero og gjennomføre tiltak som kunne gjenopprette ro og orden.

Ombudsmannen hadde senere et møte med tillitsmennene alene hvor enkelte episoder ble drøftet. Denne samtalen ble fung bataljonsjef orientert om.

Befalsskolen for Infanteriet i Nord-Norge.

Etter brannen i 1970, hvor skolebygningen brant ned, er forholdene for skolen vanskelige. Den disponerer nå en kaserne på Ila, to tyskerbrakkere fra 1942, en gammel norsk gymnastikksal og en seksjon av en gammel kaserne i Harstad by. En del av forlegningsrommene i tyskerbrakkene er nå tatt i bruk som klasserom. Disse brakkene er imidlertid i en så dårlig forfatning at de egentlig ikke er brukbare hverken som forlegning, kontorer eller klasserom. Kasernen på Ila er bra med pene forlegningsrom, bra spisesal og kjøkken og et koselig oppholdsrom i kjelleren. Forlegningen i byen er gammel men ganske bra. Det er gjennomgang gjennom rommene. Visse brannsikringstiltak skal nå gjennomføres. Gymnastikksalen er tilfredsstillende med bra bad i kjelleren. Dette er det eneste badet elevene har adgang til.

Befalssituasjonen er ganske bra, av 21 hjemler er 15 besatt. Skolen har ingen disiplinære problemer.

Under samtalen med tillitsmennene ble det klaget over at skolen bare hadde fått kr. 500,— av de ekstraordinære velferdsmidler i 1972.

Spørsmålet om moderasjon på byens kino ble også tatt opp. Man diskuterte ellers forskjellige spørsmål i forbindelse med den nye tillitsmannsordningen.

Harstad sjøforsvarsavsnitt.

Besøket ved avsnittet var lagt opp med et besøk på Grøtavær fort sammen med befal og tillitsmenn både fra avsnittstaben og Trondenes fort. Under veis til fortet hadde Nemnda en samtale med avsnittsjefen og befal fra avsnittstab og Trondenes. Det ble under denne samtale gitt en orientering om forholdene ved HSA. Under samtalen kom en inn på en rekke spørsmål, bl a nattpermisjon, øl i kantine, problemer med mannskaper som settes i land fra fartøyene, teknisk personells deltakelse i daghavendeordningen og bygningsmessige forhold. Konklusjon på samtalen var at forholdene stort sett er gode, særlig gjelder dette tjenesten. På fritiden kan man ha visse vanskeligheter med et mindretall av mannskapene og alkohol.

På Grøtavær fort ga fortsjefen en orientering om forholdene på fortet. Av velferdstiltak ble nevnt kino, stereoanlegg, rikholdig bibliotek, man arbeider med å skaffe plass til fotorom og tresløyd. Sivilundervisningen drives bra. Permisjoner ordnes slik at mannskapene kan forlate fortet hver 14. dag.

Nemnda foretok deretter en befaring av fortets forskjellige anlegg.

Nemnda hadde deretter møte med tillitsmannsutvalgene ved Grøtavær, Trondenes og Skrolsvik.

Det ble reist spørsmål om de enkelte kommunestyrers muligheter til å innvirke på spørsmålet om adgang til servering av øl i kantinene. Ombudsmannen redegjorde for gjeldende bestemmelser. Man drøftet deretter virkningen av en eventuell ølservering. Tillitsmennene mente at slik adgang burde gis. Man diskuterte deretter den 3. permisjonsreise for kontingent 71. Ombudsmannen orienterte om den ordning som var kommet i stand. Tillitsmennene ved Skrolsvik var ikke fornøyd med kantine og klaget over sen reaksjon fra Statens kantiner. Til slutt ble det en mer generell diskusjon om den nye tillitsmannsordning som tillitsmennene var fornøyd med.

Til slutt hadde nemnda et møte med representanter for troppsbefalet. De reiste spørsmålet om hva som ville skje når overgangen til automattelefon førte til at den nåværende telefonordning ble borte. Det var av stor betydning for befal ved fortet å kunne komme i forbindelse med sine familier. Forskjellige løsninger ble drøftet, og avsnittsjefen lovet å se på denne saken på ny. Senere er det funnet en tilfredsstillende løsning.

Befalet ga under en generell diskusjon om forholdene i dag uttrykk for at reformer ofte synes gjennomført etter forslag av enkelte som ikke alltid var representative for flertallet. De klaget også over at nye tiltak ble gjort kjent før befalet var orientert og nødvendige bestemmelser gitt. Befalet var usikre på hvordan den senere tids liberaliseringstiltak ville virke inn på disiplinen og mulighetene for å drive en effektiv tjeneste.

Narvik sjøforsvarsavsnitt.

Nemnda hadde først en samtale med avsnittsjefen som ga en orientering om fortet og virksomheten. Det var ikke skjedd bygningmessige endringer siden Nemndas forrige besøk bortsett fra en ny sykestue. En del av forlegningsbrakkene er gamle tyskerbrakker som burde kondemneres. En ny forlegning er nå under oppføring. Man mangler ikke lokaler til forskjellige aktiviteter og fritidsvirksomhet.

Nemnda hadde deretter et møte med batterisjefen og hans tillitsmenn. Avsnittsjefen var også til stede.

Tillitsmennene opplyste at visse personellgrupper ved HSA fikk et tillegg på 50 øre pr. dag, mens de tilsvarende personellgrupper ved NSA ikke fikk dette tillegget. De skjønte ikke hvorfor det var slik forskjell. Avsnittsjefen opplyste at dette spørsmål var tatt opp, slik at det kunne bringes klarhet i hvordan bestemmelsene egentlig skulle forstås. Tillitsmennene gikk inn for ølservering i kantinen og mente at det kunne bidra til å redusere alkoholmisbruket. Avsnittsjefen var noe betenkt, bl a ut fra kontrollmessige hensyn.

Nemnda hadde deretter samtale med en del av fortets befal som ble orientert om Ombudsmannens virksomhet i forbindelse med saker om opprykk til høyere grad, avgang på redusert lønn og anskaffelse av boliger. Befalet klaget over at det ble gitt sen informasjon om endringer i reglementer etc i forbindelse med liberaliseringstiltak. Man etterlyste også en fastere holdning fra sentrale myndigheter mot det stadig økende krav om fortsatt liberalisering.

Besøket ble avsluttet med en befarung i leiren. Kantinen er til dels utstyrt med gamle og dårlige møbler. Den brukes også til kinolokale og er helt uhensiktsmessig til det bruk. Det er nå under oppføring et tilbygg til kantinen, men dette er ikke tilstrekkelig. Den nyeste forlegning er av bra standard. En tidligere lager- og kontorbrakke som nå brukes til forlegning er ikke tilfredsstillende. Kjøkken og spisesal er av bra standard.

Ramsund orlogsstasjon.

Stasjonssjefen ga Nemnda en historisk oversikt over utviklingen ved stasjonen og virksomheten i dag. Stasjonens mannskaper kommer nå stort sett fra rekruttskolen og de skaper i dag få problemer. Blant det lavere befal synes det å være en viss uro over at de ikke er tilstrekkelig orientert når det gjelder gjennomføring av liberaliseringstiltak.

Under det etterfølgende møte med tillitsmannsutvalget ble avviklingen av den 3. permisjonsreisen tatt opp. Tillitsmennene mente den burde kunne brukes i forbindelse med julepermisjonen. Permisjonsavviklingen for de mannskaper som var på kurs og som måtte ta sin permisjon når skolen hadde ferie ble reist. Tillitsmennene syntes det var urimelig at de måtte bruke sine langpermisjonsdager til slike ferier. Ombudsmannen opplyste at dette var et problem for de fleste av de som gikk på kurs og at man nå arbeidet med å finne en løsning på dette. Tillitsmennene var ikke fornøyd med kantinens åpningstider, men skulle ta dette opp i det lokale kantineråd. Undervisningslederen orienterte om sivilundervisning ved stasjonen.

Nemnda foretok deretter en befarung. Forlegningsforholdene er gode. Det er pene 6 manns rom med bra utstyr. Hyggelig oppholdsrom, bra kjøkken og spisesal. I kjelleren er bra kinosal med plass til 100 personer. Kantinen var også hyggelig. Der skal det skiftes ut en del møbler og foretas utsmykning.

Etter befarungen holdt nemnda møte med 3 representanter for befalsorganisasjonene ved stasjonen. Ombudsmannen orienterte om Ombudsmannens og Nemndas virksomhet. Man hadde deretter en samtale om en del av befalets generelle problemer.

Bardufoss flystasjon.

På grunn av den korte tiden Nemnda hadde til disposisjon, hadde Nemnda bare møte med stasjonens sentrale tillitsmannsutvalg. Stasjonens største problem i dag er mangel på fritidsbygg. Mangler på lokaler for fritidsaktiviteter var følbare. Plassmangel skapte vanskeligheter for en fornuftig bruk av velferdsmidler og for full utnyttelse av den fritidsleder stasjonen nå hadde. Belegget på stasjonen er langt større i dag enn for noen år siden, uten at tilsvarende utvidelser har funnet sted. Stasjonen har også til stadighet besøk av fremmede avdelinger. Dette førte til at stasjonens mannskaper måtte overlate en del av sine lokaler til gjestene. Når Bardufoss ikke for lengst har fått sitt fritidsbygg kan dette henge sammen med at Heggelia for en tid

siden fikk et fritidsbygg, og man regnet den gang med at dette bygg skulle dekke en del av flystasjonens behov. Denne forusettning har imidlertid ikke holdt stikk. For det første ligger dette velferdsbygg for langt unna. Dessuten ble bygget mindre enn opprinnelig planlagt, slik at det i dag er så liten plass til forskjellige fritidsaktiviteter at ikke Heggelia-området eget behov er dekket. Dette representerer således ingen løsning av flystasjonens behov. Skal flystasjonen kunne legge om til en meningsfylt fritid og kunne utnytte sine resurser både når det gjelder penger og personell, er det etter Nemndas oppfatning helt nødvendig med mer hensiktsmessige lokaler enn stasjonen disponerer i dag.

Man drøftet ellers en del generelle spørsmål i forbindelse med tillitsmannsordningen.

Sætermoen garnison.

Infanteribataljon nr 1, feltartilleribataljonen og sanitetskompaniet er forlagt i denne leiren. Nemnda innledet besøket med en rekke samtaler med de forskjellige avdelingens sjef og tillitsmannsutvalg.

Infanteribataljonens tillitsmenn pekte på at i et av kompaniene var mye kveldstjeneste i form av masjølser, mens enkelte mannskapsgrupper som kokker og sjåfører hadde mye ekstratjeneste som de ikke fikk kompensasjon for. Tillitsmennene hadde inntrykk av forskjellsbehandling kompaniene imellom på dette punkt. Ombudsmannen redegjorde for bestemmelsene om mannskapenes ukentlige tjenestetid og den praksis som vanlig følges. Bataljonsjefen lovet å se nærmere på det spørsmål som var reist.

En av tillitsmennene reiste spørsmålet om tillitsmennenes reelle innflytelse på bruk av velferdsmidler. Det var fremmet et konkret ønske i forbindelse med fordelingen av de ekstraordinære velferdsmidler som ikke var etterkommet. Bataljonsjefen opplyste at dette var en vanskelig sak hvor en rekke tekniske og praktiske spørsmål kom inn i bildet. Saken var behandlet av Brigaden, men ikke endelig avgjort.

Det ble pekt på at besøket i leirens velferdsbygg Setertun, var svært lavt, og at mannskapene synes å foretrekke kasernens oppholdsrom. Velferdsoffiseren hevdet at det bl a på grunn av plassmangel ikke var mulig å gi så varierte tilbud i fritidsaktiviteter som man kunne ønske. Tillitsmennene for et av kompaniene reiste spørsmålet om dimittering før nyttår istedet for 5 januar for de av kompaniets mannskaper som skulle dimittere til jul. Bataljonsjefen hevdet at dette vanskelig kun-

ne la seg gjøre både av transportmessige og beredskapsmessige hensyn. Samtalen ble avsluttet med en generell diskusjon om tillitsmannsordningen. Tillitsmennene var interessert i et felles møte med Brigadens øvrige tillitsmenn for å kunne samordne virksomheten. Ombudsmannen lovet å ta dette spørsmål opp med Brigadesjefen.

Feltartilleribataljonens tillitsmenn syntes tillitsmennene hadde for liten innflytelse f eks på praktiseringen av indretjenestereglementet. Praktiseringen syntes ofte stivbent, men forslaget til endringer i praksis fra tillitsmennenes side ble bare avvist. En av tillitsmennene mente det var behov for kostforsterkning under øvelser. Bataljonsjefen mente at dette ikke var noen alminnelig oppfatning, men dette burde i tilfelle bataljonen selv ha muligheter for å rette på.

Tillitsmennene i Sanitetskompaniet var oppatt av problemene i forbindelse med avvikling av permisjonstransportene. Transportene ble satt opp mandag, mens mannskapene i realiteten hadde fri fra fredag etter endt tjeneste. Den nye tillitsmannsordning ble drøftet. Tillitsmennene ønsket bedre kontakt med de mannskapene de representerte, med tillitsmennene innen et bestemt geografisk område samt med landsutvalget. Det ble deretter orientert om hvordan kompaniet hadde anvendt de ekstraordinære velferdsmidlene.

Nemnda orienterte senere Brigadesjefen om de forskjellige spørsmål som var reist av tillitsmennene. Tillitsmennene skulle innkalles til et møte i begynnelsen av desember, der ville det være naturlig å drøfte disse spørsmål nærmere.

Nemnda hadde deretter et møte med de to bataljonsjefer, sanitetskompanisjefen og bataljonens kompanisjefer. En av kompanisjefene hevdet at det hadde skapt en del vanskeligheter at et av Sætermoens serveringssteder hadde fått tillatelse til ølservering. Dette hadde ført til økt misbruk av alkohol, uro og bråk med voldsanvendelse. Etter hans oppfatning burde ikke kantinen få anledning til å servere øl. I det hele tatt burde adgangen til øl innskrenkes på et sted som Sætermoen hvor soldatene var så mange i forhold til sivilbefolkningen. Denne oppfatning ble delt av andre av kompanisjefene, men det ble også pekt på at forholdene varierte sterkt fra avdeling til avdeling. I enkelte avdelinger hadde man ikke misbruk. Dette gjaldt også enkelte kontingenter, mens det i andre kunne være store problemer med alkoholnyttelse.

Det ble gitt uttrykk for bekymring i forbindelse med den liberalisering som foregikk. Det ble også reist tvil om den prioritering av tiltak som ble foretatt var i samsvar med sol-

datenes faktiske ønsker. Etter befalets oppfatning burde man ikke gå så fort frem at man ikke fikk drøftet og vurdert skikkelig gjennomføringen av tiltakene. Det ble videre pekt på at tillitsmannsordningen, særlig på kompaninivå, var et verdifullt element i samarbeidet.

Nemnda foretok deretter en befarings av Infanteribataljonens leir.

Heggelia og Rustad garnison.

Nemnda hadde først et møte med sjefen for Troms landforsvar og Brigadesjefen. Ombudsmannen orienterte om Nemndas mange samtaler på Sætermoen. Brigadesjefen opplyste at det nå skulle avvikles et avdelingsjefsmøte og at tillitsmenn ville bli innkalt til møtet. På disse møter ville en rekke spørsmål, også de som tillitsmennene hadde vært opp-tatt av, bli tatt opp til diskusjon.

Brigadesjefen orienterte om Brigadens anvendelse av de ekstraordinære velferdsmidler. Personellsiden i velferdstjenesten var for tiden meget bekymringsfull. Det var lite disiplinære vanskeligheter, bortsett fra en del forseelser på grunn av alkoholmisbruk. «Veteranskikkene» hadde nå blusset opp igjen og skapt en del vanskeligheter. Mulighetene for å hjelpe mannskaper med personlige problemer var nå bedre. Mentalhygienelagets virksomhet ga gode resultater. Fra februar 1973 ville man også få ansatt en sosionom.

Nemnda hadde deretter et møte med det sentrale tillitsmannsutvalg. Tillitsmennene tok først opp forlegningsforholdene som det var misnøye med. Mannskapsstyrken var etter hvert utvidet uten at dette var fulgt opp på bygningssektoren. Man hadde ikke lese- og oppholdsrom i mange av kasernene. Kjøkken og spisesal hadde for liten kapasitet til at spisetjenesten kunne avvikles tilfredsstillende. Man skulle nå ta en peisestue i bruk som spise-

sal, dermed ville det bli enda vanskeligere med oppholdsrom. Når det gjaldt kjøkkenet skulle det monteres en vareheis, vaskerom skulle utvides og kjølerom innredes. Velferdsbygget som er relativt nytt er for lite og dekker på langt nær behovet for plass til fritidsaktiviteter.

Tillitsmennene savnet kontakt med Brigadens øvrige tillitsmenn. Det var etablert et Brigadens felles tillitsmannsutvalg, men dette møtte forholdsvis sjelden. Veteranvirksomheten ble drøftet. Tillitsmennene så ikke på dette som noe alvorlig problem, men var enig i at denne skikken ikke tjente noen fornuftig hensikt. Velferdsoffiseren orienterte om anvendelsen av de ekstraordinære velferdsmidler. Kr. 50 000, —var anvendt til motorsenter, dessuten var det avsatt midler til honorar for ledere ved motorsenteret. En del midler var anvendt til forbedring av kantinen. Et beløp var avsatt til hyttefond. Eilers medførte mangelen på lokaliteter visse vanskeligheter for anvendelsen av velferdsmidlene.

Det ble til slutt foretatt en befarings i Heggelia leir. Spisesalen er åpenbart for liten, de forannevnte endringer vil rette noe på forholdene. Kantinen er under ominnredning og oppussing. Materialer er innkjøpt, mens manskapene utfører arbeidet. Resultatet synes bra. Velferdsbygget er meget pent med en flott kino og teatersal med plass til 454 personer. Garderobe mangler imidlertid fullstendig, og det er praktisk talt ikke muligheter for servering. Dette henger sammen med at bare 1. byggetrinn er bygget. Foruten kino og teatersal inneholder bygget kontorer, kantineutsalg, bibliotek med leserom, foto- og sløydrom. Det er nå nedsatt et utvalg som skal se på mulighetene for utvidelser som kan gjøre bygget mer hensiktsmessig og anvendelig for sitt formål.

Oslo i februar 1973.

Edg. Andreassen
(sign.)

Kåre Hansen
(sign.)

Cato Kvaal
(sign.)

Ketil Jamte Einrem
(sign.)

Thorbjørn Wale
(sign.)

Hans Nordahl Jensen
(sign.)

Eystein Bardal
(sign.)